

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE YER ALMANIN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE
İLİŞKİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜMA TAŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. AHMET ESKİCUMALI

NİSAN 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE YER ALMANIN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE
İLİŞKİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜMA TAŞ

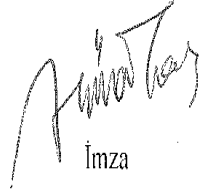
DANIŞMAN

DOÇ. DR. AHMET ESKİCUMALI

NİSAN 2017

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

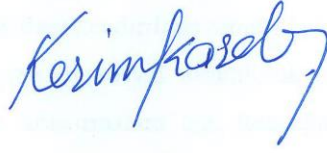
Hüma Taş

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“Sosyal Sorumluluk Projelerinde Yer Almanın Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşleri” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı’nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Unvanı, Adı ve Soyadı

Başkan Yrd. Doç. Dr. Kerim KARABACAK

Üye Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Subhan EKŞİOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

29.5/2017

Doç. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Günümüzde sosyal sorumluluk, eğitim kurumları başta olmak üzere tüm kurumlar için bir gereklilik kabul edilmekte ve yükseköğretim kurumlarının öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma görevleri üzerinde sıklıkla durulmaktadır. Literatürde sosyal sorumluluk alanında çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte, üniversitelerdeki sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili çalışmalara az rastlanmaktadır. Üniversitelerde gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirildiği çalışmaların sayısı daha da azdır. Bu çalışmanın, üniversitede sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın öğrenciler üzerindeki etkilerinin, faaliyetlerin odağında bulunan öğrencilerin görüşleri alınarak değerlendirilmiş olması bakımından önemli olduğu görüşündeyim. Araştırma sonuçlarının, sosyal sorumluluk ve eğitim alanında üniversite düzeyinde yapılacak yeni araştırmalara ışık tutacağını umut ediyorum.

Öncelikle tez konusunu belirlerken önem verdiğim bir konuda çalışmam konusunda güvenini, desteğini esirgemeyen ve araştırmanın her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle yol gösterici olan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI'ya,

Yüksek lisans eğitimim süresince katkılarını esirgemeyen Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsündeki değerli hocalarıma,

Yer aldıkları sosyal sorumluluk projeleri sayesinde yaşadıkları ve yaşattıkları olumlu değişimleri benimle paylaşan, hem araştırmaya hem de içinde buldukları topluma son derece önemli katkılarda bulunan güzel kalpli öğrencilere,

Tez hazırlama dönemi dâhil olmak üzere hayatımın her evresinde bana destek olan, hayattaki duruşlarından onurlu, erdemli ve iyi insan olmak adına çok şey öğrendiğim, sevgilerini ve inançlarını hep yanımda hissettiğim annem Nurten TAŞ ve babam Metin TAŞ'a,

Hayatıma birbirinden güzel renkler katan ve her ihtiyaç duyduğumda yanımda olan ablalarım Sevil TÜRKÖĞLU, Seda ZABUNOĞLU, ağabeyim Soner HABERCİ ve candostlarım Yeliz ÜNAL ile İsmigül GÜNER'e teşekkürlerimi borç bilirim.

27.03.2017

Hüma Taş

ÖZET

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE YER ALMANIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Taş, Hüma

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim
Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

Nisan 2017. xiii + 122 Sayfa.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin görüşleri doğrultusunda, sosyal sorumluluk projelerine katılmanın öğrencilerin duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkilerini belirlemektir.

Araştırma, Türkiye'de bulunan sekiz yükseköğretim kurumunda eğitim görmekte olan 56 öğrenci ile nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formları ile bire bir görüşmeler ve öğrencilerin görüşme formuna verdikleri yazılı cevaplar ile toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş ve ortak kategoriler belirlenerek tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma sonuçları, öğrencilerin büyük bölümünün yükseköğrenim öncesinde sosyal sorumluluk konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmadığını gösterir niteliktedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, yükseköğrenimleri sırasında sosyal sorumluluk projelerinde yer almış olmanın duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyip etkilemediği sorusuna %98 oranında evet cevabı vermişlerdir. Katılımcıların, bu faaliyetlerin duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkilerini tanımlarken 'sosyal sorumluluk projelerine katılmaya devam etme isteği/kararı', 'farkındalık kazanma', 'mutluluk/vicdani rahatlama', 'bilinçlenme', 'sosyal çevrede daha dikkatli/sorumlu davranma', 'tecrübelerini paylaşma/etrafındaki insanları teşvik etme', 'farklı hayatları tanıma', 'empati becerisi kazanma', 'ön yargıların kırılması', 'mevcut durumundan memnuniyet duyma/şükretme', 'aile bireylerine karşı daha dikkatli/sorumlu davranma', 'yardım etmeyi öğrenme', 'israftan kaçınma', 'duyarlılık kazanma', 'korkuları yenme', 'kariyer/iş' ve 'çevre edinme' ifadelerini kullandıkları görülmüştür.

Araştırma sonucunda, katılımcıların yükseköğrenim döneminde öncelikle engelli bireyler, sokak hayvanları, yaşlılar, çocuklar ve kadınlar ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri yürütülmesini gerekli gördükleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Üniversite, Öğrenci Görüşleri

ABSTRACT

UNIVERSITY STUDENTS' VIEWS ON THE EFFECTS OF PARTICIPATION IN SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS DURING HIGHER EDUCATION

Taş, Hüma

Master Thesis, Department of Curriculum and Instruction

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

April, 2017. xiii + 122 Pages.

The purpose of this study is to find out student views on how social responsibility projects they took part in during higher education have affected their feelings, thoughts and attitudes. The study was carried out with 56 university students who had participated in social responsibility projects organised at their universities. The data were collected through semi structured interviews and written answers from the participants. The data were analysed through content analysis and the findings were presented in categories. Results of the present study indicate that the majority of students did not have knowledge or experience with social responsibility prior to undergraduate education. 98% of participants state that being involved in social responsibility projects has had considerable effects on them. Participants describe these effects as 'eagerness to take part in more social responsibility projects', 'rise in awareness', 'happiness and peace', 'being more knowledgeable', 'more cautious/responsible behaviours in the society' 'sharing experiences with others and encouraging them to be active' 'familiarity with different lives', 'developing empathy', 'elimination of prejudice', feeling satisfied with their lives/ being thankful', 'more cautious/responsible behaviours in the family', 'learning to help others', 'avoidance of overconsumption, 'gaining sensitivity', 'overcoming fears', 'career' and 'making friends'. The results also reveal that students believe 'people with disabilities, animals, the elderly, children and women issues' are high need areas in social responsibility projects during higher education.

Key words: Social responsibility, Social responsibility Projects, Student Views

Öğrencilerini daha yaşanır bir dünya yaratmak için çalışmaya teşvik eden ve onlar için birer ilham perisi olan tüm eğitimcilere...

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz ve Teşekkür	iii
Türkçe Özet	iv
Abstract	vi
İthaf	vii
İçindekiler	viii
Tablolar Listesi	xii
Şekiller Listesi	xiii
1. Bölüm, Giriş	1
1.1 Problem Cümlesi	2
1.2 Alt Problemler	2
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Sayıltı	3
1.5 Sınırlılıklar	4
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar	5
2.1 Tanımlar	5
2.1.1 Sorumluluk	5
2.1.2 Sosyal Sorumluluk	5
2.1.3 Sosyal Sorumluluk Davranışı	5
2.1.4 Sosyal Sorumluluk Çeşitleri	6
2.1.4.1 Bireysel Sosyal Sorumluluk Kavramı	6
2.1.4.2 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı	6
2.1.4.2.1 Klasik Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı	6
2.1.4.2.2 Modern Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı	7

2.1.4.3 Eğitimsel Sosyal Sorumluluk Kavramı.....	9
2.1.4.4 Üniversite Sosyal Sorumluluğu Kavramı.....	9
2.2 Sosyal Sorumluluk Eğitiminin Önemi	10
2.3 Eğitim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevleri	15
2.3.1 Yükseköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevleri.....	16
2.4 Eğitim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevlerini Yerine Getirme Açısından Değerlendirilmesi.....	21
2.4.1 İlköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevlerini Yerine Getirme Açısından Değerlendirilmesi	21
2.4.2 Yükseköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevlerini Yerine Getirme Açısından Değerlendirilmesi	23
2.5 Yükseköğretim Kurumlarında Yürütülen Sosyal Sorumluluk Uygulamaları	24
2.5.1 Yükseköğretim Kurumlarında Yürütülen Ders Dışı Gönüllülük Faaliyetleri ve Sosyal Sorumluluk Projeleri	24
2.5.2 Akademik Programlar Dahilinde Yürütülen Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri ..	28
2.5.2.1 Dünyada Sosyal Sorumluluk Dersleri.....	29
2.5.2.2 Türkiye’de Sosyal Sorumluluk Dersleri.....	32
2.5.2.2.1. Toplum Hizmet Uygulamaları Dersi	32
2.5.2.2.2 Sosyal Sorumluluk Dersi.....	35
2.6 Sosyal Sorumluluk Eğitiminde Karşılaşılan Güçlükler	36
2.7 Etkili Bir Sosyal Sorumluluk Eğitimi İçin Göz Önünde Bulundurulması Gereken Konular.....	38
2.7.1 Hedef Öğrenci Grubunun Tanınması	38
2.7.2 Sosyal Sorumluluk Eğitim Faaliyetlerinin Planlanması	41
2.7.3 Sosyal Sorumluluk Eğitimi Sürecine Tüm Paydaşların Dahil Edilmesi	44
2.7.4 Sosyal Sorumluluk Eğitiminde Temel İlkelerin ve Standartların Belirlenmesi	45
3. Bölüm, Yöntem.....	49

3.1 Araştırmanın Modeli	49
3.2 Çalışma Grubu	50
3.3 Veri Toplama Aracı	50
3.4 Verilerin Toplanması	50
3.5 Verilerin Analizi.....	51
4. Bölüm, Bulgular.....	52
4.1 Araştırma Grubundaki Öğrencilere Ait Sayısal Bilgiler.....	52
4.2 Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Bilgi Düzeylerine İlişkin Görüşleri.....	52
4.3 Katılımcıların İlkokul, Ortaokul ve Lise Dönemlerinde Sosyal Sorumluluk Konusunun Eğitim Faaliyetlerine Dahil Edilme Durumuna İlişkin Görüşleri.....	54
4.3.1 Katılımcıların İlkokul, Ortaokul ve Lise Dönemlerinde Sosyal Sorumluluk Konusunun Eğitim-Öğretimlerinin Bir Parçası Olup Olmama Durumuna İlişkin Görüşleri.....	54
4.3.2 Katılımcıların İlkokul, Ortaokul ve Lise Dönemlerinde Öğretmenlerinin Derslerde Sosyal Sorumluluk Konusuna Değininip Değinememe Durumuna İlişkin Görüşleri	55
4.4 Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılma Durumuna İlişkin Görüşleri	57
4.5 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Eğitim Faaliyetlerine Sosyal Sorumluluk Konusunun Dahil Edilip Edilmeme Durumuna İlişkin Görüşleri	59
4.6 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerine İlişkin Görüşleri	61
4.6.1 Katılımcıların Yükseköğretim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin İçeriklerine İlişkin Görüşleri	61
4.6.2 Katılımcıların Yükseköğretim Döneminde İstedikleri Sayıda Sosyal Sorumluluk Projesine Katılamama Durumuna İlişkin Görüşleri	64
4.7 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk	

Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri	65
4.7.1 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışlarını Etkileyip Etkilememe Durumuna İlişkin Görüşleri	65
4.7.2 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri	67
4.7.3 Katılımcıların Sosyal Sorumluluk Bilinci Kazanmada Deneyimlemenin Önemine İlişkin Görüşleri.....	81
4.8 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara İlişkin Görüşleri	82
4.8.1 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara İlişkin Görüşleri	82
4.8.2 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Projelerin Sıralamasına İlişkin Görüşleri.....	92
4.8.3 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Önem Verilmesini Gerekli Gördüğü Konular ile Kendilerinin Katılmış Oldukları Sosyal Sorumluluk Projeleri Arasındaki İlişkiye Dair Bilgiler	92
4.8.4 Katılımcıların Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılmalarının Önemine İlişkin Görüşleri	92
5. Bölüm, Sonuç, Tartışma ve Öneriler	94
5.1 Sonuç ve Tartışma.....	94
5.2 Öneriler	104
5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	104
5.2.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	108
Kaynakça	110
Ekler	121
Özgeçmiş ve İletişim Bilgileri	122

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Konusundaki Bilgi Düzeylerine İlişkin Görüşleri.....	52
Tablo 2. Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Projelerinde Yer Alıp Almama Durumuna İlişkin Görüşleri.....	57
Tablo 3. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Eğitim Faaliyetlerine Sosyal Sorumluluk Konusunun Dahil Edilip Edilmeme Durumuna İlişkin Görüşleri.....	59
Tablo 4. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin İçeriklerine İlişkin Görüşleri.....	61
Tablo 5. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce ve Bakış Açılarını Etkileyip Etkilememe Durumuna İlişkin Görüşleri	65
Tablo 6. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri	67
Tablo 7. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara İlişkin Görüşleri.....	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Carroll'ın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi.....	8
--	---

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sosyal sorumluluk hem bireyler hem kurumlar için geçerli bir kavram olmakla birlikte, literatürde geçen sosyal sorumluluk tanımları genel olarak kurumların sorumluluğuna vurgu yapar niteliktedir. Örgütlerin birlikte yaşadığı çevreye karşı sorumlu olmaları (Şencan,1987) şeklinde tanımlanan sosyal sorumluluk, günümüzde tüm kurumlar için bir gereklilik kabul edilmektedir. Bu görüşten hareketle, bireylerin sorumluluk kazanma sürecinde aile dışında ilk karşılaştığı mekân olması (Köknel, 1997) ve toplumun farklı kesimlerine açık olması (Çankaya, 2010) nedeniyle en önemli sosyal sorumluluk okullara aittir denebilir. Literatürde yeni bir kavram olarak ortaya çıkan eğitimsel sosyal sorumluluk ifadesi ise, eğitim kurumların toplumsal kalkınmaya ve hayat kalitesini artırmaya yönelik gönüllü faaliyetlerde bulunmasına (Bhagat, 2011) vurgu yapar. Eğitimin amaçları konusundaki görüşler zamana, toplumlara, ülkelerin yönetimine ve eğitim felsefelerine göre farklılıklar gösterse de (Şişman, 2006), toplumların yaşam kalitesini artırması yönünde ortak bir amaçtan söz etmek mümkündür. Bu amaca ulaşmak için, eğitim kurumları bir yandan bilgi, beceri ve donanım sahibi öğrenciler yetiştirerek nitelikli işgücü yaratırken diğer yandan öğrencilere başkalarının bakış açılarını dikkate alma, ahlaki muhakeme yapabilme, geniş topluluklara katkıda bulunma (Amerika Üniversiteler ve Yüksekokullar Birliği, 2012) gibi özellikleri kapsayan sosyal sorumluluk bilincini kazandırmayı hedeflemelidir. Son yıllarda, üniversitelerin öğrencilerine teorik alan bilgisi sunmasının yeterli olmadığı; sosyal sorumluluk sahibi bireyler yetiştirme yükümlülüğünün de olduğu yönündeki görüşün yaygınlaşması ile, "*üniversitelerin tüm paydaşların beklentilerini karşılamayı hedefleyen etik ve şeffaf bir tutum içerisinde topluma aktif katılım sağlayarak tüm hizmet ve faaliyetlerini toplumun ihtiyaçları ile bütünleştirmesi*" (Vazquez ve diğ., 2014) olarak tanımlanan 'üniversite sosyal sorumluluğu' kavramı daha sık kullanılır hale gelmiştir. Üniversitelerde Topluma

Hizmet Uygulamaları ve Sosyal Sorumluluk Projesi gibi dersler verilmeye başlanmış ve sosyal sorumluluk kulüp faaliyetlerinin sayısında artmıştır. Fakat öğrencilere sosyal sorumluluk duyarlılığı, bilinci ve aktif çalışma becerisi kazandırmaya yönelik bu faaliyetler, projeler ve ders içi etkinlikler henüz yeterince sistemli, etkili ve yaygın hale gelmemiştir.

Literatürde sosyal sorumluluk alanında çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte, bu çalışmalar genel olarak kurumların sosyal sorumlulukları üzerinedir. Üniversitelerde gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelik araştırmaların sayısının çok daha az olduğunu ifade etmek mümkündür.

1.1 PROBLEM CÜMLESİ

Üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?

1.2 ALT PROBLEMLER

1. Öğrenciler üniversite öncesinde sosyal sorumluluk konusunda bilgi sahibi midir?
2. Öğrenciler üniversite öncesinde sosyal sorumluluk konusunda deneyim sahibi midir?
3. Öğrencilerin ilkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde sosyal sorumluluk konusu eğitim-öğretimlerinin parçası mıdır?
4. Öğrencilerin yükseköğrenim dönemlerinde sosyal sorumluluk konusu eğitimlerinin bir parçası mıdır?
5. Sosyal sorumluluk projelerine katılmaları öğrencilerin (a) duygularını, (b) düşüncelerini, (c) bakış açılarını, (d) davranışlarını nasıl etkilemiştir?
6. Öğrencilerin üniversitede düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde en önemli gördükleri konulara ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sosyal sorumluluk, eğitim kurumları başta olmak üzere tüm kurumlar için bir gereklilik kabul edilmektedir. Günümüzde, yükseköğretim kurumlarından beklentiler, teorik alan bilgisi ve mesleki yeterlilik kazandırmanın ötesine geçmekte; sosyal sorumluluk bilinci ve toplum refahına olumlu etki yaratacak faaliyetlere aktif katılım becerisi edindirmekle de yükümlü oldukları düşünülmektedir. Bu sebeple, yükseköğretim kurumlarında uygulanan sosyal sorumluluk faaliyetleri hem bireyler hem yükseköğretim kurumları hem de toplum için büyük önem taşımaktadır.

Literatürde sosyal sorumluluk alanında çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte, üniversitelerdeki sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgili çalışmalara az rastlanmaktadır. Üniversitelerde gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirildiği çalışmaların sayısı daha da azdır. Bu çalışma, üniversitede sosyal sorumluluk faaliyetlerinde yer alanın öğrenciler üzerindeki etkilerinin, faaliyetlerin odağında bulunan öğrencilerin görüşleri alınarak değerlendirilmesi bakımından önemli görülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular; üniversite öğrencilerinin katılmış oldukları sosyal sorumluluk projelerinin duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini ortaya koyacak ve öğrencilerin üniversitelerde gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projelerinde hangi konular üzerinde durulması gerektiğine dair düşünceleri belirlenecektir. Bu bulgular, sosyal sorumluluk projelerinin önemine ve gücüne dair fikir vermenin yanı sıra; öğrencilerin daha bilinçli, daha aktif ve daha sorumluluk sahibi bireyler olmalarına yardımcı olmak gibi amaçlarla gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projelerinin amacına ulaşmada ne derece başarılı olduğunu da belirleyecektir. Araştırma sonuçlarının, sosyal sorumluluk ve eğitim alanında üniversite düzeyinde yapılacak yeni araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4 SAYILTI

Araştırmaya katılan öğrencilerin sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5 SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma yükseköğrenimleri sırasında sosyal sorumluluk projelerine katılan öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma görüşmeye katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma Türkiye'de bulunan 8 yükseköğretim kurumunda öğrenim gören öğrencilerin cevapları ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 TANIMLAR

2.1.1 Sorumluluk

Sorumluluk kavramı, Türk Dil Kurumu tarafından "*kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet*" olarak tanımlanmaktadır (URL1,2016).

2.1.2 Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk hem bireyler hem de kurumlar için geçerli bir kavram olmakla birlikte, literatürde geçen sosyal sorumluluk tanımları genel olarak örgütlerin sorumluluğuna vurgu yapar niteliktedir. Avrupa Komisyonu (URL2,2017), sosyal sorumluluk kavramını "*Şirketlerin sosyal ve çevresel duyarlılıkları yaptıkları işlere ve diğer kurumlarla ilişkilerine gönüllü bir şekilde entegre etmeleri*" olarak tanımlamıştır. Şencan'a (1987) göre sosyal sorumluluk, örgütlerin birlikte yaşadığı çevreye karşı sorumlu olmalarıdır.

Wray-Lake ve Syvertsen'a (2011) göre, sosyal sorumluluk işletme, ekonomi, siyasal bilimler ve pozitif psikoloji alanlarında kullanılan bir kavramdır ve bireyleri toplum yanlısı, ahlaklı ve medeni davranmaya özendiren bir değer yönelimi şeklinde tanımlanır.

2.1.3 Sosyal Sorumluluk Davranışı

Turan (1998), sosyal sorumluluk davranışını doğrudan hiçbir yarar beklemezsiniz

gönüllü olarak yapılan bir davranış şeklinde tanımlamaktadır (Yılmaz, 2011).

2.1.4 Sosyal Sorumluluk Çeşitleri

Sosyal sorumluluk kavramı hem bireysel hem de kurumsal açıdan ele alınabilmektedir.

2.1.4.1 Bireysel sosyal sorumluluk

Yılmaz'ın (2011) ifade ettiği gibi, sosyal sorumluluk bireysel boyutu da olan bir kavram olduğundan, sosyal sorumluluklar yalnızca mal ve hizmet üreten kurumlar için değil, kamu kurumları, aileler ve bireyler için de geçerlidir.

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporunda (2013) bireysel sosyal sorumluluk kavramı, bireyin içinde bulunduğu toplumda gözlemlediği sorunların çözümüne ayni ve maddi katkılar ve gönüllü faaliyetlerde bulunması olarak tanımlanır.

Eraslan'a (2011) göre, bireysel sosyal sorumluluk bireylerin toplumsal sorunların bilincinde olması, toplumun değerlerine uygun hareket etmesi ve herhangi bir karşılık beklemeden gönüllü faaliyetlerde bulunmasıdır. Eraslan (2011) bireysel sosyal sorumluluğun 5 temel özelliğini şu şekilde sıralar: (1) Gönüllülük temelinde gerçekleşmesi, (2) Bireylerin toplumsal hayatta olanların farkında olması, (3) Duyuşsal bir süreç içermesi ve öğretilebilir olması, (4) Bir proje yönetimi ve iş birliği süreci olması, (5) Toplumun genel alanlarının (eğitim, çevre gibi) yanı sıra özel alanlarına (hayvan hakları, engelliler, kadın hakları gibi) yönelik de gerçekleşmesi.

2.1.4.2 Kurumsal sosyal sorumluluk

Literatürde kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramı ile ilgili iki farklı yaklaşım öne çıkmaktadır: klasik sosyal sorumluluk ve modern sosyal sorumluluk.

2.1.4.2.1 Klasik sosyal sorumluluk yaklaşımı

Klasik sosyal sorumluluk yaklaşımının öncülerinden sayılan Milton Friedman (1970), şirketlerin sosyal sorumluluğunun hissedarlarına mümkün olan en yüksek miktarda para kazandırmak olduğu fikrini savunur. Bu yaklaşıma göre, bir kurumun

hissedarlarına ait olan para yalnızca kazancı daha da artırmak için kullanılmalıdır. Bir işletme sosyal sorumluluk faaliyetinde bulunduğu, maliyeti hissedarların ya da müşterilerin paralarından karşılanacağından, bu işletmelerin değil parası kullanılan şahısların sosyal sorumluluğu olacaktır (Friedman, 1970).

Şahin (2005) klasik sosyal sorumluluk kavramını, yasalara uygun davranmak koşuluyla ekonomik performansın maksimize edilmesi şeklinde tanımlar. Şahin'e (2005) göre "*işletmelerin topluma katkı amacıyla yapması gereken, devletin belirlediği yasal zorunlulukları yerine getirmek, kar elde ederek varlığını sürdürmek ve bu sayede çalışanların iş imkânlarını devam ettirmektir*". Diğer bir deyişle, kurumlar yasalara uygun şekilde maksimum kar elde etmeye çalışmakla üzerlerine düşeni yapmış sayılmaktadır. Dinçer'e (1992) göre, toplumda ortaya çıkan sorunların çoğuna yeterince kar elde edemeyen işletmeler neden olur (Kömürcü, 2012). Kurumların yeterli kazanç sağlayamayıp yok olması, insanların işlerini kaybetmesi anlamına gelebilir; bu da toplum için ciddi ekonomik ve sosyal sorunlara yol açabilir.

2.1.4.2.2 Modern sosyal sorumluluk yaklaşımı

İşletmelerin tek sorumluluğunun kar elde etmek olduğu şeklindeki klasik sosyal sorumluluk anlayışına karşı, modern sosyal sorumluluk anlayışında kurumların başka yükümlülükleri de olduğu savunulur.

Eilbert ve Paret'a (1973) göre, sosyal sorumluluklar örgütlerin toplumu olumsuz şekilde etkileyebilecek etkinliklerden kaçınması ile sınırlı değildir, kurumların aynı zamanda toplumsal hayatı olumlu etkileyecek etkinliklerde bulunması da gerekmektedir (Yılmaz, 2011).

Chandler'dan aktaran Kömürcü (2004), işletmelerin sosyal sorumluluğunu şu şekilde tanımlar:

"Kuruluşların, çeşitli operasyonlarının sosyal paydaşlarına karşı ne tür çevresel, ekonomik ve sosyal etkiler yarattığını ölçmeleri, yaratılan olumsuz etkileri azaltacak ve daha da önemlisi, toplumun ve kuruluşun aynı anda gelişmesine katkı sağlayabilecek işlemleri hayata geçirmeleri"

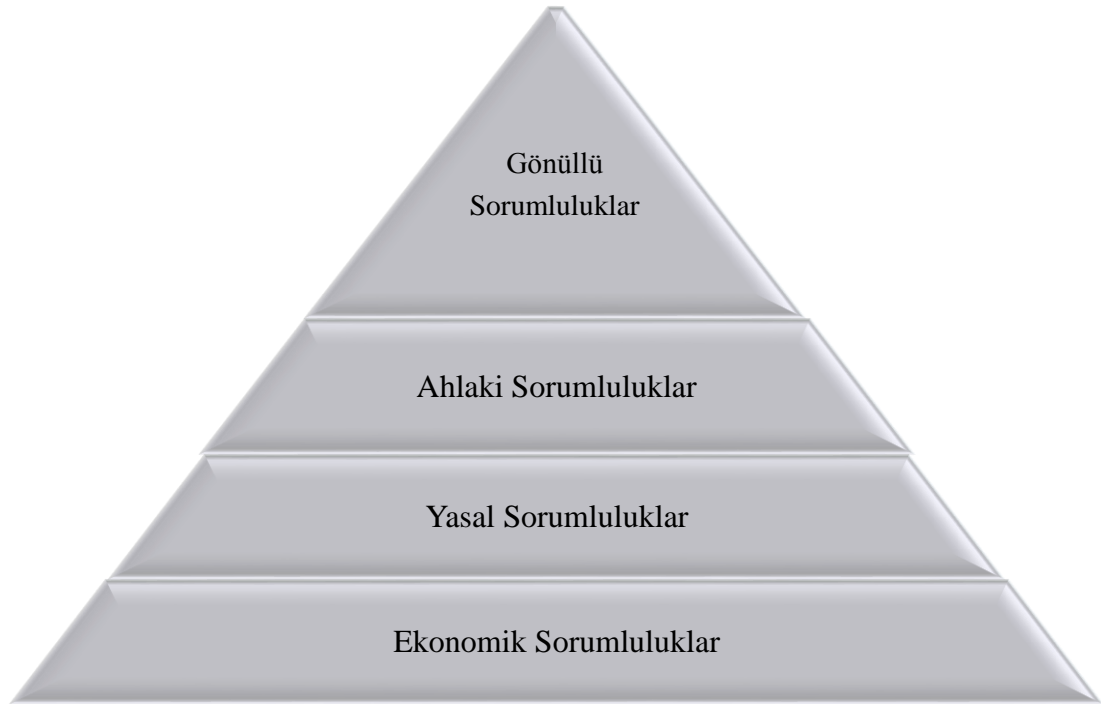
Şahin'e (2005) göre modern sosyal sorumluluk

"İşletmelerin topluma katkı amaçlı olarak, devletin belirlediği yasal zorunlulukları yerine getirmesi ve kar elde ederek varlığını sürdürmesi sonucunda çalışanlarının iş imkânlarını devam ettirmesi, bunu yaparken aynı zamanda çalışan ve müşteri haklarını gözetmesi, çevreye, toplumsal sorunlara duyarlı olması ve sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlere katkıda

bulunmasıdır”.

Tüm bu görüşlerde üzerinde durulan noktalar, örgütlerin yasalara uygun davranması, çalışanlarının haklarını gözetmesi, toplum üzerinde olumsuz etki yaratabilecek faaliyetlerden kaçınması ve topluma olumlu katkıda bulunmasıdır. Aydın’a göre (2001), örgütlerin sosyal sorumluluk çerçevesinde dört temel etkinlik alanı vardır: toplumsal yardım, dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi, çalışan ilişkileri ve çevre koruma.

Modern sosyal sorumluluk anlayışını benimseyenler için bir referans noktası olan (Şahin, 2005) Carroll’ın Sosyal Sorumluluk Piramidini oluşturan dört sorumluluk alanı: *Ekonomik Sorumluluklar*, *Yasal Sorumluluklar*, *Etik Sorumluluklar* ve *Gönüllü Sorumluluklardır*. Carroll (2001) bu dört temel sorumluluk alanını şu şekilde açıklar: Kurumların ekonomik sorumluluğu, kazanç elde etmeleri ve bu sayede varlıklarını sürdürebilmeleri; yasal sorumlulukları, kanunlara uymaları ve içinde buldukları topluma karşı yasal sorumluluklarını yerine getirmeleri; etik sorumlulukları, yasalara uymanın ötesinde sorumluluk almaları ve iş etiğine uygun davranmaları; son olarak gönüllü sorumlulukları ise kurumsal bağışlar ya da hayırseverlik faaliyetleri ile buldukları topluma katkı sağlamalarıdır. Carroll’ın sosyal sorumluluk piramidi aşağıda verilmiştir:

Çok sayıda ülkeden 12.000'den fazla katılımcı ile dünyanın en büyük kurumsal sürdürülebilirlik girişimi olan ve iş dünyasına ortak bir kalkınma kültürü oluşturmak üzere evrensel ilkeler öneren Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesinde, kurumsal sosyal sorumluluğun temel prensipleri 4 başlık altında şu şekilde sıralanmıştır (URL3,2016):

"İnsan Hakları

İlke 1: İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı duymalı.

İlke 2: İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.

Çalışma Standartları

İlke 3: İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli.

İlke 4: Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli.

İlke 5: Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli.

İlke 6: İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli.

Çevre

İlke 7: İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli.

İlke 8: Çevresel sorumluluğu arttıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.

İlke 9: Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.

Yolsuzlukla Mücadele

İlke 10: İş dünyası, rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalı."

2.1.4.3 Eğitimsel sosyal sorumluluk

'Eğitimsel sosyal sorumluluk' yeni bir kavram olduğundan dolayı, alanyazında bu kavrama ait üzerinde hemfikir olunan net tanımlar bulunmamaktadır. Bhagat (2011) eğitimsel sosyal sorumluluk kavramını "*Eğitim kurumlarının, hayat kalitesini artırmak amacıyla düşük maliyetli birtakım faaliyetlerde bulunma yoluyla gerçekleştirdiği toplumsal kalkınmaya yönelik etik mükemmeliyetten esinlenen gönüllü çabaları*" olarak tanımlar.

2.1.4.4 Üniversite sosyal sorumluluğu (ÜSS)

Üniversite sosyal sorumluluğu (University Social Responsibility) kavramına ilişkin çok kesin ve net bir tanım bulunmamakla birlikte (Vasilescu ve diğ., 2010 ve Vazquez ve diğ.,2014), üzerinde hem fikir olunan bazı görüşler vardır. Esfijani (2013) üniversite sosyal sorumluluğu kavramını, "*Üniversitelerin tüm paydaşların beklentilerini*

karşılamaı hedefleyen etik ve şeffaf bir tutum içerisinde topluma aktif katılım sağlayarak tüm hizmet ve faaliyetlerini toplumun ihtiyaçları ile bütünleştirmesi" olarak tanımlar (Vazquez ve diğ, 2014). Vazquez ve diğ (2014) üniversitelerin sosyal sorumluluğunu, eğitim hizmetlerini etik bir yaklaşım ile vermeleri ve hem öğrenci hem de akademisyenleri toplumda sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaya teşvik ederek sorumlu vatandaşlık duygusu geliştirmeleri şeklinde yorumlar. Chen ve diğ.'ne (2015) göre, üniversite sosyal sorumluluğu bir toplumsal hareket felsefesidir ve üniversitelerin sosyal, ekolojik, teknik ve ekonomik ilerlemeyi sürdürmek amacıyla hem yerel halk hem de dünya halkıyla bütünleşmek için etik bir anlayış içinde olması şeklinde tanımlanır. Reiser (2008) ise üniversite sosyal sorumluluğunun tanımını şu şekilde yapar (Vasilescu,2010):

"Üniversite topluluğunun (öğrenciler, öğretim üyeleri ve idari personel) icraatlarına dair, üniversitenin meydana getirdiği eğitimsel, bilişsel, işe dayalı ve çevresel etkilerin sorumluluk sahibi bir anlayışla yönetilmesi yoluyla sağlanan ve sürdürülebilir insan gelişimini desteklemek amacıyla toplumla interaktif bir diyalog içerisinde gerçekleştirilen bir etik kalite politikası".

2.2 SOSYAL SORUMLULUK EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

Eğitim kavramı, Ertürk (1988) tarafından "*Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci*" olarak tanımlanır.

Dinçer'in (2003) ifade ettiği gibi "*Eğitim, bilimsel, teknolojik, siyasal, psikolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel amaçları bulunan çok yönlü bir girişimdir*". Eğitimin amaçları konusundaki görüşler, zamana, toplumlara, ülkelerin yönetimi ve eğitim felsefelerine göre farklılıklar gösterse de (Şişman, 2006), çağdaş eğitimin temel amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Gürşimşek,1998:25):

"Problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgiye ulaşma yöntemlerini tanıyan, analitik düşünme becerisi kazanmış, bilgilenme istekliliğini sürekli canlı tutan öğrenciler yetiştirmek, öğrenciyi ekip çalışmasına yöneltmek ve tüm öğrenme süreci boyunca öğrencilerin aktif olmasını sağlamak"

Eğitim hem bireylerin hem de tüm insanlığın yaşam kalitesini artırmada anahtar rol oynamaktadır (Galang, 2010, akt Vazquez ve diğ). Öğrencilere yalnızca teorik alan bilgisi kazandırmayı hedefleyen bir eğitim sisteminin, yaşam kalitesini artırmak için yeterli olması mümkün değildir. Bu katkıyı sağlayabilmesi için eğitimin bireylere, başkalarının bakış açılarını dikkate alma, ahlaki muhakeme yapabilme, geniş

topluluklara katkıda bulunma (AAC&U, 2012) gibi özellikleri kapsayan sosyal sorumluluk bilincini de kazandırması gerekmektedir. Berman'ın (1990) ifade ettiği gibi, *"Sosyal sorumluluk kendiliğinden gerçekleşmez; istek, ilgi ve zaman gerektirir."* Bu düşünceden hareketle, öğrencilerin kendiliğinden sosyal sorumluluk bilincine sahip bireyler haline gelmesinin beklenmemeli; bilgi düzeylerini artırırken aynı zamanda daha duyarlı, ilgili ve aktif bireyler olmalarına yardımcı olacak eğitim olanakları da sunulmalıdır. Diğer bir deyişle, toplumların bilinç düzeyini ve dolayısıyla yaşam kalitesi artırmak gerek bireyler gerekse işletmeler için bir bilinç olarak kabul edilen sosyal sorumluluk (Kömürçü, 2012) kavramının eğitim-öğretim faaliyetlerinde yer bulması yoluyla gerçekleştirilebilir.

Çetindamar ve Hopkins (2008) sosyal sorumluluk eğitiminin önemini şu sözlerle vurgular: *"Sosyal sorumluluğun eğitime entegre edilmesi, yani öğrencilerin farklı değerleri anlamalarına ve eylem becerisi kazanmalarına yardımcı olmak işi son derece zor fakat anlamlı bir iştir"*. Çetindamar ve Hopkins'e (2008) göre bu işi bu denli anlamlı kılan, öğrencilerin olaylara bizzat dâhil olduklarında, meselelerin karmaşıklığını daha iyi idrak etmeleri ve aktif katılım sağlayarak bir fark yaratabileceklerini görmeleridir. Bu düşünceden hareketle, okulların öğrencilere teorik alan bilgisinin yanı sıra, sosyal sorumluluğu deneyimleme olanakları sunmasının da son derece önemli olduğu söylenebilir. Eğitim dönemi boyunca sosyal sorumluluk etkinliklerinde aktif görev alma, sorunların çözümüne katkıda bulunabileceğini fark etme ve bu katkıyı sağlamak için gerekli becerileri edinme fırsatı bulan bir öğrenci, hayat boyu sürecek bir kazanım elde etmiş olacaktır. Bu kazanım bireyin kendisi, yakın çevresi ve içinde yaşadığı toplum için olduğu kadar dünyanın daha iyi bir yer olması için de büyük önem taşımaktadır.

Sosyal sorumluluk eğitimi, sosyal sorumluluk uygulamalarının bir ülkenin sosyal sermayesine katkı sağlaması (Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2013) sebebiyle de önemlidir. *"Toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri"* (Temple, 2000 akt. Karagül ve Masca, 2005) olarak tanımlanan sosyal sermayenin gelişmesi ile birlikte bireylerin güven duygusu ve topluma karşı hissettiği sorumluluk duygusu da artmakta, bu da toplumsal refaha doğrudan katkı sağlamaktadır (Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2013).

Sosyal sorumluluk eğitimini önemli kılan bir diğer neden, gençlere ihtiyaç duydukları

kendine güven duygusu ve harekete geçme yetisini kazandırma gücüne sahip olmasıdır. Gençlerin zaten kendine güvenli, gelecekte umutlu ve mevcut durumu iyileştirmeye gayretli olduğunu farz etmek yanlış olacaktır. Jerry Bachman'ın her yıl 17.000 lise öğrencisi ile yaptığı anket sonuçlarına göre, 1978 yılından sonra yapılan anketlerde, öğrencilerin yaklaşık %45'i "*Dünyayı değiştirebilmek için yapabileceğim çok az şey olduğunu hissediyorum*" ifadesine katıldığını belirtmiştir (Berman, 1990). Öğrencilerin yarısına yakınının kendisini güçsüz hissettiğini gösteren bu sonuçlar, neden birçok öğrencinin yerel veya evrensel sorunların çözümüne yönelik çalışmalara katılmadığını açıklamaya yardımcı olabilir. Öğrencilerin değişim yaratma potansiyeline sahip olmadıklarına inanmaları, sorunlara çözüm aramalarının ve mevcut durumu iyileştirmeye yönelik harekete geçmelerinin önündeki ciddi bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Berman (1990) bu konudaki görüşünü şu sözlerle ifade eder:

"Amerika'da gençler kendilerini, olumlu sosyal veya politik değişim meydana getirebilecek bir güce sahip hissetmediklerini ifade ediyorlar. Onlara göre, başarıma şansı az, bedeller ağır ve hayal kırıklığı kaçınılmazdır. Bu düşüncelerinin sonuçlarını, toplumumuza aktif olarak katılmamaları, oy kullanma oranlarının düşmesi ve yalnızca kendi bireysel istek ve ihtiyaçları ile meşgul olmaları şeklinde görüyoruz."

Berman'ın Amerika'daki gençler ile ilgili sözlerinin Türkiye dâhil birçok ülkedeki genç insanlar için de geçerli olduğu açıktır. Schlechty (1990) de benzer şekilde "*Ümitsizlik ve çaresizlik eylemsizlik getirir*" fikrini savunur. Schlechty'nin bu ifadesinden yola çıkarak, eylemsizlik, bu hislerin hem sebebi hem de sonucudur denebilir. Diğer bir deyişle, anlamlı bir fark yaratma gücüne sahip olmadığına inanan bir insan toplumu iyileştirme adına eyleme geçmeyecektir. Aynı şekilde, eyleme geçmeyen bir bireyin zamanla hem kendisi hem de toplum için daha ümitsiz ve daha çaresiz hissetmeye başlaması kaçınılmazdır. Toplum Gönüllüleri Vakfı 2013 raporu bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Rapora göre, gençler okul hayatlarında gönüllülük faaliyetlerine katılsalar da mezun olduktan sonra toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek etkinliklerden uzaklaşmakta, bu da enerjilerini inandıkları konulara yönlendirememeleri sebebiyle geleceğe karamsar bakmalarına neden olmaktadır. Öğrencilerin, devamlılığı olan sosyal sorumluluk faaliyetlerinde yer almaları için gerekli ilham, kendine güven duygusu ve yetkinliklere sahip olmasına olanak veren bir eğitim programı, onların mezuniyet sonrasında da mevcut sorunların çözümüne yönelik aktif olarak çalışmasına ve bu sayede gelecekte daha umutlu olmalarına yardımcı olabilir. Schlechty'nin (1990) de üzerinde durduğu eylemsizlik ile ümitsizlik

ve çaresizlik arasındaki iki yönlü ilişki, sosyal sorumluluk eğitiminin imkânsızlığını değil, aksine gerekliliğini ve eğitim programları hazırlanırken üzerinde durulması gereken noktaları işaret etmektedir.

Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin önemli bir kısmını gönüllülük çalışmaları oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünyada Gönüllülüğün Durumu 2011 Raporunda gönüllülük *“karşılıklı alıp vermeye ve paylaşmaya dayanan çok eski ve köklü bir gelenek”* olarak tanımlanmakta ve gönüllülük uygulamalarında toplumlar arasında farklılıklar bulunsa da her toplumun gelişimine olumlu katkı sağlaması bakımından özünde ortak bir noktaları bulunduğu ifade edilmektedir. Sosyal sorumluluğun bir boyutu olan gönüllülük çalışmalarına eğitim faaliyetlerinde yer verilmesi, gönüllülüğün bireyler ve toplumlar üzerinde birçok olumlu etkisi olması sebebiyle son derece önemlidir. İlk olarak, gönüllülük faaliyetleri ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır. 36 ülkede gönüllülerin ekonomiye yıllık 400 milyarlık katkı sağladığı, bu rakam küresel ölçekte yaygınlaştırıldığında katkının 1,3 trilyon dolar olduğu ifade edilmektedir (Salamon ve diğ., 2011 akt. TOG, Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporu). Gönüllülük çalışmalarının - henüz tüm dünyada yeterince yaygınlaşmamış olmasına rağmen- ekonomiye büyük katkı sağladığı açıktır. Gönüllü faaliyetlere katılımın teşvik edilmesi durumunda bu ekonomik katkının hem yerel hem de küresel bazda artması kaçınılmazdır. Gönüllülük yalnızca ekonomiye ve destek verilen dezavantajlı kesimlere değil, gönüllülük faaliyetlerinde bulunan bireylere de önemli yararlar sağlamaktadır. Türkiye Eğitim Gönüllülükleri Vakfı (TEGV) Gönüllülük Araştırmalarında gönüllü faaliyetlerin kişiler üzerindeki olumlu etkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Erdoğan, 2012):

“Bireylerin kendileri hakkında daha olumlu algılara sahip olmaları, anomiden daha az muzdarip olmaları, empati derecelerinin daha yüksek olması, bireylerin tanımadıkları kişilere güven duyabilmesi anlamına gelen genelleştirilmiş güven düzeylerinin de akranlarından daha fazla olması ve en önemlisi kendilerini daha mutlu hissetmeleri”

Araştırmalara göre, buldukları toplumdaki diğer bireylerle karşılaştırıldığında, gönüllüler daha mutlu, enerjik ve umutludurlar ve kaygı, stres, çaresizlik ve umutsuzluk gibi olumsuz hisleri daha azdır (TOG, 2013). Beden ve ruh sağlıklarına ilişkin bu olumlu sonuçların yanı sıra, gönüllülerin gerçekleştirdikleri etkinlikler sırasında edindikleri deneyim, aldıkları eğitim, kurdukları ilişki ve sosyal ağlar gibi bireysel kazanımlar da yaşamlarına yönelik olumlu etkiler yaratmaktadır. Son olarak, TOG Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi (2013)

raporuna göre,

“Gönüllülük faaliyetlerinin toplumların dirençlerinin güçlendirilmesi, paylaşım alışkanlıkları ve pratiklerinin çoğaltılması, toplumsal sorunların çözümünde daha hızlı ve kararlı ortaklıklar kurulmasına yönelik bir toplumsal ve kültürel altyapı oluşturulması gibi toplumsal refaha yönelik olumlu katkılar yaptığı yönünde çeşitli bulgular vardır”.

Sosyal sorumluluğun bir boyutu olan ve hem bireysel hem de toplumsal açıdan bu denli büyük yararları bulunan gönüllülük faaliyetlerinde dünya genelindeki rakamlara ilişkin TOG Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporu (2013) verilerine göre tüm dünyada yetişkinlerin yalnızca yüzde 16'sı bir organizasyonda gönüllü olarak bulunmaktadır (Gallup Dünya Anketi, 2011). TOG 2013 raporunda sunulan verilere göre, Kanada Bağış, Gönüllülük ve Katılım Araştırmasında 2004 yılından sonra kaydedilen toplam gönüllü çalışma saati 2,1 milyardır. Bu raporda, Avustralya İstatistik Kurumu verilerine göre 2007'de 5,2 milyon kişinin toplamda 713 milyon saati gönüllü çalışmalara ayırdığı ve bu sürenin ücretli iş gücü olarak karşılığının 14,6 milyar Avusturya dolarına denk olduğu ortaya konmaktadır. Türkiye sosyal sorumluluğun önemli bir kolu olan gönüllük faaliyetlerine katılım açısından değerlendirildiğinde, Dünya Değerler Araştırmasının 4. aşamasına göre, yüzde 1,7'lik katılım ile 55 ülke arasında sonuncu sırada olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2012). Aynı araştırma sonuçları, Türkiye'de 18-35 yaş arasındaki gençlerin gönüllü faaliyetlere katılma oranının yüzde 7,7 olduğunu göstermektedir (Erdoğan, 2012). Hem bireyler hem de toplum açısından son derece büyük öneme sahip olan gönüllü çalışmaların Türkiye'de bu denli az olması, bireylerin gönüllü faaliyetlere katılımını teşvik eden bir sorumluluk eğitiminin önemini ve gereğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Andrzejewski ve Alessio'nun (1999) belirttiği gibi, “*Bizler, sıradan insanlar olarak hayatımızı sürdürürken daha güvenli, daha insancıl ve sürdürülebilir bir dünya yaratılmasına aktif olarak katkıda bulunabiliriz*”. Okullar, öğrencilerine bunun için gerekli duyarlılık, bilinç ve beceriyi kazandırmayı hedefleyen bir anlayışla eğitim verdiklerinde hem içinde buldukları topluma hem de tüm dünyaya önemli katkı sağlamış olacaktırlar.

2.3 EĞİTİM KURUMLARININ SOSYAL SORUMLULUK KAZANDIRMA GÖREVLERİ

Schlechty (1990:1), "*Bir örgütün içindeki değişimin hızı, dışındaki değişimin hızından yavaş olursa örgütün devamlılığı tehdit altında demektir*" der. Dünyadaki değişimin son derece hızlı olduğu düşünüldüğünde, bu değişime ayak uydurabilmek ve hatta değişimin iyi yönde ilerlemesine önderlik edebilmek için okulların da aynı hızda değişmesi, gelişmesi gerekmektedir. Günümüzde, insanlar sıklıkla toplumda saygı, yardım, güven gibi değerlerin kaybolmakta olduğundan ve insanların giderek daha duyarsız, ilgisiz, toleranssız hale geldiğinden şikayet etmektedir. Bu durum, eğitim kurumlarında, toplumsal hayatı daha iyi ve yaşanır hale getirmeye yardımcı olacak bir değişimi gerekli kılmaktadır. Bu da ancak temelinde, öğrencileri daha duyarlı ve bilinçli bireyler olmaya teşvik edecek bir eğitim anlayışını benimseyen değişimler olması ile mümkündür. De Jongh ve Prinsloo'nun (2004) ifade ettiği gibi, artık öğrencilerin belli inanç, tutum ve duygusal tepkilerinde değişime yol açabilecek dönüştürücü eğitim programlarına ihtiyaç vardır (Çetindamar ve Hopkins, 2008).

Schlechty 'Okulu Yeniden Kurmak' (2001) adlı kitabında, okulların görev ve sorumlulukları ile ilgili şu soruyu sorar:

"Okulların işi ekonomiye üstün nitelikli işgücü sağlamak mıdır? Yoksa hayat boyu öğrenmeyi sürdüren kültürel okuryazar ve demokrat vatandaşlar yetiştirmek; belki de farklılıklarla örülmüş bir toplumda yaşamak için gerekli beceri, tutum ve eleştirel düşünme kapasitesi kazandırmak mıdır?"

Okullar hiç şüphesiz öğrencilere belli bilgi, beceri ve donanımlar kazandırarak nitelikli işgücü yaratmakla yükümlüdürler. Fakat yalnızca alan bilgisi kazandırmaya yönelik bir eğitimin günümüz ihtiyaçlarını karşılayarak, bireysel ve toplumsal yaşam kalitesini artırabilmesi olanaksızdır. Toplumun en küçük birimi olan aileden çok daha büyük topluluklara kadar her tür çevrede bulunan etnik, dini ve ideolojik çeşitlilik, eğitim ve sağlık alanlarındaki yetersizlikler, bireyler arası sosyo-ekonomik eşitsizlikler gibi durumların artması nedeniyle farklılıklara saygı, empati kurma yetisi, gönüllü faaliyetlerde aktif görev alma istek ve becerisi gibi özellikler daha da fazla önem kazanmaktadır. Sonuç olarak, tüm bu kavramları içine alan bir sosyal sorumluluk eğitimi okulların görevi haline gelmektedir. Çankaya'nın (2010) ifade ettiği gibi, okul yöneticileri, öğretmenler, aileler, resmi kurumlar ve sivil toplum örgütleri bu görevi yerine getirmekle yükümlüdürler. Günümüzde, kurumsal sosyal sorumluluk tüm

kurum ve kuruluşlar için bir gereklilik olmakla birlikte, en önemli kurumsal sosyal sorumluluk, bireylerin sorumluluk kazanma sürecinde aile dışında ilk olarak karşılaştığı mekan olması (Köknel, 97) ve toplumun farklı kesimlerine açık olması sebebiyle okullara aittir (Çankaya, 2010). Çankaya'ya (2010) göre, öğrencileri sosyal faaliyetlere yönlendirerek hoşgörülü, iş birliği yapmaya meyilli, gönüllü faaliyetlerde yer alan bireyler olmalarını sağlamak, okulların kurumsal sosyal sorumlulukları arasındadır; fakat bu sorumluluklar okulların sınavlara hazırlık merkezi gibi algılanmaları sebebiyle ihmal edilmektedir. Okulların görevlerini tam anlamıyla yerine getirmesi için bu ihmalin ortadan kalkması gerekli görülmektedir.

2.3.1 Yükseköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevleri

Wilhite and Silver'in (2005), 'Yükseköğretime yönelik yanlış ikilem: Vatandaş yetiştirmek mi teknisyen yetiştirmek mi?' adlı makalesinde belirttiği gibi yükseköğretimin görevinin ne olduğu sorusunun cevabı uzun zamandır tartışılmaktadır. Çetindamar ve Hopkins'in (2008) ifadesiyle "*Yükseköğretimin temel amacının öğrencilere mesleki eğitim vermek mi yoksa onları 'yeryüzünün hizmetkarları' olmaya ve evrensel sosyal adalet için demokrasiye katkıda bulunmaya hazırlamak mı olduğu konusu süregelen bir tartışmadır*".

Akademisyenler, politika belirleyiciler ve eğitimciler arasında tartışma konusu olan üniversitelerin kamu rolü (Keynan, 2014) ile ilgili iki farklı görüşten ilki, üniversitelerin öğrencilere yalnızca bilim dalına özgü bilgi vermekle yükümlü olduğu yönündedir (Wilhite and Silver, 2005). Fish (2004) gençlerin sorumlu yurttaşlar olmaya ve ahlaklı davranmaya teşvik edilmeleri gerektiğini kabul etmekle birlikte, bunun yükseköğretim kurumlarının görevi olmadığını altını çizer ve akademisyenlerin görevinin dünyayı kurtarmak olmadığını hatırlatır. Fish'e (2004) göre, akademisyenlerin sorumlulukları derse girmek, disiplini sağlamak, ödev vermek ve yeni bilim alanları yaratmak gibi müfredat, öğretim ve araştırma gibi konularla sınırlıdır. Keynan (2014), genellikle öğretim üyelerinin kendilerinin ilk görevini araştırma, ikinci görevini öğretmenlik olarak gördüğünü savunur ve akademik bilim dallarına duydukları bağlılığın sosyal sorumluluk anlamında da bağlılık hissettikleri anlamına gelmediğinin altını çizer.

Diğer görüş ise, üniversitelerin toplumun önemli sorunlarına eğilen ve öğrencileri

ahlaki ve sivil sorumlulukları için hazırlayan bir eğitim anlayışını benimsemesi gerektiği şeklindedir (Wilhite and Silver, 2005). Günümüzde, bireylerin yalnızca entelektüel anlamda gelişmeleri yeterli görülmemekte, her anlamda topluma olumlu katkı sağlayabilecek bilinçli, duyarlı ve sorumluluk sahibi kişiler olmaları da önemsenmektedir. Dolayısıyla, yükseköğretim kurumlarının öğrencilere mesleki bilgi, beceri kazandırma ve entelektüel gelişimlerine destek olmanın ötesinde görevleri olduğu yönündeki görüş giderek yaygınlaşmaktadır. Geryk (2011) üniversiteler yalnızca eğitim kurumları mıdır yoksa toplumda daha önemli bir rol oynamalı mıdır sorusuna cevap aradığı makalesinde, yükseköğretim kurumlarının bilgi odaklı toplumların gelişimine katkıda bulunmaları ve gerçekliklerimizi sorgulamaları gibi nedenlerle son derece önemli sosyal sorumlulukları olduğunu ifade eder. Sullivan'a (2003) göre, üniversitelerin görevi yalnızca eğitim hizmeti sağlamak değildir; üniversiteler hem içinde buldukları ülke hem de tüm dünyaya karşı sorumluluklarının bilincinde bireyler yetiştirmekle de yükümlüdür (Vazquez ve diğ., 2014) Diğer bir deyişle, öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci kazanmalarına olanak sağlayacak faaliyetler sunmak da yükseköğretim kurumlarının görevleri arasındadır.

Boyer (1987) lisans eğitiminin amacının yalnızca bilgi üretmek değil, bu bilgiyi insanlık için kullanan, hayat gayesi olan ve kamu yararına çalışan vatandaşlar olmalarına yardımcı olmak olduğunu ifade etmektedir (Musil, 2011).

Öğrencileri, aldıkları eğitimi insanlığın iyiliği için kullanmaya istekli bireyler olarak yetiştirmek, kendileri, içinde yaşadıkları toplum ve dünya için çok önemli bir katkıdır. Toker ve Tat (2103) yükseköğretim kurumlarının sosyal sorumluluk kazandırma yükümlülüğünü şu şekilde ifade etmektedir:

“Formal eğitimin son aşaması olan üniversiteler ise; yurttaşlık kavramının, demokrasinin, duyarlı bir birey olmanın koşulları ile temel hak ve özgürlüklerin tartışılabildiği alanlar olarak sosyal sorumluluk bilincinin yerleşmesinde kritik rolü olan kurumlardır”.

Brandenberger (2005) yükseköğretimin bu anlamda önemli bir güce sahip olduğu düşüncesini şu şekilde ifade eder: “*Yükseköğretim öğrencilerin iyi niyetini, dünyaya açıklığını ve gelişmekte olan entelektüel becerilerini kamu yararına yönlendirme anlamında eşsiz bir potansiyele sahiptir*”. Yükseköğretimin bu denli büyük bir güce sahip olduğu düşüncesinden hareketle, yükseköğretim kurumlarının sorumluluğunun da gücü ölçüsünde büyük olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, üniversite ve yüksekokullar sahip oldukları potansiyeli bireylerin, kurumlarının, toplumun ve dünyanın refahına katkı sağlayacak şekilde kullanmakla yükümlüdür. Bu

da ancak etkili bir sosyal sorumluluk eğitimi yoluyla duyarlı, adil, bilinçli nesiller yetiştirmekle mümkün olabilir.

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) 2009 Dünya Yükseköğretim Konferansı sonuç bildirgesinde, yükseköğretim kurumlarının öğrencilere yalnızca bugünkü ve gelecekteki dünya için somut beceriler kazandırmasının yeterli olmadığı; barış inşa etmeye, insan haklarını savunmaya ve demokrasi değerlerine bağlılık duyan sorumlu vatandaşlar yetiştirmeye de katkıda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Raporda (2009) ayrıca yükseköğretim kurumlarının gelecek nesilleri yoksulluk, anlaşmazlık ve iklim değişikliği gibi küresel sorunlarla başa çıkmak için gerekli bilgi ve becerileri kazandırma yükümlülüğünün olduğunu da altı çizilmektedir.

Sosyal sorumluluk her dönemde önemli olmakla birlikte, toplumların etnik köken, din, ideoloji gibi konularda giderek daha çeşitli ve hassas hale geldiği günümüz şartlarında bu önem giderek artmaktadır. Toplumdaki çeşitliliğin bir kavga veya kayırma/cezalandırma sebebi değil zenginlik olarak algılanabilmesi hususunda yükseköğretim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Öğrencilerin yükseköğrenime yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirmeye hazırlıksız bir şekilde geldiğini savunan Reason ve diğ. (2013), yükseköğretim kurumlarının bu durumu görmezden gelmemeleri gerektiğini ifade eder. Reason ve diğ.’ne (2013) göre, “*öğrencileri çok kültürlü toplumlarda sosyal meseleleri adil biçimde ele alma yetisine sahip bilinçli vatandaşlar olarak yetiştirme*” yükseköğretim kurumlarının görevleri arasındadır. Benzer şekilde, Amerika Yüksekokullar ve Üniversiteler Birliği (AAC&U, 2016) tarafından belirlenen temel ilkeler çerçevesinde, ülkenin son derece karmaşık etik ve sivil sorunlarla karşı karşıya olduğu zamanda bireysel ve sosyal sorumluluk eğitimi vermenin artık isteğe bağlı bir seçim olmadığı, bunun yükseköğretim kurumlarının hem yurttaşlık hem de akademik görevi olduğu vurgulanmıştır. Vallaey’s’in (2013) ifade ettiği gibi gerek endüstriyel üretim gerekse kontrolsüz şekilde hızla gelişen ekonomik, finansal, bilimsel ve teknik sistemler nedeniyle yaşadığımız gezegenin ekolojik açıdan yaşama elverişsiz hale gelmesi tüm insanların ortak sorunudur. Bu sorun, üniversitelerin öğrencilerini çevre, ekosistem gibi konularda bilinçli ve duyarlı bireyler olarak yetiştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmasını gerekli kılmaktadır. Ahlaki ve yasal sorumlulukların davranışlarımızı, sosyal sorumlulukların ise yarattığımız ‘etkileri’ kontrol ettiğini ifade eden Vallaey’s

(2013), üniversitelerin dört etki alanını *örgütsel etkiler, eğitimsel etkiler, bilişsel etkiler ve sosyal etkiler* olarak sıralar ve bu etki alanlarından yola çıkarak üniversitelerin sosyal sorumluluklarının (a) *sosyal ve çevresel açıdan sorumlu bir kampüs yaratma*, (b) *gerek uzmanlar gerekse vatandaşları sosyal açıdan sorumlu kişiler olarak eğitme*, (c) *bilginin sosyal yönetimi* ve (d) *sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen dayanışmacı bir üniversite olma* olduğunu belirtir.

Yükseköğretim kurumlarının öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma sorumluluğunun bulunduğu konusunda gerek öğrenciler gerekse akademisyen ve yöneticiler genel olarak görüş birliğindedir. 1937 ve 1949'da Amerika Yükseköğretim Kurulu uzmanlarının katılımı ile yükseköğretimin ana prensiplerini belirlemek amacı ile toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılar sonucunda hazırlanan raporlarda, öğrencileri bireysel davranışlarından ve bu davranışların daha büyük topluluklar üzerindeki etkisinden sorumlu tutan bir kampüs ortamı yaratmanın ve öğrencilere bireysel ve sosyal sorumluluk eğitimi vermenin önemi üzerinde açıkça durulmuştur (Reason, 2013). Eğitim uzmanlarının üniversite ve yüksekokullarda sosyal sorumluluk eğitimi gerekli bulunduğunu gösteren bu raporları destekler nitelikte bir diğer araştırma da 2007 yılında Amerika Üniversiteler ve Yüksekokullar Birliği (AAC&U) tarafından yürütülen çalışmadır. Araştırmaya katılan 9.000 öğretim üyesi, öğrenci işleri uzmanı ve yöneticinin yüzde 90'ından fazlası, bireysel ve sosyal sorumluluk konusunun üniversite eğitiminin ana odak noktası olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Aynı araştırma kapsamında 23 farklı kurumdan 23.000 öğrenci ile anket yapılmış, öğrencilerin yüzde 90'ından fazlası benzer şekilde bireysel ve sosyal sorumluluğun üniversite eğitiminin ana odak noktası olması gerektiğine katıldıklarını belirtmişlerdir (Dey and Associates, 2008) Özetle, öğrenci, akademisyen ve yöneticilerin yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim faaliyetlerini bireysel ve sosyal sorumluluk konularını merkeze alan bir yaklaşım ile planlamaları yönünde talep ve beklentileri olduğu son derece açıktır. Benzer şekilde, Toker ve Tat'ın (2013) 238 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırma sonuçları, öğrencilerin %91'inin üniversitelerin sosyal sorumluluk çalışmalarını yapmasını desteklediğini göstermektedir. Bu ankete katılan öğrencilerin %59'u bir üniversitenin rektörü olmaları durumunda sosyal sorumluluk çalışmalarına ortalama bir bütçe ayırabileceğini ifade ederken, %27'si ortalamanın üzerinde bütçe ayırabileceğini, %2'si ise hiç bütçe ayırmayacağını belirtmiştir.

Yükseköğretim kurumları, her yaş grubundan bireye açık olmakla birlikte hem ülkemizde hem dünya genelinde yükseköğrenim öğrencilerinin çoğunluğunu 18-25 yaş grubu gençlerin oluşturduğu söylenebilir. Bu yaşların, öğrencilerin genç yetişkin olmanın verdiği heves ile bağlılıklarını adamaya değer bir şey aradıkları dönem (Brandenberger, 2005) olması sebebiyle sosyal sorumluluk eğitimi için son derece uygun olduğu düşünülebilir. Gençlerin bu arayış döneminde sosyal sorumluluk kavramı ile tanışmaları, sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bizzat yer alarak 'deneyim yoluyla öğrenme' (Dewey,2007) olanağı bulmaları ve eyleme geçmek için gerekli becerileri edinmeleri, toplumun iyileşmesine katkıda bulunabilen bilinçli ve aktif bireyler olma yolunda ilk adımı atmaları anlamına gelecektir. Bu adım, öğrencilerin yararlı bir iş yapmanın gururu ile kendilerine daha fazla güven duymalarına; dolayısıyla daha mutlu hissetmelerine ve geleceğe umutla bakmalarına sebep olacaktır. Bu da yükseköğretim kurumlarında etkili bir sosyal sorumluluk eğitimi verilmesinin hem bireylerin hem de toplumların yararına olduğunu göstermektedir.

Öğrencileri sosyal sorumluluk kavramı ile tanıştırmak, onları sosyal sorumluluk faaliyetlerinde aktif görev almaya özendirmek ve bunun için gerekli becerileri kazandırmak son derece önemli olmakla birlikte, üniversitelerin sosyal sorumluluk bilinci kazandırma görevlerinin bununla sınırlı olmadığı yönünde görüşler de bulunmaktadır. Harvard Üniversitesi eski rektörü Derek Bok'un ifade ettiği gibi, eğitimciler öğrencileri fakirliğin nedenleri ve bu nedenleri ortadan kaldırmak için yapılması gerekenler üzerine düşünmeye de teşvik etmelidir (Keynan, 2014). Diğer bir deyişle, öğrencilerin geçici çözümlerin parçası olmaktan öte, toplumdaki önemli sorunları irdeleyen, sorgulayan, çözüm yolları yaratabilen bireyler olarak yetiştirilmesine olanak sağlamak esastır. Öğrencilerin farklı sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-felsefi teorileri incelemeye ve sosyal sorumluluk ve sivil sorumluluk kavramlarını anlamaya teşvik edilmesi (Keynan, 2014), toplumların refahına katkı sağlayabilen bilinçli bireyler olmaları anlamında son derece önemlidir. Dünyanın daha iyi bir yer olması için çaba sarf etmeye istekli, okuyan, sorgulayan, çözüm yolları yaratan sorumluluk sahibi nesiller yetiştirmek ancak bu şekilde mümkündür.

2.4 EĞİTİM KURUMLARININ SOSYAL SORUMLULUK KAZANDIRMA GÖREVLERİNİ YERİNE GETİRME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.4.1 İlköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevlerini Yerine Getirme Açısından Değerlendirilmesi

Eğitim kurumlarının, sosyal sorumluluk kazandırma yükümlülüklerini yerine getirmede başarılı olduğu konular olmakla birlikte birtakım eksikleri de bulunduğu düşünülmektedir. İlk olarak, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaokul ve lise dönemlerinde öğrencilerin bilinç düzeylerini artırmayı hedefleyen sosyal sorumluluk dersleri bulunmamaktadır. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi derslerde ise sosyal sorumluluk ile ilişkili konulara yeterince yer verilmediği düşünülmektedir. Sezer ve diğ.'nin (2017) bir devlet ortaokulunda görev yapan 44 öğretmen ile gerçekleştirdiği araştırma sonuçları, öğretmenlerin öğretim programlarının sosyal sorumluluk değeri kazandırma açısından yetersiz olduğu görüşünde olduğunu; bunun sebebini programların bilgi içeriğinin yoğunlu olması ve kademeler arası geçişlerdeki sınavlarda bilgi ölçmeyi hedefleyen sınavlar yapılması nedeniyle öğretmenlerin yalnızca bilgi öğretmeye odaklanması şeklinde açıklamışlardır. Bunun yanı sıra, okullarda kullanılan ders kitapları öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma açısından yetersiz kalmaktadır. Çayır'ın (2014) belirttiği gibi, ders kitapları çok sayıda okuldaki milyonlarca öğrenci tarafından tek kaynak kitap olarak kullanılmaları ve bir ülkedeki hakim söylemin ne olduğunu gösteren kaynaklar olmaları nedeni ile önemlidirler. Çayır (2014) ders kitaplarının önemini ve gücünü şu şekilde ifade eder:

“... ders kitapları, bir ülkede temel hak ve özgürlüklerin genişlemesine, öğrencilerin muhayyilesinin zenginleşmesine ve toplumsal barışa katkı yapabilir ya da tersinden bakarsak, içerdikleri ayrımcı söylemlerle toplumsal çatışmaları ve eşitsizlikleri artırabilir, çözümden ziyade sorunların bir parçası da olabilir. Bu açıdan hızlı bir toplumsal ve siyasal dönüşüm geçiren Türkiye’de ders kitaplarının üzerinde önemle durulması ve çalışılması gerekir.”

Diğer bir deyişle, bu denli büyük bir güce ve etkiye sahip olan ders kitaplarını, mevcut olumsuz yargıları ve davranışları pekiştirmek için de değiştirmek için de kullanmak mümkündür. Ders kitaplarının hangi amaca hizmet edeceği bu kitapların içeriğine bağlıdır. Bu hususta genel kanı, ders kitaplarının toplumda eksik veya yanlış bilinenlerin yerine doğruları öğretmek öğrencilerin bilinç düzeylerini artırma ve algılarını, tutumlarını olumlu yönde değiştirme anlamında yeterli olmadığı yönündedir.

İlköğretim okullarında okutulan ders kitaplarının sosyal sorumluluk anlamında ne

denli yeterli olduğunu belirlemeye yönelik çalışmalar incelendiğinde, bu anlamda bir takım önemli eksikler olduğu sonucuna varılmaktadır. Kepenekçi'nin 2003 yılında Türkiye'deki ilköğretim kurumlarında insan hakları ve sorumluluk eğitimi açısından mevcut durumun ortaya konması amacıyla yaptığı araştırma sonucunda, ilköğretim okullarında okutulan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sorumluluk konusuna yeterince yer verilmediği; bu konuların yalnızca bilgi düzeyinde sunulduğu ve öğrencilerin derse aktif olarak katılmasına olanak sağlayacak etkinlikler bulunmadığı belirlenmiştir. Gözütok ve diğ. (2015) Eğitim Bilimleri Fakültesinden 21 uzman kişinin İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi öğretmen ve öğrenci kitaplarına ilişkin değerlendirmelerini alarak yürüttüğü çalışma sonucunda, öğrencilerin başarısızlık hissi yaşamamasına, sorumluluk almamasına, sorgulamamasına, her türlü hatanın hoş görüleceğine inanmasına ve ayrımcılık yapmasına sebep olabilecek örtük iletilerin bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Her iki araştırma sonuçları da ilköğretim okullarında okutulan ders kitaplarının sosyal sorumluluk bilinci kazandırma konusunda yeterince etkili olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Toplumsal duyarlılığın ve sosyal sorumluluk bilincinin artırılması gerektiği düşünülen konulardan biri olan engellilik ile ilgili çalışmalar yapan akademisyen ve sivil aktivistlerin tümü, Türkiye'de engellilere yönelik yaygın kalıp yargıların olduğu ve engellilerin birçok alanda ayrımcılığa uğradıkları hususunda hemfikirdir (Çayır ve Ergün, 2013). Türkiye'de ilköğretim okullarında okutulan ders kitaplarının bu durumu iyileştirmeye yönelik bir bilinç kazandırma konusunda yetersizlikleri olduğu düşünülmektedir. Çayır ve Ergün'ün (2013) ders kitaplarında engellilik konulu çalışmasında 2013-2014 eğitim öğretim yılında okutulan 68 ders kitabı incelenmiş, 34 ders kitabında engelli, sakat, özürlü kavramlarına ve engellilikle ilgili görsellere hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu durumun, ders kitaplarının yarısında engelli bireylerin tamamen görmezden gelindiği şeklinde yorumlanması mümkündür. Aynı rapora göre, ders kitaplarında engellilik konusunda farkındalık yaratacak bazı iyi örnekler bulunsa da (Çayır, 2014), genel olarak engelli ve sakat kişilerin normal bireyler olarak görülmediği, engellilik ile ilgili olumsuz yargıları pekiştirici ve acımacı ifadelerle yer verildiği saptanmıştır (Çayır ve Ergün, 2013). Ders kitaplarında engelli bireylerin 'zavallı' olarak gösterilmesi, öğrencilerin engelli kişileri kendileri ile eşit bireyler olarak görmemelerine yol açabilmekte, bu da toplumsal eşitsizliği pekiştirmektedir. Çayır'ın (2014) vurguladığı gibi, engelli kişileri acınası,

muhtaç kişiler olarak göstermek yerine, insan hakları ve eşit yurttaşlık temeline dayalı bir perspektif ile engelliler hakkındaki ön yargıları kırarak hem engellilerin güçlenmesini hem de öğrencilerin engellilerin eşit yurttaşlar olduklarını fark etmelerini sağlayacak ifadeler, anlatımlar, örnekler içeren ders kitapları hazırlamak son derece önemlidir. Bu bilgilerden hareketle, ders kitaplarındaki mevcut sorun ve eksiklerin tespit edilmesi ve kitapların sosyal sorumluluk konusunu görmezden gelmeyecek, eşitsizlikleri, ayrımcılığı ve olumsuz yargıları pekiştiren bir dil kullanmaktan kaçınacak, öğrencilerin daha duyarlı, bilinçli ve sorumlu olmalarına katkıda bulunacak şekilde iyileştirilmesi önemlidir.

2.4.2 Yükseköğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kazandırma Görevlerini Yerine Getirme Açısından Değerlendirilmesi

Sosyal sorumluluk kavramı son yıllarda yükseköğretim kurumlarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Saran ve diğ. (2011) üniversitelerin sosyal sorumluluklarını iki şekilde yerine getirdiğini ifade eder: (a) öğrencilerini sosyal sorumluluk konusunda eğiterek ve (b) topluma katkı sağlayan projelerin önerilmesi ve uygulanmasını sağlayarak. Bu hususta üniversitelere yönelik birtakım eleştiriler bulunmaktadır. Bu eleştirilerden bir kısmı, üniversitelerin sosyal sorumluluk kavramını gerçek anlamda benimsemedikleri ve uygulayamadıkları şeklindedir. Keynan (2014) bu konudaki görüşünü şu sözlerle ifade eder: “*Üniversitelerin var olma sebebi toplumdur- eğitim verirler, yeni görüşler ortaya atarlar, ilaç tedavileri geliştirirler, çözüm üretirler- fakat sosyal sorumluluğu tam anlamıyla kavrama ve benimseme konusunda başarısızlardır.*” Dey ve Associates'e (2009) göre son çalışmalar bireysel sosyal sorumluluk eğitiminin amaçları ile üniversite kampüslerindeki uygulamalar arasında tutarsızlık olduğunu göstermektedir (Reason ve diğ., 2013). Keynan'a (2014) göre, çoğu batılı ülkede üniversiteler sosyal sorumluluk konusuna bağlı olduklarını üzerine basarak ifade etseler de aslında sosyal sorumluluğun gerekleri konusunu tartışmaya çok az ilgi gösterirler. Diğer bir deyişle, sosyal sorumluluk kavramının üniversitelerde derinlemesine anlaşılmadığı, tartışılmadığı, benimsenmediği ve dolayısıyla kampüs faaliyetlerine yeterince yansımadağı ifade edilmektedir.

Üniversitelere yönelik bir diğer eleştiri de üniversitelerde sosyal sorumluluğa

akademik çalışma konusu olarak yeterince ilgi gösterilmemesidir (Geary-Schneider, 2000 akt. Keynan 2014). Son yıllarda sosyal sorumluluk alanında daha fazla bilimsel çalışmaya rastlamak mümkün olsa da bu çalışmaların sayı ve kapsam olarak yeterli olmadığı düşünülmektedir.

2.5 YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA YÜRÜTÜLEN SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI

Yılmaz ve Horzum'un (2005) ifade ettiği gibi, üniversiteler, içinde buldukları toplumun her alanda gelişimine katkıda bulunmakla yükümlüdürler. Bunun için de “*ahlaki ilkelere göre davranan, eleştirel, mezun olduktan sonra da öğrenmeye devam edebilen, sorumlu bireyler ve yurttaşlar*” (Evans 2009: 82, Weenen 2000: 21, akt. Toker ve Tat, 2013) yetiştirmeleri beklenmektedir. Diğer bir deyişle, üniversitelerin öğrencilerini sosyal sorumluluk bilincine sahip, topluma olumlu katkıda bulunabilecek değer, bilgi ve becerilerle donanmış bireyler olarak mezun olmalarına yardım etmeleri son derece önemlidir. Çetindamar ve Hopkins'in (2008) belirttiği gibi, sosyal sorumluluk kavramını yükseköğrenime dahil etmenin birden fazla yolu vardır. TOG Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporunda (2013), dünyada üniversitelerin sosyal sorumluluğu teşvik eden çalışmalarının 3 farklı yöntem ile uygulandığı ifade edilmekte ve bu yöntemler raporda şu şekilde sıralanmaktadır:

- “1) Öğrencilerin dersleri dışında kalan zamanda gönüllü faaliyetlere katılımı
- 2) Öğrencilerin, üniversitenin topluma hizmet / toplumla bütünleşme (community engagement) programları aracılığıyla sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılımı
- 3) Akademik eğitim programının bir parçası olarak öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetleri yürütmeleri”.

2.5.1 Yükseköğretim Kurumlarında Yürütülen Ders Dışı Gönüllülük Faaliyetleri ve Sosyal Sorumluluk Projeleri

Öğrencilerin ders dışı gönüllülük faaliyetlerine katılımı genel olarak, sivil toplum örgütleri ve öğrenci örgütleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (TOG, 2013). Aynı rapora göre, bu örgütlerin yanı sıra, dünyada gönüllülük faaliyetlerini destekleyen başka yapılar da bulunmaktadır. Bu yapılara, İngiltere’de öğrencilerin gönüllülük

çalışmalarına katılmasına yönelik çalışmalar yapanlara destek vermek amacı ile kurulan WISCV (Workers in Student Community Volunteering) ve “gönüllülük sektörü ve üniversiteleri bir araya getirmek, deneyimlerini paylaşımlarını birlikte çalışmalarını ve yaşam boyu öğrenme için yeni fırsatlar yaratmalarını sağlamak” hedefleri ile kurulan, 13 Avrupa ülkesinden 20 üniversitenin içinde bulunduğu Value Network örnek olarak verilebilir (TOG, 2013).

Yükseköğretim kurumlarında öğrenci kulüpleri, akademisyenler veya üniversitelerin belli birimleri aracılığıyla yürütülmekte olan çok sayıda başarılı sosyal sorumluluk projesine rastlamak mümkündür. Öğrencilerin gönüllü katılımı ile hayata geçirilen bu faaliyetler, okulların buldukları bölgeye olumlu katkı sağlamakla kalmayıp öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci ve aktif katılım becerisi kazanmalarına yardımcı olmaları nedeniyle de önemlidir. Dünyada birçok prestijli üniversitede düzenlenen bu faaliyetlere örnek teşkil edebilecek bir proje, Teksas A&M Üniversitesi'nde 1982 yılından bu yana her bahar ayında gerçekleştirilen *Big Event* etkinliğidir. Bu etkinlik kapsamında on binlerce öğrenci, üniversitenin bulunduğu bölgedeki insanlara bahçe işleri, ev boyama, temizlik gibi işlerde yardımcı olarak onlara teşekkürlerini sunmaktadır (URL4, 2016). Ülkede, öğrenciler tarafından düzenlenen en büyük çaplı proje olan *Big Event*, öğrenciler ile bölge halkı arasında etkileşim ve birlik yaratması açısından önemli görülmektedir. Bu olumlu sonuçlara ek olarak, öğrenciler buldukları topluma olumlu katkı sağlayabildiklerini fark etme fırsatı bulmakta; bu da onları sosyal sorumluluk projelerine daha fazla katılım sağlamaya motive ederek sosyal sorumluluk sahibi bireyler olma yolunda önemli bir adım atmalarına yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde, Florida Üniversitesi bünyesinde bulunan Liderlik ve Hizmet Birimi, 1900'lü yıllardan bu yana öğrencilerin topluma yarar sağlayacak projelere, gönüllülük faaliyetlerine ve toplumu geliştirmeye yönelik eğitim ve konferanslara katılmalarına destek vermektedir (URL5, 2016). Birim, her sömestr düzenlediği Gönüllü Organizasyon Fuarında öğrencileri 70'ten fazla toplum kuruluşu ve kar amacı gütmeyen örgüt ile bir araya getirmekte; bu sayede öğrenciler ilgi duydukları sosyal konular ve hizmet olanakları hakkında bilgi edinerek gönüllülük faaliyetlerine katılmaktadır (URL6,2016). Birimin, öğrencileri aktif katılım için teşvik ettiği projelerden biri *Barış için Projeler* (Projects for Peace) organizasyonudur. “Savaş için hazırlanmaktansa, barış için hazırlanan bir zihniyet yaratmak” amacıyla olan yazar, hayırsever ve bilim insanı Kathryn W. Davis bu organizasyonu, üniversite

öğrencilerini 21. yüzyılda barışı inşa etmek için projeler üretmeye ve uygulamaya teşvik etme hedefi ile kurmuştur (URL7, 2016). Organizasyon her yıl, başarılı bulunan ve yaz döneminde hayata geçirilen 100 projenin her biri için 10.000 Dolar hibe vermektedir. Bir diğer başarılı sosyal sorumluluk projesi örneği, İngiltere’de bulunan Exeter Üniversitesi İngilizce Bölümünde öğretim görevlisi olan Dr. Johanna Harris tarafından 2011 yılında başlatılan *Exeter Yaşlı Bakım Evleri Okuma Projesidir* (The Exeter Care Homes Reading Project). Bu proje ile genç ve yaşlı bireyler arasındaki bağ güçlendirilerek bakım evlerinde yaşayan insanların hayatında olumlu bir fark yaratılması hedeflenmektedir. Proje kapsamında her yıl 100’den fazla gönüllü öğrenci aldıkları eğitim sonrasında bölgedeki çok sayıda yaşlı bakım evine gitmekte, özellikle demans hastası yaşlılara şiirler, hikayeler okuyarak onlarla birlikte vakit geçirmektedir. Üniversite, günümüzde gençler ile yaşlılar arasındaki ilişkinin giderek daha gergin ve alaycı hale gelmesi ve bakım evlerinde kalan insanların daha yalnız hissetmeye başlaması nedeniyle, kuşakların birbirini anlamasını sağlayarak ilişkilerini güçlendirmenin sağlıklı toplumlar yaratmaya yardımcı olacağı görüşündedir (URL8, 2017). Önemli sosyal sorumluluk çalışmaları gerçekleştiren bir diğer üniversite Manchester Üniversitesi’dir. Üniversitenin, en iyi 25 araştırma üniversitesi arasında yer almak amacı ile hazırlanmış olduğu 2020 Stratejik Planı’nda belirlediği üç temel hedef arasında ‘dünya çapında bilimsel araştırma’ ve ‘seçkin öğrenme ve öğrenci deneyimi’ ile birlikte ‘sosyal sorumluluk’ da yer almaktadır (URL9, 2016). Manchester Üniversitesi, bünyesinde bulundurduğu çok sayıda birim ile öğrencilerin gönüllülük faaliyetlerine, yerel hayır kuruluşlarındaki çalışmalara ve topluma hizmet uygulamalarına aktif katılımını desteklemektedir. Birleşik Krallık’taki en büyük öğrenci birliği olan Manchester Üniversitesi Öğrenci Birliği, öğrencilerin buldukları bölgeye anlamlı, olumlu katkılar sağlamaya yönelik projelerde yer almalarına destek sağlamakta ve öğrenciler, çocuklar, evsizler, eğitim gibi çok farklı alanlarda projeler gerçekleştirmektedir.

Türkiye’de de yükseköğretim kurumları bünyesindeki birimler aracılığıyla gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projelerini görmek mümkündür. Bilkent Üniversitesi, Öğrenci Dekanlığı yapısı içinde kurulmuş olan Sosyal Sorumluluk Merkezi aracılığıyla Toplumsal Duyarlılık Projeleri, Yardım Kampanyaları ve Engelli Öğrenciler Birimi çalışmaları yürütmektedir (URL10, 2017). Öğrencilere sosyal sorumluluk ile ilgili konularda danışmanlık hizmeti sağlayan ve sivil toplum

kuruluşları ile iş birliği çalışmaları yürüten bu merkez, *Manevi Evlat Projesi*, *Kalp-ler-1 Lösemi 0*, *Duymazdan Gelme Projesi* gibi çok sayıda sosyal sorumluluk projeleri, yardım kampanyaları ve üniversitede eğitim görmekte olan engelli öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sınav ve ders uygulamaları gerçekleştirmektedir. Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı 2006-2007 akademik yılında *Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimlerinin Desteklenmesi Projesi* adıyla bir proje gerçekleştirmiş, öğrencilerin gönüllü katılımı ile yürütülen projede Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası'ndaki 3-6 yaş arası çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır (Özdemir ve diğ., 2008). Özdemir ve diğ.'nin (2008) araştırma sonuçları, projenin çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerine olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. *Okul için değil, yaşam için öğrenmeli* (Non scholae sed vitae discimus) ilkesini benimsemiş olan İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde öğrenciler, Gençlik Çalışmaları Birimi, Çocuk Çalışmaları Birimi, Sosyal Kuluçka Merkezi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi gibi çok sayıda farklı birimin farklı alanlarda yürüttüğü çalışmalara aktif katılım imkanı bulmaktadır (URL11, 2016). Gençlik Birimi tarafından hayata geçirilen projeler arasında, gençleri insan hakları hususunda bilinçlendirme ve insan haklarını savunurken kullanabilmeleri için yeni, farklı, yaratıcı araçlar geliştirmelerine yardımcı olma amacı ile gerçekleştirilen *İnsan Hakları için Genç Kampüs Projesi* ve ayrımcılığa neden olan ön yargılarla ilgili farkındalık yaratma ve daha yapıcı diyaloglar kurulmasına olanak sağlama amacı ile yürütülen *Yaşayan Kütüphane* gibi projeler bulunmaktadır.

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporunda (2013) Türkiye'de, gençlerin gönüllü faaliyetlere katılımı konusunda neredeyse hiç görgül araştırma bulunmadığı ifade edilmektedir. Aynı raporda, Dünya Değerler Araştırmasınının 4. aşamasına göre, Türkiye'nin gönüllü çalışmalara katılma açısından yüzde 1,7'lik katılım ile 55 ülke arasında sonuncu sırada yer aldığı, Türkiye'de 18-35 yaş arasındaki gençlerin gönüllü faaliyetlere katılma oranının ise yüzde 7 olduğunu belirtilmektedir. Ülkemizde gençlerin gönüllük faaliyetlerine katılımları giderek daha fazla önemsenmekte olmasına rağmen, gönüllülük rakamlarının bu denli düşük olması, Türkiye'de gençleri ders dışı gönüllülük çalışmalarına teşvik edecek uygulamalara hala ihtiyaç duyulduğunu açıkça göstermektedir.

2.5.2 Akademik Programlar Dahilinde Yürütülen Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri

Akademik programlar dahilinde yürütülen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin iki şekilde gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür: sosyal sorumluluk konusunun bölüm derslerinin müfredatlarına entegre edilmesi ve sosyal sorumluluk konusunun ayrı bir ders olarak verilmesi.

Dünya'da ilk olarak 1960'lı yıllarda Amerika'da hukuk eğitiminde gerçekleştirilmeye başlanan Hukuk Kliniği Çalışmaları, toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmeye yönelik çalışmaların, bölüm derslerine entegre edilmesine örnek teşkil edilebilir (URL11, 2016). 2003 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde de hem bir hukuk öğretim yöntemi hem de fakültenin sosyal sorumluluk politikasının bir sonucu olarak uygulanmakta olan Hukuk Kliniği Çalışmaları bir sosyal sorumluluk dersi olmamakla birlikte, öğrencilerin ilk sömestr *“dezavantajlı gruplarla iletişim kurma, yoksulluk, sosyal dışlanma ve hukukun güçlendirme amacı”* gibi bir takım beceriler kazanmaları, ikinci sömestr ise maddi yetersizlikten dolayı avukat tutma imkanı olmayan veya cezaevlerinde bulunan kişilere ihtiyaç duydukları hukuki bilgi ve desteği vermeleri nedeniyle öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini ve becerilerini geliştirmektedir.

Günümüzde, üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk dersleri almaları kendileri ve toplum için olumlu bir katkı olmaktan öte bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu derslerin öğrenciler üzerinde, olumlu davranışları pekiştirme, olumsuz davranışlardan kaçınma ve topluma -özellikle de dezavantajlı kesimlere- yarar sağlama anlamında önemli etkileri olduğu görüşünden hareketle, daha fazla sayıda öğrencinin bu dersi almasının daha yaşanır bir dünya yaratmaya yardımcı olacağını ifade etmek mümkündür. Florida Üniversitesi rektörü John Trasher, 2015 yılında Florida'lı iki futbolcunun birtakım suçlara karışmasının ardından yaptığı açıklamada, üniversite olarak sporcu öğrencilerin davranışlarını iyileştirmek amacıyla zorunlu sosyal sorumluluk dersi vermeye karar verdiklerini açıklamıştır (URL12, 2016). Dünyada ve Türkiye'de eğitim programlarına dahil edilen sosyal sorumluluk derslerinin uygulanış biçimi ve öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmalara aşağıda kısaca değinilmiştir.

2.5.2.1 Dünyada sosyal sorumluluk dersleri

Dünyada, özellikle gelişmiş ülkelerde, eğitim kurumları uzun yıllardır öğrencilerde sosyal sorumluluk bilinci oluşturmaya ve bu bilinci geliştirmeye yönelik dersler vermektedirler. Günümüzde, çok sayıda üniversite ve kolejin eğitim programlarında iş ahlakı, sosyal sorumluluk, sosyal sorumluluk projesi, topluma hizmet uygulamaları, toplumsal hizmet öğrenimi gibi sosyal sorumluluk dersleri bulunmaktadır (Annette 2002: 87, akt. Toker ve Tat, 2013). Toker ve Tat'ın ifade ettiği gibi, üniversitelerin sosyal sorumluluk uygulamalarına yer vermesi bazı ülkelerde yasal bir zorunluluk iken bazı ülkelerde gönüllülük esasına bağlıdır.

Saran ve diğ. (2011), Amerika'da yükseköğretim kurumlarının sosyal sorumluluk konusuna bakışını “*Amerikan üniversiteleri öğrencilerini bilim dallarında eğitmenin yanı sıra topluluk ruhu ve katılımcı vatandaşlık bilincini vermeyi eğitim görevlerinin bir parçası olarak algılamakta*” olarak ifade eder. Wilhite ve Silver, 2005 yılında yayınladıkları makalelerinde, Amerika'daki ilköğretim okullarının üçte biri ve devlet okullarının yarısında topluma hizmet projelerinin eğitim programlarına dahil olduğunu ifade etmişlerdir (Çetindamar ve Hopkins, 2008). Toker ve Tat (2013), dünyada üniversitelerin sosyal sorumluluk konusuna yer vermeye başlamalarının nedenini gençlerin giderek duyarsızlaşması olarak açıklamakta; üniversitelerin, gençlerin toplumsal duyarlılıklarını kaybettiği düşüncesi ile 1970'li yıllarda öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaya yönelik çalışmalara başladığını, 1980'li yıllardan itibaren de sosyal sorumluluğu müfredatlarına ders olarak eklediklerini ifade etmektedir. Amerikan üniversiteleri gibi, Almanya'daki üniversiteler de görevlerinin yalnızca öğrencilere bilgi aktarmak olmadığını, toplumsal sorumluluklarının da olması gerektiğini belirtmektedirler (Saran ve diğ., 2011). Almanya'da üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen bir araştırmada, toplumsal hizmet öğrenimi seminerlerine katılmayan öğrencilerin yalnızca %31'i üniversitede uzmanlık alanına ilişkin kapsamlı bilgi edindiğini belirtirken, bu oranın toplumsal hizmet öğrenimi dersi alan öğrencilerde %74'e çıktığı görülmüştür (Hoffinger,2009, akt. Saran ve diğ.,2011). Araştırma sonuçları, öğrencilerin üniversitede sosyal sorumluluk derslerine katılmasının hem eğitim aldıkları alanda daha başarılı olmalarına hem de toplumsal açıdan daha sorumlu bireyler olmalarına yardımcı olduğunu açıkça göstermektedir. Venezuela'da üniversitelerin toplumsal hayata katkıda bulunmaları konusunda yasal düzenlemeler bulunmakta; benzer şekilde İrlanda'da da öğrencilerin sosyal sorumluluk

çalışmalarına aktif olarak katılmaları yasal bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Gonzalez Perez 2010: 164, akt. Toker ve Tat, 2013).

Yükseköğretim kurumlarındaki sosyal sorumluluk uygulamalarından biri, Türkçe'ye 'hizmet ederek öğrenme' (Küçükoglu, Kaya ve Bay, 2010, akt. Yılmaz, 2011) ve "toplumsal hizmet öğrenimi" (Saran ve diğ.,2011) gibi farklı şekillerde çevrilmiş olan 'service-learning' çalışmalarıdır. İlk olarak Amerika'da kullanılmaya başlanan bu kavram bireylerin içinde buldukları topluma karşı sorumluluklarını işaret etmekte (Saran ve diğ.,2011) ve "*gençlerin içinde buldukları toplum için bilinçli, planlı projelerde görev almak suretiyle öğrenmelerini ve gelişmelerini hedefleyen bir yöntem*" olarak açıklanmaktadır (Sliwka,2004:1, akt. Saran ve diğ.). Küçükoglu (2012) hizmet ederek öğrenme yaklaşımının, geleneksel okullarda birbirinden bağımsız olarak algılanan sosyal, duyuşsal, kariyere dönük ve akademik öğrenme alanlarının birbiri ile ilişkilendirildiği bir bağlam sağladığını ifade etmektedir. Amerika'da 1980'li yılların ortalarında 'toplumsal hizmet öğrenimi' hareketine dönüşen sosyal sorumluluk bilinci geliştirmeye yönelik uygulamaların alt yapısı 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile daha da geliştirilmiştir (Sliwka,2004:6, akt. Saran ve diğ., 2011). Sönmez (2010), yurt dışında topluma hizmet uygulamaları dersinin neredeyse okul öncesi eğitimden başlayarak üniversiteye kadar her kademedede verildiğini ifade etmektedir.

Dünyanın en başarılı ve prestijli kabul edilen üniversitelerinin eğitim programları incelendiğinde sosyal sorumluluk konusuna büyük önem verdikleri görülmektedir. Nejati ve diğ.'nin (2010) araştırma sonuçlarına göre, faaliyet alanları farklılık göstermekle birlikte, dünyanın en prestijli on üniversitesinin tamamı sosyal sorumluluk konusuna önem vermekte ve bunu internet sitelerinde ilan etmektedirler. 2015 yılı Dünya Üniversitelerinin Akademik Sıralaması (Academic Ranking of World Universities) Listesi incelendiğinde, listede birinci sırada bulunan Harvard Üniversitesinin, Topluma Hizmet Dersi kapsamında öğrencilere topluma hizmet uygulamaları, toplum temelli araştırmalar ve alan çalışmalarını alan dersleri içinde alma olanağı sunarken, listede ikinci sırada yer alan Stanford Üniversitesinde öğrencilerin topluma hizmet alanında çok sayıda ders alabildiği; listenin üçüncü sırasındaki MIT Üniversitesinde ise öğrencilere gönüllülük faaliyetlerine katılarak ders kredisi kazanma imkanı sağlandığı görülmektedir (TOG, 2013). Akademik başarısı kanıtlanmış bu üniversitelerin tümünde öğrencilerin sosyal sorumluluk

faaliyetlerine katılımının teşvik edildiği görülmektedir.

Amerika ve Kanada gibi bazı batılı ülkelerin öğretmen yetiştirme programlarında da bulunan hizmet ederek öğrenme derslerinin amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Anderson, 1998, akt. Yılmaz, 2011):

- “1. Öğretmeni, hizmet ederek öğrenme etkinliklerini bir öğretim yöntemi olarak uygulayabilecek şekilde yetiştirmek.
2. Öğretmeni, temel ahlaki yükümlülükler, yurttaş yükümlülükleri, yaşam boyu sivil katılım, farklı ve özel gereksinimi olan çocukların gereksinimleri, çocuklar ve aileleri için sosyal adalet gibi konularda bilinçlendirmek.
3. Öğretmen adayına, sahip olduğu öğretim yeteneğine ve güncel eğitim uygulamalarına eleştirel olarak bakma yeteneği kazandırmak.
4. Öğretmen adayının eğitimsel reformlara hızlı ve etkili bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olmak.
5. Öğrencilerin gereksinimlerini karşılamak için öğretim sürecini hızlandırmak.
6. Okullarda toplumsal hizmet konusunda etkin bir şekilde çalışabilen hizmet odaklı öğretmenler yetiştirmek.”

Hizmet ederek öğrenme dersinin öğrenciler üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik araştırmalar, bu dersin öğrencilere birçok açıdan yarar sağladığını gösterir niteliktedir. Çetindamar ve Hopkins'in (2008) belirttiği gibi, araştırmalar hizmet ederek öğrenme deneyimi edinen öğrencilerin mezun olduktan sonra, bu deneyime sahip olmayan öğrencilere kıyasla daha fazla toplumsal katılım gösterdiğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, öğrencilerin üniversite yıllarında topluma hizmet etme anlayışını benimsemesi ve topluma yarar sağlayacak faaliyetlere katılması yalnızca eğitimleri süresince değil mezun olup iş hayatına atıldıktan sonra da topluma katkı sağlamaya devam etmeleri anlamına gelmektedir. Swaner (2011), hizmet ederek öğrenme faaliyetlerine aktif olarak katılmanın öğrenciler üzerinde gerek akademik açıdan gerekse katılımlı öğrenmenin (engaged-learning) gelişimsel, bütünsel, birleştirici ve içeriksel boyutları açısından olumlu etkileri olduğunu ifade etmektedir. Swaner (2011) dersin akademik açıdan etkilerini notların yükselmesi, devamlılık oranlarının ve akademik katılımın artması olarak açıklarken, katılımlı öğrenmenin dört boyutuna dair yararları şu şekilde açıklar: gelişimsel boyutta eleştirel düşünme, ahlaki muhakeme ve yazma becerisi edinme; bütünsel boyutta fakülte ile etkileşimin ve sosyal sorumluluğun artması; birleştirici boyutta derste öğrenilenlerin daha fazla uygulanır hale gelmesi; ve içeriksel boyutta medeni davranışların, sosyal adalet anlayışının, öz yeterlilik duygusunun, toleransın ve hizmet odaklı kariyere bağlılığın artması. Bu ders üzerine yapılan çalışmalar, öğrencilerin hizmet ederek öğrenme tecrübesi edindiğinde öğrenmeye ve

akademik çalışmalara katılmaya ilişkin motivasyonlarının arttığına dair güçlü kanıtlar sunmaktadır (Berkas, 1997; Melchior, 1999, akt. Küçüköğlü, 2012). Melchior (1999) ayrıca, hizmet ederek öğrenme faaliyetlerine katılan öğrencilerin toplumsal sorunları fark etme, katıldıkları faaliyetin etik boyutunu anlama ve daha sofistike bir ahlaki anlayış kazanma anlamında önemli kazanımlar elde ettiğini belirtmektedir (Küçüköğlü, 2012).

2.5.2.2 Türkiye’de sosyal sorumluluk dersleri

Öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaya yönelik çalışmalar dünyada 1970’li yıllarda başlarken (Toker ve Tat, 2013) Türkiye’deki eğitim kurumları sosyal sorumluluk çalışmalarına yer vermeye çok daha ileriki yıllarda başlamıştır. Bu çalışmalar, 2006 yılında eğitim fakültelerinde Topluma Hizmet Uygulamaları dersi verilmeye başlanması ile hız kazanmıştır (Toker ve Tat, 2013). Toker ve Tat (2013), üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk ve topluma hizmet uygulamaları dersini zorunlu ders olarak okumaları ile birlikte sosyal sorumluluk kavramı hakkındaki bilgi düzeylerini, bu kavrama bakış açılarını ve konuya ilişkin tutumlarını ortaya koyma amacı ile 238 öğrenci ile bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları, bu derslerin öğrencilerin *“yakın çevresine sorumluluk duyan, yeterlikleri ölçüsünde koyabileceği katkılar ile toplumsal rolünün farkında olan, yaşadığı topluma yararlı olacak bir şeyler yapma kaygısı taşıyan bireyler olarak yetişmesindeki”* önemini doğrulamaktadır (Toker ve Tat, 2013).

2.5.2.2.1. Topluma Hizmet Uygulamaları dersi

Toplumların geleceğini şekillendirecek, toplumlara önderlik edecek ve hatta toplumları dönüştürecek kişiler olarak görülen öğretmenler (Yılmaz, 2011), kişilere bireysel ve sosyal sorumluluk kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır (Şirin, 2005 akt Yılmaz, 2011). Bu sebeple, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde sosyal sorumluluk konusuna yer verilmesi son derece önemlidir. Öğretmenlerin, sosyal sorumluluk hakkında derinlemesine bilgi edinmiş ve öğrencilerini bilinçlendirmek, harekete geçirmek ve onlara eylem becerisi kazandırmak için yeterlilik kazanmış olarak mesleğe başlamaları öğrenciler ve dolayısıyla toplum için büyük bir kazanç olacaktır. Öğülmüş (2006) eğitim fakültelerinin, araştırma ve öğretim işlevlerinin yanı

sıra, yakın çevrelerinden başlayarak ülke geneline ve insanlığa hizmet sunması beklenen kurumlar olduklarını ifade eder (Sönmez, 2010). Tüm bu nedenlerle, 2006-2007 eğitim-öğretim yılından bu yana üniversitelerin eğitim fakültelerinde Topluma Hizmet Uygulamaları (THU) dersi verilmektedir. Önceleri yalnızca Eğitim Fakültelerinde bulunan THU dersi daha sonra başka bölümlerin eğitim programlarına da dahil olmuştur. Dersin içeriği, YÖK tarafından şu şekilde açıklanmaktadır (Yılmaz, 2011):

“Topluma hizmet uygulamalarının önemi, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılma, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma, topluma hizmet çalışmalarının okullarda uygulanmasına yönelik temel bilgi ve becerilerin kazanılması.”

Öğrenciler 2006-2007 öğretim yılından bu yana THU dersi kapsamında çok sayıda projeye hayat vermişlerdir. Bu projelere içerik açısından bakıldığında, yardım faaliyetleri, çevre koruma etkinlikleri, okul ve derslikleri onararak iyileştirme, bilinçlendirme amaçlı konferans, seminer ve panel düzenleme gibi çok çeşitli çalışmalar yapılmış olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının THU dersi için gerçekleştirdikleri projelere örnek verilecek olursa, Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde okulöncesi öğretmenliği öğrencileri 2010 yılında 'Engelliye Tanıyalım, Engel Tanımayalım' adlı proje kapsamında, gerekli eğitimi aldıktan sonra 6 hafta süreyle Özel Erdem Rehabilitasyon Merkezindeki engelli çocuklarla doğrudan ilgilenmişlerdir (Yılmaz, 2011). Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı öğrencileri 2010-2011 öğretim yılında 'Geleceğimizi Birlikte Yeşertelim' isimli bir proje gerçekleştirmiş ve üniversite bünyesindeki tüm bölümlerle iletişime geçerek ve Niğde Çevre ve Orman Müdürlüğü’nden temin ettikleri 1000 adet fidanı dikmişlerdir (Talaş ve Karataş, 2012). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencileri, 'Çocuk Yuvasındaki Kimsesiz Çocuklara Destek' projesi için çocuk yuvalarında gönüllü ağabeylik, ablalık yapmış; çocuklara derslerinde destek olmuş, onlar için bir takım sosyal aktiviteler düzenlemişlerdir (Kocadere ve Seferoğlu, 2013). THU dersini alan öğrenciler yürüttükleri küçük veya büyük kapsamlı bu projeler ile buldukları topluma farklı açılardan olumlu katkı sağlamışlardır.

Son yıllarda THU dersi ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmaktadır. Araştırma

sonuçları genel olarak dersin öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yarattığı görüşünü desteklemektedir. Akkocaoğlu, Albayrak ve Kaptan'ın 2010 yılında gerçekleştirdikleri çalışmanın sonuçları THU dersini alan öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık düzeylerinde bir farklılaşma meydana geldiğini gösterdiğini göstermektedir(Yılmaz, 2011). Tanrıseven, Üredi ve Yanpar-Yelken'in 2010 yılındaki araştırmalarında da öğretmen adaylarının büyük kısmının THU dersinin toplumsal sorunlara çözüm üretme imkanı sağladığına ve topluma hizmet uygulamalarına yönelik proje geliştirme, planlama ve uygulama becerilerinin geliştiğine inandıklarını ifade ettiği görülmektedir (Yılmaz, 2011). Yiğittir ve Ercan (2012) tarafından, Topluma Hizmet Uygulamaları dersi kapsamında uygulanan sosyal sorumluluk projelerinin, öğrencilerin değerlerine etkisinin belirlenmesi amacı ile 78 öğrenci ile gerçekleştirdikleri araştırmada, öğretmen adaylarının tümünün bu projelerin kendilerini olumlu etkilediğini düşündüğü sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, en sık vurgulanan ifadeler arasında toplum ve diğer insanlar için faydalı olma, birlik-beraberlik, yardımseverlik, sorumluluk, toplumsal duyarlılık, kendini geliştirme, girişimcilik, insanları bilinçlendirme, aileye önem verme ve örnek olma gibi değerlerin bulunduğu görülmüştür. Küçükoğlu'nun (2012) THU dersi alan 41 öğretmen adayı ile yürüttüğü çalışmada, adaylar bu dersi yararlı bulduklarını ve derste edindikleri tecrübeyi sosyal, akademik ve profesyonel hayatlarında kullanacaklarını belirtmişlerdir. Pirpir ve diğ.'nin 2010-2011 öğretim yılında THU dersine katılan 122 okul öncesi öğretmenliği öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırma sonuçları, öğrencilerin büyük bölümünün THU dersini gerekli bulduğunu, az sayıda öğrencinin ise dersin gereksiz olduğunu düşündüğünü göstermiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının, bu derse katılmanın yardımlaşma, özgüven, sorumluluk bilinci, toplum sorunlarının farkına varma gibi özelliklerinin gelişmesini sağladığını; yardım kuruluşlarını yakından tanıma, resmi yazışmalar ve ilişkilerde deneyim edinme; gelecekteki meslek hayatları için önemli bir tecrübe olması gibi yararları olduğu şeklinde görüş bildirdiği görülmüştür.

Sonuç olarak, öğretmenlerin öğrencilerine sorumluluk duygusu kazandırabilmeleri için öncelikle kendilerinin bu duyguyu taşıması gerektiği (Talaş ve Karataş, 2012) görüşünden hareketle, eğitim fakültelerinde THU dersinin uygulanmasının gerek bireyler gerekse toplumlar için öneminin büyük olduğu açıktır. Yılmaz (2011), bu dersin amacına ulaşması için, öğrencilerin proje üretmekten daha önemlisi bu projeleri

aktif olarak hayata geçirmeleri gerektiğinin altını çizerken, öğretmen adaylarının bu şekilde toplumsal sorunların farkına varabileceğini belirtir. Ayrıca öğretmen adaylarının bu projeler sayesinde, yardımlaşma, sosyal adalet, eşitlik gibi değerleri ve iletişim, sorumluluk alma, iş birliği, tek başına iş yapabilme gibi becerileri de geliştirmelerinin mümkün olduğunu ifade eder. Talaş ve Karataş'ın (2012), katıldıkları sosyal sorumluluk projeleri sayesinde daha bilinçli ve sorumlu duruma gelen öğretmenlerin, ileride öğrencilerine sorumluluk bilincini aşlamaları, yoksulluk gibi önemli toplumsal sorunlara karşı çözüm üretme çabasında olmaları ve dolayısıyla dünyanın daha yaşanabilir bir yer olması için adımlar atmalarının mümkün olduğunu ifade eder. Sosyal sorumluluk bilinci kazanmak ve topluma, insanlığa hizmet edebilmek için gerekli becerileri edinmenin her bireyin hakkı ve görevi olduğu düşüncesinden yola çıkarak, THU dersinin eğitim fakülteleri ile sınırlı kalmayıp diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere de ulaşması son derece yararlı olduğu kanısına varılabilir. Dersin uygulandığı kampüs sayısı, dolayısıyla ulaştığı öğrenci sayısı arttıkça dersin sağladığı yararlar da artacak ve toplumların refahına olumlu katkı sağlanacaktır.

2.5.2.2.2 Sosyal Sorumluluk dersi

Öğrencilerin sosyal sorumluluk bilinci ve tecrübesi kazanmalarına olanak sağlayan projelerde yer alması, kişisel gelişimleri ve buldukları toplumun refah düzeyi açısından anlamlı olmanın yanı sıra, iş bulma sürecinde de giderek daha önemli hale gelmektedir. Günümüzde çok sayıda prestijli kurum ve kuruluş, iş başvurusunda bulunan adayların sosyal sorumluluk faaliyetlerinde aktif görev almış olmalarını önemsemektedir. Tüm bu sebeplerle, yükseköğrenimleri sırasında öğrencilere sosyal sorumluluk kavramı ile tanışmaları ve projeler üretmeleri için fırsat sağlayacak yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Son yıllarda çok sayıda yükseköğretim kurumunda Sosyal Sorumluluk, Sosyal Sorumluluk Projesi ve Toplumsal Duyarlılık Projeleri gibi farklı isimlerle zorunlu veya seçmeli sosyal sorumluluk dersleri verilmektedir. Toker ve Tat (2013), bu derslerin hedefini, öğrencileri yaşamsal anlam arayışına yönelik eğitmek, toplumsal olaylara seyirci kalmak yerine çözüm üreten aktif yurttaşlar yaratmak ve katılımcı demokrasiyi geliştirmek olarak sıralamaktadır.

Yaşar Üniversitesi, sosyal sorumluluk dersini tüm fakülteler ve meslek yüksekokulu

bölemleri için ortak ve zorunlu ders olarak uygulamaktadır. Yaşar Üniversitesi Bilim Kültürü Bölümü, dersin hedeflerini (URL13, 2016) şu şekilde tanımlanmıştır:

“Sosyal Sorumluluk Projesi dersi, bilim ve sanat disiplinleri arasında işbirliği sağlanarak kampüs dışındaki gerçek yaşam ortamında saptanmış sorunların çözümü için ortak çalışmalar yapma; bu sorunların çözümünde alan birikimlerini diğerleri ile eşgüdömlü olarak işe koşma; uzmanlık donanımlarını diğer uzmanlık alanları ile uygun kompozisyonlar oluşturarak belirli bir amaca yönelik olarak proje bağlamı içinde kullanma; meslek dışında çevre duyarlılığının gereği sivil toplum duyarlılığını geliştirerek yaşama yansıtma becerileri ile donatır.”

Bu ders kapsamında öğrencilere kazandırılacak beceriler, “*Davranış Bilimlerinin Temel İlkeleri ve Felsefesi (Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Psikoloji), Sorun Çözme, Tasarım İlkeleri ve Tasarım Yöntemleri*” olarak belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında dersin, öğrencilere sosyal sorumluluk konusunda duyarlılık ve bilinç kazandırmakla kalmayıp, toplumun farklı kesimleri ile bir araya gelme, iletişim becerilerini geliştirme, proje hazırlama ve uygulama yetkinliği kazanma gibi birçok olumlu katkı sağlayacağını ifade etmek mümkündür.

Sabancı Üniversitesi 1999 yılından bu yana CIP101- Toplumsal Duyarlılık Projeleri dersini zorunlu ders olarak sunmaktadır. Toplumsal Duyarlılık Projeleri, Sabancı Üniversitesi tarafından “*katılımcı demokrasinin bireylerce öğrenilmesini ve uygulanmasını amaçlayan bir eğitim programı*” olarak tanımlanmakta ve gerçekleştirilen projeler ile öğrencilerin başka hayatların da varlığına dair farkındalık kazanmaları ve gerek grup çalışmaları gerekse bireysel inisiyatifler ile içinde buldukları toplumda olumlu bir fark yaratmalarının amaçlandığı ifade edilmektedir (URL14, 2016). Ders kapsamında, her yıl üniversiteye yeni kayıt olan öğrenciler; çocuklar, yaşlılar, engelliler, çevre, hayvan hakları, toplumsal cinsiyet ve cinsel sorumluluk, insan hakları gibi temalar üzerine kurulu otuz beş proje içerisinden kendileri için uygun projeyi seçmek ve haftada 3 saatlerini bu projeye ayırmakla yükümlüdürler. Ayrıca üniversitenin tüm öğrencileri, eğitim hayatları süresince bu projelere gönüllü katılma hakkına sahiptir. Yıl boyunca çok sayıda sosyal sorumluluk projesini hayata geçiren öğrenciler ile bu projelere katılan çocuk, yaşlı ve engelliler, her yıl mayıs ayında düzenlenen 'Güneş Günü'nde bir araya gelmekte; hep birlikte ağaç dikimi, konser, yarışma gibi etkinliklere katılmaktadırlar.

2.6 SOSYAL SORUMLULUK EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Reason ve diğ (2004) alan yazında sosyal sorumluluk eğitimini güçleştiren üç faktörün öne çıktığını ifade eder ve bu faktörleri şu şekilde sıralar:

"yükseköğretimin sivil katılımı yeterince teşvik etmemesi, öğretim üyelerinin sosyal sorumluluk eğitimindeki görevlerini tam olarak tanımlayamamış olmaları ve lisans eğitimlerinde öğrencileri sosyal sorumluluğa teşvik eden öğrenme olanaklarının az olması"

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporunda (2013), sosyal sorumluluk ve girişimcilik alanında sosyal kulüplerin ve toplulukların yaşadığı güçlükler hem toplulukların organizasyon yapısının ve hem de üniversite yönetimi, öğrenciler ve diğer topluluklarla olan ilişkilerin neden olduğu ifade edilmektedir. Raporda (2013), toplulukların üniversite yönetimi ile ilişkilerindeki sorunlara, kulüp faaliyetlerinin yönetim tarafından değerlendirilmesi için işlevsel bir mekanizmanın bulunmaması, toplulukların aktivitelerinden ve bütçelerinden sorumlu olan Sağlık, Kültür, Spor Daire Başkanlıkları ile sıkıntılar yaşanması ve -öğrencilerin bakış açısı ile- kulüp faaliyetlerinin üniversite yönetimi tarafından yeterince teşvik edilmemesi gibi durumların; öğrenciler ile yaşanan sorunlara kulüplerin tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği ve öğrencilerin hem ekonomik hem akademik yüklerinin ağırlığı gibi nedenlerin; diğer topluluklar ile yaşanan sorunlara ise benzer amaçlarla kurulan kulüplerin iletişim ve işbirliğinden kaçınmasının yol açtığı belirtilmektedir.

Kulüplerin yaşadığı sorunların yanı sıra, sosyal sorumluluk bilinci kazandırma amacı ile uygulanmakta olan derslerde de birtakım güçlükler yaşanmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının eğitim fakültelerinde 2006 yılından beri öğretmen adaylarına sosyal sorumluluk bilinci kazandırmak ve iş birliği, dayanışma, iletişim ve öz değerlendirme becerilerini geliştirme amacı ile (Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi, 2013) Topluma Hizmet Uygulamaları dersi verilmektedir. Yılmaz'a (2011) göre, dersin planlanması ve uygulanmasında karşılaşılan en önemli sıkıntılar dersin amaçlarının doğru anlaşılabilmesi ve kurumlarla iş birliği anlamında güçlükler yaşanmasıdır. Ekşi ve Cinoğlu'nun (2012) öğretmen adayları, kurum/kuruluş yetkilileri ve öğretim elemanlarının görüşlerini alarak gerçekleştirdiği çalışmasının sonuçlarına göre, THU dersinin uygulanmasındaki temel sorunları resmi izinler, plansızlık, maddi kaynakların yetersizliği, iletişim, ölçme değerlendirme gibi konularda yaşanmaktadır. Saran ve diğ.'nin 2011 yılında gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda THU dersinin uygulanmasına ilişkin güçlükleri yükseköğretim kurumları ile sivil toplum kurumları ve diğer resmi kurumlar arasında meydana gelen bürokratik sorunlar, iletişim problemleri, bütçe ve teknik donanım sorunları, yaratıcılık problemi, projelerin hazırlanması, raporlanması ve değerlendirilmesinde standartlaştırma problemi, ders dönemine ilişkin zamanlama problemi, özellikle sayısal ağırlıklı

alanlarda eğitim gören öğrencilerin sosyal bilimler alanında proje hazırlama problemi ve faaliyet yerlerinin kontrolü mümkün olmadığından etkin sonuçlar elde etme problemi şeklinde sıralamıştır.

Üniversitede sosyal sorumluluk bilincini geliştirmeye yönelik faaliyetlerden biri de derslerden bağımsız olarak yürütülen projelerdir. Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi raporuna (2013) göre projelerde karşılaşılan en önemli sorunlar, bu projelerin üniversite yönetimi tarafından yeterince teşvik edilmemesi, üniversitenin çalışma alanı olarak görülmemesi ve bütçe ayrılmamasıdır.

2.7 ETKİLİ BİR SOSYAL SORUMLULUK EĞİTİMİ İÇİN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN KONULAR

2.7.1 Hedef Öğrenci Grubunun Tanınması

Sosyal sorumluluk eğitiminin etkili, doğru ve anlamlı olması için, öğrenci grubunu iyi tanımak, onların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir program hazırlamak son derece önemlidir. Yükseköğretim kurumlarında sosyal sorumluluk eğitimi söz konusu olduğunda, öğrenim gören öğrenciler için kesin bir yaş aralığı belirtmek mümkün olmamakla birlikte hem Türkiye’de hem dünya genelinde üniversite öğrencilerinin genel olarak 18-25 yaş arasında olduğu ifade edilebilir. Bu noktada, öğrenci grubunu doğru tanımak ve tanımlamak amacıyla, günümüzde sık kullanılan 'kuşak' kavramına bakmak mümkündür. Türk Dil Kurumu kuşak kavramını şu şekilde tanımlamaktadır (URL15, 2016):

"(toplumbilimi) Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği" ve (felsefe)" Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu"

Altuntuğ’a (2012) göre kuşaklar, “*aynı zaman aralığında doğmuş, yaşadıkları zamanın sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal olaylarından ve hakim değerlerinden etkilenmiş kişiler ve bu kişilerin oluşturduğu topluluklardır*”. Kuran (2013) jenerasyon kavramının, içinde sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji ve nöro-biyoloji bilimlerinden parçalar bulunduran bir geçmişi anlamlandırma ve geleceği öngörme aracı olduğunu ifade etmektedir. Her bireyin kendine özgü olduğu ve aynı jenerasyondaki tüm bireylerin birbirine benzer olamayacağı gerçeğini kabul etmekle birlikte, kuşakların sahip olduğu kendine has özellikleri, değer yargıları, tutumları,

güçlü ve zayıf yönleri (Lower, 2008 akt. Keleş 2011) olduğu bilinmektedir. Bugün üniversite öğrencilerinin çok büyük kısmını 1981-2000 yılları arasında doğmuş olan Y kuşağı oluşturmaktadır. 2001-2014 doğumlu Z kuşağı bireyler ise kısa bir zaman sonra üniversite eğitimine başlayacak olan kuşaktır. Hope'un (2016) belirttiği gibi, Y ve Z kuşaklarının kendilerinden önceki kuşaklardan farklı olmaları, yükseköğretimde öğrenmenin de farklılaşacağına işaret etmektedir. Bu sebeple, yükseköğretim sürecinde sosyal sorumluluk eğitimi söz konusu olduğunda özellikle Y ve Z kuşakları üzerinde durmak; onları tanımaya, anlamaya gayret etmek ve eğitim-öğretim faaliyetlerini bu doğrultuda planlamak son derece önemlidir.

Otorite ile motive edilmesi çok zor olarak tarif edilen Y kuşağı (Wong ve diğ., 2008) öğrenciler için bilge bir kişinin bir gruba bilgisini empoze ettiği geleneksel ve pasif öğrenme metotları etkili yöntemler olarak görülmemektedir (Kuran, 2017). Bu öğrenciler için, bir öğretmenin tanı koyma, yönlendirme, cesaretlendirme ve öğrencileri ile birlikte öğrenme becerisine sahip olması önemlidir (Elena ve diğ., 2014). Bu nedenle, öğretmenlerin güç ve otorite kullanmaktansa öğrencilerini cesaretlendirerek ekip ruhu ile çalışmalarını sağladığı ve ekibin bir parçası olarak kendilerinin de içinde yer aldığı sosyal sorumluluk faaliyetleri sunulması daha yararlı olacaktır. Yaptıkları işlerde anlam arayan Y kuşağı gençlere (Yüksekbilgili, 2013) sosyal sorumluluk konuları üzerine düşünme, tartışma ve fikir paylaşımında bulunma ortamı sağlanması onların bu çalışmaları anlamlı bulmasına ve dolayısıyla daha motive bir şekilde çalışmalarına yardımcı olacaktır. Y kuşağı bireyler ayrıca tatminsiz ve sabırsız olarak da tarif edilmekte (Altuntuğ,2012); bu özelliklerinin zaman zaman eğitim-öğretim faaliyetlerini güçleştirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle, sosyal sorumluluk projelerine katılımları sırasında ve projeler tamamlandıktan sonra öğrencilere gösterdikleri performans ve projenin yarattığı etki hakkında değerlendirmelerde bulunarak geri bildirim sağlamak projelere katılımlarının devamlılığını sağlayacaktır. Diğer yandan, Y kuşağının genel olarak etik, sosyal sorumluluk gibi kavramlara önem verdikleri bilinmektedir (Altuntuğ, 2012). Dolayısıyla, bu öğrencilere sosyal sorumluluk alanında çalışma fırsatları sunulduğunda hevesle ve istekle çalışmalarını sağlamak mümkün olacaktır. Bu çalışmalar planlanırken internet kuşağı olarak da adlandırılan Y kuşağının teknoloji ile son derece ilgili olduğu bilgisini hatırlamak yararlı olacaktır. Jaleniauskiene ve Jucevičienė'in (2015) belirttiği gibi, internetin öğrencilerin bilgiye ulaşma ve bilgiyi

kullanma şeklini değiştirdiği açıktır. Dolayısıyla, teknolojinin ve internetin etkili bir şekilde entegre edildiği bir sosyal sorumluluk eğitimine öğrencilerin ilgisinin yüksek olacağını ifade etmek mümkündür.

Y ve Z kuşaklarının en belirgin ortak özellikleri, bilgiye çok hızlı ulaşmaya alışık olma, aynı anda birden fazla iř yapmayı sevme, anlık haz ve sık ödüllendirmeler olduğunda ilerleme kaydetme, oyunları ciddi işlere tercih etme (Prensky, 2001) ve sürekli internete bağlı olma (Jaleniauskienė ve Jucevičienė, 2015) olarak sıralanabilir. Yapılan araştırmalar sonucunda üzerinde hem fikir olunan bu ortak özellikler, yükseköğretimde sosyal sorumluluk faaliyetlerinin ne şekilde planlanması ve uygulanmasının doğru olacağı hususunda önemli ipuçları vermektedir.

Bu ortak özelliklerin yanı sıra, Z kuşağının Y kuşağından farklı birtakım özellikleri de bulunmaktadır. Bu özelliklerden bazıları öğrenmeyi olumlu etkilerken bazıları olumsuz etkilemektedir (Jaleniauskienė ve Jucevičienė, 2015). Jaleniauskienė ve Jucevičienė'ye (2015) göre, Z kuşağı önceki kuşaklardan çok daha teknoloji meraklısı, donanımlı ve sanal dünya konusunda takıntılıdır. Bu, yeni nesil öğrenciler için uygun öğrenme ortamları yaratmak amacıyla olan yükseköğretim kurumlarının göz ardı etmemesi gereken bir durumdur. Somyürek'in (2014) belirttiği gibi, Z kuşağının dikkatini çekmede ve beklentilerini karşılamada yetersiz olan mevcut öğretim programlarının, yenilikçi teknolojilerin kullanılmasına olanak sağlayacak şekilde yenilenmesi son derece önemlidir. Jaleniauskienė ve Jucevičienė (2015), Z kuşağı gençlerin sosyal hayatını büyük ölçüde çevrimiçi olarak geçirdiğini, bu yüzden yüzyüze iletişim becerilerinin zayıf olduğunu ifade eder ve bu nesil için çevrimiçi etkinliklerin yüzyüze etkinliklerle uyum içerisinde harmanladığı bir yaklaşıma gerek olduğunun altını çizer. Bireyleri çalışmaya istekli oldukları konular ile motive ederek zayıf ve eksik yönlerini geliştirmenin doğru olacağı görüşünden hareketle; Z kuşağı öğrencilere son derece yetkin ve ilgili oldukları teknolojinin, yetersiz ve ilgisiz oldukları düşünölen yüz yüze iletişim becerileri ile harmanlandığı bir sosyal sorumluluk eğitimi sunmak anlamlı olacaktır.

Özetle, Jaleniauskienė ve Jucevičienė'nin (2015) ifade ettiği gibi, kuşakların değişmesi ve öğrencilerin onları önceki kuşaklardan ayıran kendilerine has özellikler edinmesi, öğrenme ortamlarının da sürekli yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bunun için, bir ayağı üniversitede diğer ayağı işgücü piyasasında (Elena-Aurelia ve Adriana-Florina, 2014) olarak tanımlanan Y kuşağı ile yakın zamanda

yükseköğrenime başlayacak olan Z kuşağını doğru anlamak, tanımak ve onların ilgileri, ihtiyaçları, güçlü ve zayıf yönleri göz önünde bulundurularak planlanan faaliyetler ile sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaya çalışmak son derece önemlidir. Bu şekilde, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarından duyarlı, bilinçli ve çoğunluğun iyiliği için çalışmaya istekli bireyler olarak mezun olmaları mümkün olacaktır.

2.7.2 Sosyal Sorumluluk Eğitim Faaliyetlerinin Planlanması

Barber ve Venkatachalam (2013), üniversitelerin müfredatlarını öğrencileri sosyal sorumluluk sahibi ve katılımcı vatandaşlar olarak yetiştirmeye yardımcı olacak şekilde yeniden düzenlemeleri gerektiğini ifade eder. Eğitim programlarında, öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaya yönelik düzenlemeler yapılırken, hazırlanan programların içeriğine özen gösterilmesi önemlidir. Schlechty (1990) bir program içeriği hazırlanırken zenginlik ve dokuya dikkat edilmesi gerektiği yönündeki görüşünü şu örnekle açıklar: *'Zenginlik ve dokuya dikkat edilmediğinde öğrenciler okumayı sökebilirler, fakat okumanın sıkıcı olduğunu düşünürler.'* Bu örnek tüm eğitim faaliyetleri için geçerlidir. Öğrencilerin, içeriği anlamlı ve keyifli bulmaları eğitimin sürekliliği açısından önemlidir. Öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine ilgi duyması, aktif katılım için motive olması ve uzun vadede bu faaliyetlere katılmayı sürdürmesi ancak öğrencilere içerik açısından zengin, anlamlı, keyif alacakları bir program sunulmasıyla sağlanabilir. İçerik belirlenirken hem çevre duyarlılığı, insan hakları, eşitlik gibi evrensel değeri olan hem de üniversitenin içinde bulunduğu şehrin, ülkenin yerel sorunlarına hitap eden konular seçilmesi anlamlı olacaktır. İleriki yıllarda yaşam koşullarının değişmesi ile birlikte insanların ihtiyaç duyacağı konuların değişmesi kaçınılmazdır. Bugün yapılması gereken, öğrencileri bu ihtiyaçları tespit edebilecek, ihtiyaçlara yönelik projeler üretebilecek ve uygulayabilecek bilinç ve becerilere sahip bireyler olarak yetiştirmeye gayret etmektir. Eğitim programlarının ayrıca öğrencilere 'deneyimleyerek öğrenme' (Dewey, 2007) fırsatları sunması da önemli görülmektedir. Dewey (2007), öğrenme sürecinde deneyimin önemini *'Yaşamak onu uygulamaktır, bunun tersi suya girmeden yüzmeye öğrenme olur.'* sözleri ile ifade eder. Bireylere çocukluk yaşlarından itibaren doğanın, insanların, hayvanların değerli olduğunun; saygılı davranma, adaletli olma, empati kurma gibi değerlerin benimsenmesi gerektiğinin anlatılması önemlidir. Fakat, kişilerin gerek aile

çevrelerinde gerekse okul yaşamlarında bu gibi kavramları çok kez duymuş olmaları onların bu tutumları benimsemeleri için yeterli olamamaktadır. Ayrıca, kişiler toplumun farklı kesimlerinin varlığından haberdar olsalar bile, birebir temas etmeden birbirlerini gerçek anlamda tanımaları, anlamaları ve doğru iletişim kurmaları zordur. Dolayısıyla, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin amacına ulaşması için öğrencilere farklı hayatları tanıma ve paylaşımında bulunma imkanı sağlaması büyük öneme sahiptir.

Berman (2015), sosyal sorumluluk eğitiminde atılacak ilk adımın, öğrencilerle birey-toplum ilişkisi hakkında karşılıklı konuşma ortamı yaratmak olduğunu ifade eder. Yükseköğretim kurumlarının, öğrencilerin ezberci bir anlayışla kendilerine sunulan bilgiyi depoladığı değil, kavramları, olguları, olayları anlamlandırmak için sorular sorduğu, sorguladığı, analiz ettiği yerler olması gerektiği prensibi sosyal sorumluluk eğitiminde de göz ardı edilmemelidir. Berman (2015), gençlerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirme sürecinde sosyal gelişimlerine vurgu yapan sorular sordurmanın önemine vurgu yapar ve '*Benim yaşam biçimim başkalarının hayatları için ne ifade ediyor? Gelecekte ne umut ediyorum ve dünyanın nasıl bir yer olmasını istiyorum? Kamu yararı ve zenginliği için halk, toplum ve dünya toplumları olarak hep birlikte ne yapabiliriz? Daha adil, barışçıl ve çevreye duyarlı bir dünya yaratmaya nasıl katkıda bulunabilirim?*' gibi sorular sormalarının teşvik edilmesi gerektiğini ifade eder. Öğrenciler bu sorulara cevap aramaya yönlendirildiklerinde, sosyal sorumluluğun önemini daha iyi idrak etmeleri, yaptıkları işi anlamlı bulmaları ve dolayısıyla sosyal sorumluluk projelerine daha aktif katılım sağlamaları kolaylaşacaktır. Öğrencilerin yaptıkları çalışmaların gerçek bir amaca hizmet ettiğini bilmeleri de önemlidir. Barber ve Venkatachalam'ın (2013) ifade ettiği gibi, gerçek bir amaca hizmet eden projeler, öğrencilerin derse karşı ilgisini artırır ve daha iyi öğrenmelerini sağlar. Diğer bir deyişle, eğitim kurumları sosyal sorumluluk konusunu bölüm derslerine entegre ettiklerinde, bu akademik başarıdan ödün vermek anlamına gelemeyeceği gibi, öğrenciler bu çalışmalarını anlamlı bulduğundan dolayı daha sıkı çalışmalarını ve akademik başarılarının artması mümkün olacaktır.

Sosyal sorumluluk; gönüllülük, çevre, yardımseverlik gibi birçok farklı konu ile ilgilidir. Dolayısıyla, bir bireyin sosyal sorumluluk sahibi olması, bu konularda bilinç, duyarlılık ve deneyim sahibi olması ile mümkündür. Berman (2015), başlarda sosyal sorumluluk eğitiminin farklı yönlerinin birbirinden bağımsız ele alınırken, günümüzde

sosyal sorumluluğun tüm yönlerini -işbirlikçi öğrenme, çok kültürlü eğitim, ahlaki gelişim, çevre eğitimi gibi-harmanlayan eğitim deneyimlerinin öne çıkmakta olduğunu ifade etmektedir. Yükseköğretim kurumlarındaki sosyal sorumluluk faaliyetlerinin bu anlayışla planlanması ve uygulanması önemli görülmektedir. Hem bilimsel çalışmaların sosyal sorumluluk konuları ile ilişkilendirildiği hem de sosyal sorumluluğu oluşturan konuların birbirine entegre edildiği eğitim-öğretim faaliyetlerinin öğrencilere önemli katkılar sağlaması mümkündür.

Sosyal sorumluluk eğitiminde öğrenme ortamı büyük önem taşımaktadır. Wortrock'a (2002) göre, öğrenme ortamı beynin en iyi öğreneceği şekilde düzenlendiğinde, öğrenme kendiliğinden meydana geleceği gibi memnuniyet verici de olacaktır. Berman (1990), bu konuya verdiği önemi şu sözlerle ifade eder: "*Sosyal farkındalık için ne öğrettiğimizden daha önemlisi hangi yolla ve nasıl bir sınıf, okul kültürü içerisinde öğrettiğimizdir.*" Berman'a göre, sosyal sorumluluk eğitiminin gerçekleşebilmesi için, okulları ve sınıfları yetki, iş birliği, şefkat ve saygıya değer veren bir kültür oluşturacak şekilde yeniden düzenlemek gerekir. Engelli bireylerin ayrımcılığa maruz kaldığı, şiddet dilinin hâkim olduğu veya doğaya, hayvana zarar vermenin normal sayıldığı bir ortamda öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci ve duyarlılığı kazandırmak mümkün olmayacaktır.

Eğitim faaliyetlerinin amacına ulaşmasında en büyük etkenlerden biri motivasyondur. Öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine istekle ve devamlı olarak katılmaları için onlara çeşitli şekillerde motivasyon sağlamak önemlidir. İlk olarak, öğrencilerin çalışmalarının sonucunda başarı ve gurur duygusunu yaşamaları (Schlechty, 1990) onları motive edecek bir faktördür. Schlechty'e (1990) göre, öğrencilerin gerçekten önemli bir iş başardıklarını hissetmeleri onların kendilerini algılama biçimini etkilemektedir. Diğer bir deyişle, başarı hissi öğrencilerin kendine güven duygularının artmasına, dolayısıyla olumlu değişim yaratabilecek güce sahip olduklarını fark etmelerine yol açacaktır. Bu sebeple, eğitimcilerin öğrencilerin anlamlı işler başardıklarını, daha fazlasını başarabilecek potansiyele sahip olduklarını ve bu başarının hem kendileri hem çevreleri için büyük önem taşıdığını fark etmelerine yardımcı olması önemlidir. Bunun yanı sıra, günümüzde üniversitelerde öğretmenler öğrencileri motive etmek amacıyla akıllı tahta, dokunmatik tablet, oyunlar ve karma gerçeklikler gibi yeni teknolojileri sıklıkla kullanırlar (Abed ve diğ., 2015). Teknolojinin sosyal sorumluluk eğitim faaliyetlerine entegre edilmesi, teknoloji

kullanımı konusunda ilgili, hevesli ve yetkin olan üniversite kuşağı genç bireyler için önemli bir motivasyon kaynağı olacaktır.

2.7.3 Sosyal Sorumluluk Eğitimi Sürecine Tüm Paydaşların Dahil Edilmesi

Flores'e (2004) göre;

“Kurumların sosyal sorumluluk eğitimine kendilerini adanmış olmaları, yani öğrenci, öğretmen, yönetici ve idari organların sosyal sorumluluk hedeflerine ulaşmak için birlikte çalışmaları; ve eğitim faaliyetinin tüm katılımcılarının sosyal sorumluluğu destekleyen bir ortam yaratan etkileşim türlerini net olarak anlamaları gerekmektedir.”

Flores (2004), eğitim sürecine katılan tüm paydaşların sosyal sorumluluğun neleri gerektirdiğini anlaması, prensiplerini içselleştirmesi ve bunların savunucusu olması gerekliliği üzerinde önemle durmaktadır. Etkili bir sosyal sorumluluk eğitimi planlamak, uygulamak ve geliştirmek için yöneticiler, eğitim programı uzmanları, değerlendirme uzmanları, akademisyenler gibi birçok uzmanın birlikte çalışması gereklidir. Bu süreçte en önemli görevin, öğrencilerin bilgiye ulaşmada başvurabilecekleri önemli bir kaynak olmaları ve kararlılıkla çalışmalarını sağlayacak süreçleri ve araçları kontrol eder konumda bulunmaları (Schlechty, 1990) nedeniyle öğretmenlere düştüğünü söylemek mümkündür. Öğretmenlerin, öğrencilerine sosyal sorumluluk duygusu kazandırabilmesi için öncelikle kendilerinin bu duyguya sahip olması önemlidir (Talaş ve Karataş, 2012). Berman (1990), öğretmenlerin ilgili olma, adil davranma, sorumlulukları yerine getirme gibi değerleri taşıyan birer model olmaları gerektiğini ifade eder. Öğrencilerin, bu özelliklere sahip öğretmenlerinin davranışlarını modelleyerek olumlu tutumlar kazanmaları mümkündür. Sosyal sorumluluk kavramı ile ilişkili bu prensipleri modellemenin yanı sıra, Berman (1990) öğretmenlerin öğrencilerine toplum deneyimi kazandırmak, temel sosyal becerileri edindirmek, başkalarına katkıda bulunabilme olanakları sağlamak, problem çözme ve organizasyon becerilerini geliştirmek gibi konularda da yardımcı olmakla yükümlü olduğunu savunur. Gerek model gerekse öğrencilere sunduğu etkili öğrenme fırsatları ile iyi bir rehber olan öğretmenlerin, sosyal açıdan sorumlu bireyler yetiştirmesi mümkündür. Berman (1990) “Sosyal Sorumluluk için Eğitim” makalesinde, eğitimcilerin sosyal sorumluluk anlamındaki gücü ve görevine dair şu önemli ifadelere yer verir:

“Eğitimciler olarak, genç insanlara geleceğe olumlu bakmaları için ilham vermeli; daha iyisini yapabileceğimize, daha iyi yaşayabileceğimize, daha kibar ve adil olabileceğimize

inandırmalıyız. Öğrencilerin, daha barışçıl, adil ve çevreye duyarlı bir dünya yaratılmasında aktif rol alacak cesareti bulmak için bizim yardımımıza ihtiyacı vardır. (...) Birçok öğretmen bu mesleğe çocukları ve dünyayı önemseydiği için girer. Öğretmenlik, bizim dünyada bir farklılık yaratmak için kullanacağımız araçtır. Bu vizyon bize, yaptığımız işi, yaratmayı hayal ettiğimiz dünyanın bir parçası olarak görmek fırsatı sunar.”

Bu görüşlerden hareketle, öğretmenlerin öğrencilerine sosyal sorumluluk bilinci kazandırma görevini yerine getirebilecek donanımda olması önemlidir denebilir. Sosyal sorumluluk kavramına dair derinlemesine bilgi sahibi olan, öğrencilerini bu kavramla en etkili şekilde tanıştıran, onlara sosyal sorumluluk projelerinde aktif görev almak için gerekli becerileri kazandırabilen ve en önemlisi öğrencilerin dünyada olumlu değişimler yaratma potansiyeline sahip olduklarını fark etmelerini sağlayarak onlara ilham verebilen öğretmenler sosyal açıdan sorumlu nesiller yetiştirecektir. Bunun gerçekleşmesi için eğitim-öğretim süreçlerinde planlama, uygulama, yönetim gibi görevleri yürüten tüm paydaşların üzerine düşeni yapması gerekmektedir.

2.7.4 Sosyal Sorumluluk Eğitiminde Temel İlkelerin ve Standartların Belirlenmesi

Öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma işinin doğru, etkili ve kalıcı şekilde yapılabilmesi için belli standartlar oluşturulması önemlidir. Bu sebeple, bazı gelişmiş ülkeler sosyal sorumluluk eğitiminin temel ilkelerini belirlemek üzere çalışmalar yapmıştır. Eğitim faaliyetlerinin tüm paydaşlarının katılımı ile uzun süren araştırmalar, müzakereler ve gözlemler sonucunda hazırlanmış olan bu çalışmalardan yararlanmak ve ülkenin koşullarına uygun olacak şekilde düzenlemeler yaparak yükseköğretimde sosyal sorumluluk eğitiminin temel ilkelerini belirlemek eğitim kalitesini artıracaktır. Sosyal sorumluluk eğitimi ile ilgili belirlenen bazı standartlar aşağıda sıralanmıştır:

1. British Columbia Performans Standartları (British Columbia Performance Standards):

Sosyal sorumluluk eğitiminin temel ilkelerini belirlemek amacı ile yapılan çalışmalardan biri British Columbia Performans Standartlarıdır. Bu çalışmada, sosyal sorumluluk sahibi bireyler okulla ilgili, yerel, ulusal ve evrensel konulara karşı tutumlarında toplum yararını gözeten kişiler olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada ayrıca insani ve sosyal gelişimin British Columbia eğitim sisteminin amaçlarından biri olduğunun ve bu amaca ulaşmak için öğrencilerin sosyal sorumluluk, başkalarının görüşlerine anlayış ve saygı duygusu geliştirmesi gerektiğinin altı çizilmektedir

(URL16, 2001). Standartlar, öğretmen, öğrenci ve yöneticilerin katılımı ile iki yıl süren müzakereler ve saha araştırmaları sonucunda; ebeveynler, teknik uzmanlar ve diğer paydaşların içinde bulunduğu danışma ve istişare komitelerinin görüşlerine başvurularak belirlenmiştir. Bu temel ilkeler için materyal geliştirme sürecinde öğretmenler üç yolla veri toplamışlardır: doğrudan gözlem, öğrenci ürün ve projeleri ve öğrenci görüşleri ile öğrencilerin kendileri hakkında yazdıkları raporlar. British Columbia Eğitim Bakanlığı'nın, okulların gönüllü kullanımı için belirlediği bu ilkeler, öğretmen, öğrenci ve ailelerin sosyal sorumluluğun boyutlarını incelemesine olanak sağlar. Günümüzde bu standartlar eyalet genelinde birçok okulda, okul gelişimini gözleme, okul ve sınıf ortamını iyileştirme, kavga, vandallık gibi okul meseleleri ile başa çıkma, konu odaklı öğrenme aktivitelerini geliştirme ve liderlik, hizmet ve sosyal adalet kulüplerine yön verme gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Standartlar tüm yaş grupları ve eğitim kademelerinde aynı olmayıp; anaokulu-3.sınıf, 4.-5.sınıf, 6.-8.sınıf ve 8.-10.sınıf olmak üzere 4 farklı şekilde hazırlanmıştır. Tüm standartlarda öğrencilerden beklentilerde ortak noktalar bulunmaktadır ve bunlar, sınıf ve okul çevresine olumlu katkı sağlamak; problemleri barışçıl yollarla çözmek, farklılıklara değer vermek, insan haklarını savunmak ve demokratik hak ve sorumlulukları uygulamak olarak sıralanabilir.

2. Amerika Yükseköğretim ve Üniversiteler Birliği- Temel Yükümlülükler (AAC&U-Core Commitments):

2006 yılında kurulan Amerika Yükseköğretim ve Üniversiteler Birliğinin (AAC&U), öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk bilincini geliştirmedeki rolünü iyileştirmek ve canlandırmak amacı ile başlattığı Temel Yükümlülükler girişimi, bireysel ve sosyal sorumluluğun, bütün öğrencilerin zorunlu görevi olan beş boyutuna vurgu yapar (O'Neill, 2012) ve bu boyutları şu şekilde açıklar:

- " 1. Mükemmeliyet için çaba sarf etme: Güçlü bir iş ahlakı geliştirmek ve üniversitenin her alanında bilinçli bir şekilde elinden gelenin en iyisini yapmak
2. Kişisel ve akademik bütünlük geliştirme: İlişkilerdeki dürüstlükten akademik ahlak kurallarına bağlılığa kadar her konuda onurlu davranmayı bilmek ve uygulamak
3. Daha büyük topluluklara katkıda bulunma: Eğitim topluluğuna ve daha geniş topluluklara karşı bölgesel, ulusal ve uluslararası sorumluluklarını bilmek ve buna uygun hareket etmek
4. Başkalarının bakış açılarını dikkate alma: Bilgiye dayalı şahsi değerlendirmeler yapmanın önemini fark etmek ve buna uygun davranmak. Farklı, karşıt bakış açılarını öğrenim, vatandaşlık ve iş için kaynak olarak kullanmak

5. Etik ve ahlaki muhakeme ve eylem becerisi geliştirme: Etik ve ahlaki muhakemeyi diğer dört sorumluluğu kapsayacak şekilde geliştirmek ve bunu hem öğrenim sürecinde hem de gerçek hayatta kullanmak "

3. Keynan'ın Sosyal Sorumluluk Anlayışının Temel Prensipleri:

Keynan'a (2014) göre gerek kurumlar gerekse toplumun diğer kesimleri için geçerli bir sosyal sorumluluk anlayışının üç temel prensibe dayandırılması gerekir. Keynan (2014) felsefi metinlere ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine dayanarak belirlediği prensipleri şu şekilde açıklar:

“Prensip A. Eşit haklar: Demokratik bir toplum tüm üyeleri için eşit fırsatlar sağlamak için çalışmalı: azınlık hakları, insan hakları ve vatandaşlık haklarını koruyarak ve etnik köken, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, ırk ve din ayrımı yapmaksızın tüm vatandaşların sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hayata katılımını sağlamalıdır.

Prensip B. Kabiliyet: Haklar, yalnızca kişiler onları gerçekleştirecek imkânlarla sahip olduğunda güvence altına alınmış sayılabilir.

Prensip C. Karşılıklı Sorumluluk: Bireyler topluma karşı sorumlu olduğu gibi toplum da bireylere karşı sorumludur.”

4. Üniversite Sosyal Sorumluluğu (ÜSS) Karşılaştırma Standartları (Benchmark Standards for University Social Responsibility)

Avrupa Ortak Çerçeve Programı sonuç bildirisine (2015) göre, Avrupa’da bulunan üniversiteler genel olarak sosyal boyutlarının öneminin farkındadır ve bu konuya yalnızca politikalarında değil günlük uygulamalarında da öncelik vermeye gayret etmektedir; fakat üniversitelerin bu sürecini destekleyici nitelikte etkili bir çerçeve bulunmamaktadır. Bu düşünceden hareketle, Avrupa’daki ÜSS politikaları ve uygulamalarının incelenmesi sonucu hazırlanan Üniversite Sosyal Sorumluluğu Karşılaştırma Standartları 4 farklı alanı kapsamaktadır (European Commission, 2015):

1) Araştırma, öğretim, öğrenmenin ve toplumsal katılımın desteklenmesi

Yükseköğretim kurumlarında temel akademik faaliyetlerin sosyal sorumluluk değerleri ve prensipleri temelinde yürütülmesini sağlamak amacıyla kurumlarının uyması önerilen standartların bir kısmı: *öğrenciler ve çalışanların akademik özgürlüklerini garanti altına alma; hayat boyu öğrenme prensibi doğrultusunda eğitime erişimi genişletme ve çeşitlendirme; öğrenci kabullerini şeffaf ve adil bir şekilde gerçekleştirme; ve araştırma ve eğitim faaliyetlerinde etik ilkelere bağlılığı zorunlu tutma* şeklinde sıralanabilir.

2) Yönetim

Kurumsal politikalar, stratejiler, prosedürler ve süreçler genelinde sosyal sorumluluk ilkelerine riayet edilmesini sağlamak amacı ile belirlenen ilkeler arasında: *çıkarcılıklarını engelleyecek etik ve mesleki standartlar ve net protokoller belirlenerek bir sosyal sorumluluk kültürü yaratılması; çalışan ve öğrenci birliklerinin resmi olarak tanınarak karar alma, yönetim gibi süreçlere dahil edilmesi; sosyal sorumluluk konusunun üst düzey yönetim tarafından kurumun temel ilkelerinden biri kabul edilmesi ve yıllık değerlendirme raporlarında bu konuya yer verilmesi; çalışan ve öğrencilerin sosyal sorumluluk girişimlerinin kurum içi ödüllendirmeler ile takdir edilmesi; ve ilgili sosyal sorumluluk ağlarına aktif katılım sağlanması* gibi maddeler bulunmaktadır.

3) Çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik

Kurumun çevresel sürdürülebilirlik ve biyolojik çeşitlilik konusuna bağlılığını tüm alanlardaki uygulamalarına yansıtması; bunun için *çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkileri en aza indirecek uygulamalarda bulunması; sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi; çevre dostu teknolojiler ve enerji tasarrufu sağlayan, yeniden kullanılabilen ve doğada çözünebilir malzemeler kullanması; uluslararası düzeyde kabul gören insan hakları, hukuk ve yolsuzlukla mücadele kurallarına bağlı olması* gibi standartlar belirlenmiştir.

4) Adil Uygulamalar

Kurumların öğrencilerine, çalışanlarına ve diğer kişilere karşı eşitlikçi ve adil bir tutum içerisinde olma ve ayrımcılığı önlemeye yönelik politikalar hazırlama yükümlülükleri olduğu görüşünden hareketle belirlenen standartların bir bölümü: *çoğulculuğu ve çeşitliliği teşvik etme ve yaş, kültür, etnik köken, cinsiyet gibi farklılıklar gözlemlenmesiz eşitliği sağlama; çalışanların ve öğrencilerin sağlık, güvenlik, fiziksel, sosyal ve zihinsel refahı için minimum yasal zorunlulukların ötesinde imkanlar sunmaya gayret etme; örgütlenme özgürlüğü ve toplu müzakere gibi hakları garanti altına alma; ve öğrenciler ve çalışanların engellilik gibi nedenlerle ortaya çıkan özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla destek birimleri oluşturma* şeklinde sıralanabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008) nitel araştırmayı, algıların ve olguların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konması amacıyla gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak yürütülen araştırma şeklinde tanımlamaktadır. Özdemir (2010) nitel araştırmanın, insanın kendi sırlarını çözmede ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemin derinliklerini anlamada kullandığı yöntemlerden biri olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada, öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerinde edindikleri deneyimleri, bu deneyimlerin duyguları, düşünceleri, hayata bakışları üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin davranışlarına yansımalarını en iyi şekilde ifade edebilecekleri yol olması nedeniyle görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına dair bilgi edinmede son derece etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Demirtaş, 2014). Araştırmada ayrıca katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yazılı cevaplara yer verilmiştir.

3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın evrenini yükseköğrenim dönemlerinde sosyal sorumluluk projelerine katılmış olan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme türlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem araştırmacı için erişilmesi kolay bir durumun seçilmesine imkân tanınması nedeniyle hız ve kolaylık sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Türkiye’de bulunan 8 ayrı yükseköğretim kurumunda eğitim gören ve yükseköğrenimleri sırasında sosyal sorumluluk projelerinde aktif görev almış 56 öğrenci örnekleme dâhil edilmiştir. Katılımcıların %57’sini kız öğrenciler, %43’ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3 VERİ TOPLAMA ARACI

Çalışmada üniversitede sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın etkileri ile ilgili öğrenci görüşlerini almak amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu (EK-1) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Verilerin %50’lik kısmı yüz yüze görüşmeler ile toplanırken diğer %50’lik kısmı öğrencilerin görüşme formunda bulunan sorulara verdikleri yazılı cevaplar ile elde edilmiştir.

3.4 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma 2014-2016 yılları arasında, üniversite döneminde sosyal sorumluluk projelerinde yer almış 56 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerin %50’si yüz yüze görüşmeler ile toplanırken %50’si katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yazılı cevaplar ile elektronik posta yoluyla toplanmıştır. Yüz yüze görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın genel amaçları ile ilgili bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere ait kişisel bilgilerin gizli tutulacağı sözlü olarak ifade edilmiştir. Görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Yüz yüze görüşmelerin süresi on dakika ile otuz dakika arasında değişmiştir. Kaydedilen tüm veriler araştırmacı tarafından birebir yazıya dökülmüştür.

Araştırma sorularına yazılı olarak cevap vermeyi tercih eden öğrencilerin bir kısmına telefon görüşmeleri ile sözlü olarak bir kısmına elektronik posta yoluyla yazılı olarak araştırmanın genel amaçları ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait kişisel bilgilerin gizli olacağı görüşme formunda yazılı olarak belirtilmiştir. Katılımcılar araştırma sorularına yazılı olarak detaylı cevaplar vermiş ve görüşme formlarını elektronik posta yoluyla araştırmacıya ulaştırmışlardır. Yüz yüze görüşmelerde görüşme sorularının her bir katılımcıya aynı kelimeler kullanılarak sorulmasına dikkat edilmiştir. Sosyal sorumluluk projelerinin öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin sorularda öğrencilere seçenekler sunulmasından ve onları yönlendirecek ifadeler kullanılmasından kaçınılmış, bu projelerin öğrencilerin duyu, düşünce ve davranışlarını ne şekilde etkilediğini kendi ifadeleri ile anlatmalarını sağlanmaya çalışılmıştır.

3.5 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinin aşamaları dökümanlarda bulunan verilerin kodlanması, temaların oluşturulması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde sıralanabilir (Yıldırım ve Şimşek,2008). Araştırmada elde edilen verilerin analizi aşamasında yüz yüze görüşmelerde kaydedilen veriler birebir yazıya dökülmüştür. Katılımcıların görüşme sorularına vermiş oldukları yanıtlar detaylı şekilde incelenmiş, ortak anlamlar içeren ifadeler tanımlayıcı kodlar verilerek temalar oluşturulmuştur. Bu kategorilerdeki ifadelerin hangi sıklıkla kullanıldığına dair bilgiler yüzdeler olarak verilmiştir. Öğrencilere Ö1'den başlayarak Ö56'ya kadar kodlar verilmiştir. Sonuçları destekleyici olması amacı ile görüşmelerden birebir alıntılar yapılarak ilgili kategorilerle birlikte sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan öğrencilere ait sayısal bilgiler verilmiş, araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın alt amaçlarını açıklayacak şekilde tablolar halinde sunulmuş ve açıklamaları yapılmıştır. Bulguları destekleyici olması amacı ile öğrenci görüşlerinden birebir alıntılar yapılmıştır.

4.1 ARAŞTIRMA GRUBUNDAKİ ÖĞRENCİLERE AİT SAYISAL BİLGİLER

Araştırmaya Türkiye’de bulunan 8 farklı yükseköğretim kurumunda eğitim görmekte olan 56 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların %57’sini kız öğrenciler, %43’ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

4.2 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİ ÖNCESİNDE SOSYAL SORUMLULUK KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Araştırmaya katılan öğrencilerin yükseköğrenim öncesinde sosyal sorumluluk konusunda bilgi sahibi olup olmama durumuna ilişkin görüşleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Konusundaki Bilgi Düzeylerine İlişkin Görüşleri

	Öğrenci Sayısı	Yüzdeler
Evet	9	% 16

Yüzeysel olarak	13	%23
Hayır	34	%61
Toplam	56	%100

Araştırmada yer alan öğrencilerin %16'sı “Yükseköğrenime başlamadan önce sosyal sorumluluk konusunda derinlemesine bilgi sahibi miydiniz?” sorusuna evet cevabı vermişlerdir.

Bu öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö16;

“Evet, özellikle sokak hayvanları ve huzurevlerindeki yaşlılar ile hep iç içeydim.”

Ö17;

“Evet, üniversiteye başlamadan önce de bilgi sahibiydim.”

Araştırmada yer alan öğrencilerin %23'ü “Yükseköğrenime başlamadan önce sosyal sorumluluk konusunda derinlemesine bilgi sahibi miydiniz?” sorusuna yüzeysel olarak bilgi sahibi oldukları cevabını vermişlerdir.

Bu öğrencilerin konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir;

Ö2;

“Hiçbir zaman derinlemesine bilgi verilmedi. Yüzeysel olarak bahsedildi. Kimsesiz çocuklar, huzurevi denildi ama hiçbir zaman gidip görmedik.”

Ö6;

“Üniversiteye başlamadan önce bu konularda üstünkörü bilgi sahibiydim.”

Ö12;

“Açıkçası sağdan soldan duyduğum bilgiler vardı sadece.”

Ö19;

“Okul olarak değildim. Aile olarak bilinçlendirildiğim kadardı, o da çok yetersizdi.”

Katılımcıların %61'i “Yükseköğrenime başlamadan önce sosyal sorumluluk konusunda derinlemesine bilgi sahibi miydiniz?” sorusuna “hayır” cevabı vermiştir.

Katılımcıların bir kısmı bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö7;

Kesinlikle yoktu, sadece tabelalarda görüyorduk huzurevi ya da hayvan barınağı ismini. Aile ortamında bu konular hiç konuşulmuyordu diyebilirim. Ancak eşin dostun başına gelen bir olay olursa, o söylenirdi. İlkokulda, ortaokulda, lisede de ne bize bunların eğitimini verdiler ne de sosyal sorumluluk projesi olarak bir yere götürdüler. Üniversiteye başlayana kadar bu konularda bilinçli değildik.

Ö11;

“Üniversiteye başlamadan önce değildim ama başladıktan sonra yaptığımız birçok etkinlik sayesinde bilgi sahibi oldum.”

K30;

“Açıkçası değildim. Sosyal sorumluluktan haberim bile yoktu diyebilirim.”

Ö51;

“Sosyal sorumlulukla ilgili farkındalığım ve öğrenme sürecim üniversite yılları içerisinde başladı. İlkokul, ortaokul veya lise dönemlerinde öğretimim içinde sosyal sorumluluk ile ilgili herhangi bir bilgi edinmedim.”

4.3 KATILIMCILARIN İLKOKUL, ORTAOKUL VE LİSE DÖNEMLERİNDE SOSYAL SORUMLULUK KONUSUNUN EĞİTİM FAALİYETLERİNE DAHİL EDİLME DURUMUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

4.3.1 Katılımcıların İlkokul, Ortaokul ve Lise Dönemlerinde Sosyal Sorumluluk Konusunun Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine Dâhil Edilme Durumuna İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin %11'i “Sosyal sorumluluk konusu ilkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde eğitim-öğretiminizin bir parçası mıydı?” sorusuna “evet” cevabı vermişlerdir. Katılımcıların bir kısmı sosyal sorumluluk konusunun bu dönemlerde eğitim hayatlarının önemli bir parçası olduğunu belirtirken, bir kısmı bu konuya eğitim öğretim faaliyetlerinde az yer verildiğini ifade etmişlerdir.

Bu şekilde yanıt veren katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö16;

“Ben bu konuda çok şanslıydım çünkü ilköğretim ve lise eğitimimi tamamlamış olduğum okul bu konuda çok bilinçlendirici, teşvik edici ve ortam sağlayıcıydı.”

Ö27

“Son yıllarda Milli Eğitimin bazı atılımları oldu ama ben 2011 mezunuyum, o zaman çok fazla yoktu. Ben özel okulda okuduğum için belki biraz bilgilendirme oldu ama devlet okuluna gittiğim sürede hiçbir bilgilendirme olmadı.”

Ö42

“İlk ve ortaokulda pek eğitimde yer almasa da lisede bir parçasıydı.”

Katılımcıların %89'u “Sosyal sorumluluk konusu ilkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde eğitim-öğretiminizin bir parçası mıydı?” sorusuna “hayır” cevabı vermişlerdir.

Bu öğrencilerin bu konudaki görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Ö6;

“Türkiye’deki eğitim sisteminde bu tarz konulara pek yer verilmiyor maalesef. Benim okuduğum okulda da geçmedi bu konular.”

Ö7;

“İlkokulda, ortaokulda, lisede ne bize bunların eğitimini verdiler ne de sosyal sorumluluk projesi olarak bir yere götürdüler. Üniversiteye başlayana kadar bu konularda bilinçli değildik.”

Ö36;

“Eğitim-öğretimin parçası değildi. Ailede öğrendim.”

4.3.2 Katılımcıların İlkokul, Ortaokul ve Lise Dönemlerinde Öğretmenlerinin Derslerde Sosyal Sorumluluk Konusuna Değinin Değinememe Durumuna İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin %27’si “İlkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde öğretmenleriniz derslerde sosyal sorumluluk konusuna değininir miydi?” sorusuna “evet” cevabı vermişlerdir. Bu şekilde görüş bildiren öğrencilerin büyük kısmı

öğretmenlerinin yalnızca bir ya da birkaç tanesinin derslerde sosyal sorumluluk ile ilgili konulara değindiğini ifade etmiştir.

Bu öğrencilerden bir kısmının görüşleri şu şekildedir:

Ö1;

“Müfredatımızda bu tarz konular hiç yoktu, sadece sevdiğim birkaç öğretmenim dışında bu konularda konuşan olmamıştı.”

Ö17;

“Ama üniversiteye gelinceye kadar bu konulara duyarlı öğretmenlerim olduğu için ve çevrem de duyarlı olduğu için bu konular üzerine düşünme fırsatım oldu.”

Ö31;

“Lisedeki din hocamızdan kaynaklı. Diğer hocalarımızdan hiç duymadık.”

Ö42;

“Kişisel farkındalığı olan öğretmenlerimiz bu konulara önem verir ve derslerde değinirdi.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %73’ü “İlkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde öğretmenleriniz derslerde sosyal sorumluluk konusuna değinir miydi?” sorusuna “hayır” cevabı vermişlerdir.

Bu şekilde görüş bildiren öğrencilerin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö3;

“İlkokul, ortaokul, lisede öğretmenler bu konulara değinmezdi.”

Ö40;

“Bu tarz konulara önem veren ve çalışmalarını teşvik eden hiçbir öğretmen yoktu açıkçası.”

Ö48;

“Öğretmenlerimiz derste hiç bu konudan bahsetmez ve hatta tüm okul yönetimi engelli olan arkadaşımızı rahatsız edecek boyutta özel ilgi gösterirlerdi. Ki bana soracak olursanız bu da bir ayrımcılık çeşidi çünkü ister istemez o bireyi toplumsal hayatın içerisinde domine etmiş oluyorsunuz.”

Ö56;

“Derslerde bu konulara değinmezlerdi. O yaşlarda bu konulara değinselerdi daha bilinçli

olabilirdik.”

4.4 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİ ÖNCESİNDE SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNE KATILMA DURUMUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Araştırmaya katılan öğrencilerin yükseköğrenime başlamadan önce sosyal sorumluluk projelerinde yer alıp almama durumuna ilişkin görüşleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Yükseköğrenim Dönemi Öncesinde Sosyal Sorumluluk Projelerinde Yer Alıp Almama Durumuna İlişkin Görüşleri

	Öğrenci Sayısı	Yüzdeler
Evet	18	%32
Hayır	38	%68
Toplam	56	%100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %32’si “Yükseköğrenime başlamadan önce herhangi bir sosyal sorumluluk projesinde yer aldınız mı?” sorusuna “evet” cevabı vermişlerdir. Yükseköğrenimleri öncesinde sosyal sorumluluk tecrübeleri olduğunu ifade eden bu öğrencilerin %44’ü yalnızca bir ya da iki kez sosyal sorumluluk faaliyetine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir.

Ö10;

“Lisede bir kez huzurevine gitmiştik. Çok etkilenmiştik.”

Ö13;

“Sadece ortaokulda bir kez ağaç dikmeye gitmiştik. Ama onu da bir etkinlik olarak yapmıştık, neden ağaç dikiyoruz, ne işe yarayacak gibi konuşmalar hiç yapılmamıştı. Sadece ağaç dikmiştik.”

Ö32;

“Lisede aşevine giderdik. Hazırlıktan son sınıfa kadar bütün seviyeleri ayrı ayrı Fikirtepe'de bir aşevine götürürlerdi. Biz orada yemek dağıtırdık. O şekilde yardımcı olmaya çalışırdık. Bunu genellikle zorunlu tutarlardı.”

Ö50;

“Lisede TEMA gönüllüsü İngilizce öğretmenimiz ile birlikte küresel ısınma ve çevre koruma farkındalık projemiz vardı.”

Araştırmada yer alan öğrencilerin %68'i “Yükseköğrenime başlamadan önce herhangi bir sosyal sorumluluk projesinde yer aldınız mı?” sorusuna “hayır” şeklinde cevap vermişlerdir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö21;

“Hayır sosyal sorumluluk projeleri ile daha çok üniversitede tanışmış oldum.”

Ö43;

“Hayır. Bu projelerden haberim yoktu.”

Ö54;

“Maalesef yer almadım.”

4.5 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİNDE EĞİTİM FAALİYETLERİNE SOSYAL SORUMLULUK KONUSUNUN DAHİL EDİLİP EDİLMEME DURUMUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Katılımcıların, yükseköğrenim döneminde eğitim faaliyetlerine sosyal sorumluluk konusunun dahil edilip edilmeme durumuna ilişkin görüşleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Eğitim Faaliyetlerine Sosyal Sorumluluk Konusunun Dahil Edilip Edilmeme Durumuna İlişkin Görüşleri

	Öğrenci Sayısı	Yüzdeler
Hayır. Eğitim faaliyetlerine hiçbir şekilde dahil değil.	34	%61
Sosyal sorumluluk dersleri var.	9	%16
Sosyal sorumluluk dersi yok fakat diğer derslerde sosyal sorumluluk ile ilgili etkinlik, ödev ve/veya araştırmalar var.	9	%16
Sosyal sorumluluk dersi yok fakat sosyal sorumluluk konusu ders kitaplarında var.	4	%7
Toplam	56	%100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %61'i sosyal sorumluluk konusunun yükseköğrenimde eğitim faaliyetlerine hiçbir şekilde dahil edilmediğini ifade etmiştir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşlerin bir kısmı şu şekildedir;

Ö6;

“Hayır ders kitaplarında veya ödevlerde bu konular hiç geçmedi. Devamsızlığı olmayan bir öğrenciydim o yüzden bu konulardan bahsedilseydi kesin hatırlardım. Aslında mesela essay (kompozisyon) yazarken bu konularda yazı yazıp bilinçaltına işlemesi sağlanabilirdi.”

Ö25;

“Hayır. Ders kitaplarında pek geçmiyor, hatta hiç geçmiyor. Hiç hatırlamıyorum. Ben bölüm olarak sayısal olduğum için matematik, fizik, kimyayla uğraştığım için kesinlikle geçmiyor.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %16’sı eğitim gördükleri yükseköğretim kurumunda sosyal sorumluluk dersleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö51;

“Evet, üniversiteye başladığım ilk sene proje dersi kapsamında bir engelliler derneğinde sosyal sorumluluk projesi yapma sorumluluğumuz vardı. O ders kapsamında üzerinde durmuş ve konuşmuştuk. Sonraki yıllarda da birçok ders içinde kurumsal sosyal sorumluluk üzerine tartışma fırsatımız oldu.”

Ö54;

“Sosyal sorumluluk projesi diye bir dersimiz oldu. O derste hepimizin projeler hazırlaması gerekiyordu. Onun dışındaki derslerde ödev verilmedi.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %16’sı eğitim gördükleri üniversite, fakülte ya da bölümde sosyal sorumluluk dersleri yapılmadığını, fakat bazı bölüm derslerinde bu konuda ödev, araştırma ve/veya ders içi etkinlikler olduğunu belirtmişlerdir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö16;

“Bölüm ders kitaplarında sosyal sorumluluk konuları yer almıyor. Sınıf içi etkinliklerde ya da ödevlerde, bu konularda düşünmenizi, araştırma yapmanızı ya da üretmenizi gerektiren çalışmalar oldu evet.”

Ö50;

“Temel olarak sosyal sorumluluk etkinliği veya konusunu gördüğümüz derslerimiz yok maalesef ancak kültürel çalışmalar temelinde ayrımcılık, azınlık hakları gibi konularda araştırma ve ödevler var.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %7'si eğitim gördükleri üniversite, fakülte ya da bölümde sosyal sorumluluk dersleri olmadığını, fakat bazı ders kitaplarında sosyal sorumluluk ile ilişkili konular bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö30;

“Main course dersinde geçiyordu. Hayvanlara yönelik projeler gösteriyorlardı, biraz dersin arasına sokmaya çalışıyorlardı. Kitabın içinde geçiyordu.”

4.6 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİNDE KATILDIKLARI SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

4.6.1 Katılımcıların Yükseköğretim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin İçeriklerine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin yükseköğretim dönemlerinde katıldıkları sosyal sorumluluk faaliyetlerinin içeriklerine ilişkin görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur. Öğrencilerin bir kısmı tek bir alanda sosyal sorumluluk etkinliğinde yer alırken, bir kısmı birden fazla alanda sosyal sorumluluk projesinde yer almıştır-.

Tablo 4. Katılımcıların Yükseköğretim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin İçeriklerine İlişkin Görüşleri

Konular	Öğrenci Sayısı	Yüzdeler
Yaşlı insanlar	26	%46
Hayvanlar	24	%43
Yardım kampanyaları	18	%32
Engelli bireyler	18	%32
Çocuklar	14	%25
Gençler	6	%11

Kadınlar	5	%9
Çevre	5	%9
Ayrımcılık	4	%7
Kanser hastaları	4	%7
Demokrasi	3	%5
Barış	3	%5
İnsan Hakları	3	%5
Kitap okuma	1	%2
İletişim	1	%2
LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel ve transeksüel)	1	%2
Toplumsal cinsiyet rolleri	1	%2
Toplam	56	%100

Tablo 4'te görüldüğü üzere, araştırmada yer alan öğrencilerin yükseköğrenim dönemlerinde katılmış oldukları sosyal sorumluluk projeleri içerik bakımından çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların %46'sı yaşlı insanlar, %43'ü hayvanlar, %32'si yardım kampanyaları, %32'si engelli bireyler, %25'i çocuklar, %11'i gençler, %9'u kadınlar, %9'u çevre, %7'si ayrımcılık, %7'si kanser hastaları, %5'i demokrasi, %5'i barış, %5'i insan hakları, %2'si kitap okuma, %2'si iletişim, %2'si LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel ve transeksüel) bireyler ve %2'si toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili sosyal sorumluluk projelerinde yer almışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin katıldıkları sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Ö5;

“İlk olarak, yardıma muhtaç aileler için evlerimizdeki fazla eşyaları, kıyafetleri getirdik. Koliler yaptık. Koli yapmadan önce muhtardan o ailede kaç kişi var, cinsiyeti ne gibi bilgiler

aldık. Sonra bu kolileri ailelere dağıttık. Dağıtıma gittiğimizde onları utandıracak hiçbir şey yapmadık, kamera kaydı gibi. Bizi çok güler yüzle karşıladılar.”

Ö9;

“Getem projesine katıldım. Ben çocukları çok sevdiğim için, görmeyen çocuklarımız için bir kitap seslendirdim.”

Ö15;

“Ben Barınakta Hayat Var Kulübü başkanı oldum. Kulüple birlikte etkinlikler yapıyoruz. Sokak hayvanları ve barınaktaki hayvanlara yardım etmek önceliğimizdi. Geziler düzenledik yardım yaptık ve bazı kurumlarla anlaşma yaptık.”

Ö20;

Kadına şiddet ile ilgili bir proje yaptık. Bu proje kapsamında önce Mor Çatı ile görüştük neler yapabiliriz, insanları nasıl bilinçlendirebiliriz diye. Bizi bilgilendirdiler. Biz sonra internette araştırma yaptık. Bununla ilgili kamu spotu tarzında bir video çektik. Tüm okula izlettik. Sonra bir internet sitesine attık. Orada da insanlar izledi ve güzel tepki topladı videomuz. Evet çok sayıda insana ulaştı. Bilinçlenecekleri bir video olduğunu düşünüyorum.”

Ö26;

“Ben Roman çocukların toplumsal hayata entegrasyonu konulu bir projede çalıştım. Onların çok küçük yaşta okula devam etmediği, erken yaşta evliliklerin olduğu bir grup olduğu izlenimi var. Bu sebeple, okula daha çok devamlarını sağlamak, ödevlerine yardımcı olmak için gidiyorduk oraya. Mesela 5. sınıf öğrencisi ama çok zor okuyor, okuyamıyor bile. Oraya kadar bir şekilde geçirmiş öğretmenleri. Çok ilgilenilmemiş. Muhtemelen çoğunluğunu yine Roman çocukların oluşturduğu bir devlet okulunda okuyorlardı. Çok ciddi anlamda geridelerdi. Temel becerilerde bile eksiklikler vardı. Ayakkabı bağcığı bağlamak bile 10-11 yaşlarındaki bazı çocukların yapamadığı bir şeydi. Hem bu becerileri çalıştık hem beraber oyunlar oynadık. Hem daha mutlu olmalarını sağlamaya hem de eğitim hayatlarına destek olmaya yönelik bir çalışmaydı.”

Ö27;

“Biz de bu süre içinde huzurevinde yaşlıları ziyaret ettik. Onlarla ilgilendik, sohbet ettik, derterini dinledik. Bir nevi torunları, çocukları olduk.”

Ö32;

“Tomurcuk Vakfı ile çalıştık. Otizmli çocuklarla beraber çeşitli faaliyetler yapıyoruz. Perküsyon atölyesi yaptık mesela, birlikte müzik yaptık. Resim çalışması atölyesi yaptık.

Onları buraya davet ettik. Harvard'dan gelenler oldu, onlarla beraber engelliler hakkında seminerler verdik ve bu arkadaşlar da bize katıldı. Darülaceze'ye haftada bir gitmeye çalıştık.”

Ö34;

“Kendi projemiz olan atık yağ toplama ve geri dönüşüm projesinde 8 arkadaşım ile birlikte yer aldım.”

Ö36;

Darülaceze'ye ilk gittiğimiz zaman onlara çiçek veriyorduk ama çok muhabbet etmiyorduk. Sonra biraz daha içlerine girmeye başladık. Saatlerce dinliyoruz, onlar da anlatmak istiyorlar. Çünkü onlar konuşmuyorlar ki kimseyle. Biz gittiğimizde sürekli anlatıyorlar. Mesela yatağa bağımlı hastaları olabileceği kadar dışarı çıkarıyoruz, onlara şiir okuyoruz, saz çalıyoruz. İnanılmaz mutlu oluyorlar. Çocuklar belki o anlık belli etmiyor ama yaşlıların direk yüzüne yansıyor mutlulukları. İyi ki varsınız, yine gelin, sürekli gelin diyorlar.”

Ö40;

“Dört Yapraklı Yonca Projesi / Toplum Gönüllüleri Vakfı Yıldız Teknik Örgütlenmesi. İstanbul Çapa Tıp Fakültesi Onkoloji Servisinde gerçekleştirilen projede, kanserli çocuklar ve ailelerinin maruz kaldığı olumsuz durumları mümkün olduğunca azaltma amacıyla yaşları farklılık gösteren bu çocuklarla atölye çalışmaları yapılmaktaydı. (Gönüllü)”

4.6.2 Katılımcıların Yükseköğretim Döneminde İstedikleri Sayıda Sosyal Sorumluluk Projesine Katılamama Durumuna İlişkin Görüşleri

Araştırmada yer alan öğrencilerin %21'i üniversitede düzenlenen sosyal sorumluluk faaliyetlerine daha fazla katılmak istemelerine rağmen kişi sayısı sınırlaması veya sosyal sorumluluk projelerinin sayısının az olması nedeniyle katılamadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö1;

“Aslında hayvanları çok seviyorum, barınağa da gitmek istemiştim ama belli sayıda kişi katılabiliyordu. Öyle olmasaydı başka arkadaşlarım da bu etkinliklere katılırdı, çünkü herkesin böyle bir eksikliği varmış, hocalarımızın böyle bir fırsat vermesi çok iyi oldu.”

Ö3;

“Eğer kişi sınırı olmasaydı bütün projelere katılmak isterdim. İnsanın gözü açılıyor gerçekten.”

Ö4;

“Ben eskiden böyle şeyleri bilmiyordum. Bunlar çok güzel projeler. Ama ben bunu gidip gördükten sonra anladım. Bu projeler daha çok olsa hepsine katılırdım.”

Ö13;

“Bence kişi sayısı sınırı olmasa daha çok kişi gitmek isterdi. Çünkü etkinliğe katılanlar tecrübelerini anlattığında gidemeyenler daha çok merak ediyordu. Sonra bazı arkadaşlar kendileri toplanıp gitmişlerdi. Ben kişi sınırı olduğu için hayvan barınağı ziyaretlerine gidememişim ama sınıfta kuru mama, süt, gazete gibi şeylerin toplanmasını organize etmişim.”

4.7 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİNDE KATILDIKLARI SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN DUYGU, DÜŞÜNCE, BAKIŞ AÇISI VE DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

4.7.1. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışlarını Etkileyip Etkilememe Durumuna İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin, yükseköğrenim döneminde katıldıkları sosyal sorumluluk projelerinin duygu, düşünce ve bakış açılarını etkileyip etkilememe durumuna ilişkin görüşleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce ve Bakış Açılarını Etkileyip Etkilememe Durumuna İlişkin Görüşleri

	Öğrenci Sayısı	Yüzdellik
Evet	55	%98
Hayır	1	%2
Toplam	56	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %98'i "Üniversitede katıldığınız sosyal sorumluluk projeleri duygu, düşünce ve bakış açınızı etkiledi mi?" sorusuna evet cevabı vermişlerdir. Katılımcıların %2'si ise bu soruya hayır cevabı vermişlerdir. Sonuçlar, üniversitede düzenlenen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin öğrenciler üzerinde etkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dikkat çekici görüşleri şu şekildedir;

Ö6;

"Kesinlikle. Duygu ve düşüncelerim tamamen değişti."

Ö33;

"Kesinlikle etkiledi. Kulüpte olmadan önce çok boş bir insanmışım diyorum şu an."

Ö40;

"Tabi ki etkiledi. Üniversiteye başladığım zamanla şu anki ben arasında olumlu anlamda çok fark var. O kadar çok temas etmediğim ve tanışık dahi olmadığım insanlar ve konulara çarptım ki ben de ister istemez dönüştüm."

Ö48;

"Elbette ciddi oranda değiştirdi beni. Bu süreci tanımlamamın en kolay yolu şu cümle sanırım; "gönüllülük benim kendimi gerçekleştirme sürecimin en önemli basamağı oldu" olabilir."

Ö51;

"Bütün bu süreçlerin hayatıma ve hayallerime büyük etkisi oldu"

4.7.2 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri

Araştırmada yer alan öğrencilerin yükseköğrenim döneminde katıldıkları sosyal sorumluluk projelerinin duygu, düşünce, bakış açısı ve davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Katıldıkları Sosyal Sorumluluk Projelerinin Duygu, Düşünce, Bakış Açısı ve Davranışları Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri

Etkiler	Öğrenci Sayısı	Yüzdelik
Sosyal sorumluluk projelerine katılmaya devam etme isteği kararı	34	%61
Farkındalık kazanma	28	%50
Mutluluk / Vicdani rahatlama	26	%46
Bilinçlenme	24	%43
Sosyal çevrede daha dikkatli/sorumlu davranma	24	%43
Tecrübelerini paylaşma/ Etrafındaki insanları teşvik etme	22	%39
Farklı hayatları tanıma	18	%32
Empati becerisi kazanma	15	%27
Ön yargıların kırılması	15	%27
Mevcut durumundan memnuniyet duyma / Şükretme	9	%16
Aile bireylerine karşı daha dikkatli / sorumlu davranma	9	%16
Yardım etmeyi öğrenme	7	%12
İsraftan kaçınma	7	%12

Duyarlılık kazanma	5	%9
Korkuları yenme	2	%4
Kariyer, iş	2	%4
Çevre edinme	2	%4
Toplam	56	100

Öğrencilerin %61'i üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna "Sosyal sorumluluk projelerine katılmaya devam etme isteği kararı" şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö2;

"Bundan sonra huzurevine daha sık gitmek istiyorum çünkü bize çok ihtiyaçları olduğunu fark ettim. Daha önce bunu bilmiyordum. Ve daha fazla sosyal sorumluluk projesinde yer almak istiyorum. Sosyal sorumluluk projesinde yer almak insan ruhunu yumuşatıyor diyebilirim."

Ö19;

"Ben artık bir sosyal sorumluluk projesi duyduğum zaman hemen dahil olmak istiyorum."

Ö27;

"Hatta ilerde aklımdan geçen, lüks olmayan bir restoran zinciri kurup hem insanlara uygun fiyatla yiyebilecekleri yemek sağlamak hem de biriken paranın bir bölümü ile durumu kötü olan insanlara yardım etmek."

Ö52;

"İlk etkisi toplumsal sorumluluk konusunda daha aktif olmam gerektiğini anladım. Engelliler, yaşlılar, çocuklar, gençler, mülteciler, barınaklar gibi çok fazla konuda yapılması gereken çok fazla şey var. Ben vakit bulduğum kadarıyla hepsiyle ilgili çalışmalar yapmak istiyorum. Bundan sonra topluma daha yararlı, daha aktif bir birey olmak istiyorum. Hatta sadece kendim değil, başkalarının da daha faydalı olması için onları da etkilemek istiyorum."

Araştırmaya katılan öğrencilerin %50'si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna "farkındalık kazanma" şeklinde yanıt

vermişlerdir.

Bu öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö2;

“Eskiden otobüste falan yaşlılara hiç dikkat etmezdim ama şimdi onları fark ediyorum. Karşıdan karşıya geçerken de yardım ediyorum artık. Yani, artık etrafımdaki yaşlıları görebiliyorum, önceden görmüyordum. Bundan sonra huzurevine daha sık gitmek istiyorum çünkü bize çok ihtiyaçları olduğunu fark ettim. Daha önce bunu bilmiyordum.”

Ö32;

“Bilgi sahibi olmadığımızda onların ne hissettiğini bilmiyorsunuz. Size karşı ne hissettiklerini zaten bilmiyorsunuz. Onları sadece eksik birer birey olarak görüyorsunuz. Ama bu kulübe kaydolduktan, çalışmalar yaptıktan sonra aslında onların da bir birey olduğunu, içimizden biri olduğunu, kaçılacak ya da kaçınılacak kişiler olmadığını fark ettim.”

Ö37;

“Bizim için çok sıradan şeylerin bile onlar için imkansız olabildiğini fark ettim. Kitap okumak mesela. Eğer onlar için özel kitaplar basılmazsa ya da gönüllü insanlar kitapları seslendirmezse okumaları mümkün değil. Biz görebildiğimiz için bunları yapmak zorundayız. Bu bizim sorumluluğumuz.”

Ö41;

“Her iki projeden sonra farkındalık kazandım. Yardım kampanyası ile birlikte insanların yaşadığı zor şartları gördüm, hissettim ve yardımlarımızla katkı sağlayarak bu zor şartları bir nebze de olsa kolaylaştırdığımızı düşündüm. Paylaşmak kelimesini deneyimlemiş oldum.”

Öğrencilerin %46’sı üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “mutluluk/ vicdani rahatlama” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö23;

“Eğer o gün sosyal sorumluluk anlamında birilerine destek olduysam, bir arkadaşım ile konuştuysam yatağa kafamı çok huzurlu koyuyorum. İyi ki yaptım diyorum. O gün dünyaya ve insanlığa karşı faydalı hissediyorum. Şuradaki ottan, ağaçtan bir farkım var artık diyorum. Zaten o duyguyu bir kere yaşayan insanın sürekli geleceğine inanıyorum.”

Ö26;

“Bir yandan da işe yararımlık hissi... Ben bir şey yapabiliyorum, bu hayatta bir şeyi değiştirebiliyorum, benim varlığım boşuna değilmiş gibi... Bir çocuğu mutlu edebiliyorum, ona bir şey öğretebiliyorum. Bu beni çok mutlu eden bir şeydi.”

Ö30;

“Kendimi daha insan hissettim açıkçası. İnsan olduğumu anladım. Boş yaşamaktansa onları da düşünerek yaşamak insana kendini daha iyi hissettiriyor gerçekten.”

Ö43;

“Darülacezedeki yaşlıları ziyarete gitmeye başladığımızdan beri kendimi daha huzurlu hissediyorum. Hayatımda ilk kez gerçekten anlamlı bir şey yaptığımı düşünüyorum. İnsan başkalarının hayatını güzelleştirmeye çalıştıkça kendi hayatı da güzelleşiyor.”

Ö52;

“Bugüne kadar gerçekten gurur duyacağım hiçbir şey yapmamışım neredeyse. Engelli arkadaşlarımız için bir şeyler yapmaya başladığımdan beri kendimi daha faydalı bir insan olarak görüyorum.”

Öğrencilerin %43’ü üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “bilinçlenme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö22;

“Gönüllülük öncesinde de zaten inanç ya da etnisite temelli ayrımcılığın, ön yargının karşısındaydım. Daha doğrusu öyle olduğumu sanıyordum. Süreç içinde bu kesimlerle bağ kurup iletişime geçtiğim için düşüncelerimin pekiştiğini, daha somut bir hal aldığını ve sahip olduğum bakışı temellendirebildiğimi düşünüyorum.”

Ö23;

“Biz kulüp sayesinde, Birleşmiş Milletler Engelli Sözleşmesi ışığında okulda bir sempozyum yaptık. Harvard’dan hocalar geldi. Onların bir konuşmasında ben şundan çok etkilendim. Bir söz söyledi ve sosyal sorumluluk anlamında hayatımın kırılma noktasını orada yaşadığımı hissettim. Dedi ki “Eğer acıyorsan, kendini ondan üstün gördüğün için acıyorsundur. Senin ne haddine ona acımak!”

Ö46;

“Çevre bilinci edindim örneğin geri dönüşüme ve karbon ayak izime dikkat ediyorum.”

Ö49;

“Bunun gibi yine ayrımcılık gören her kesimde yeterli bilgin yokmuş ve hepsi hakkında donanım sahibi oldum bu insanı inanılmaz mutlu ediyor çünkü kendini farklı hissediyorsun çünkü bilgisiz olmadığın için duyduğun şeylere inanıp öfkelenmiyorsun.”

Ö55;

“Ben eskiden beri hayvanları çok severim. Ama onlara karşı görevlerim olduğunun bilincinde değildim. Barınaklardaki, sokaklardaki hayvanların halini gördükçe bunu anladım.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %43’ü üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “sosyal çevrede daha dikkatli/sorumlu davranma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Bu konuyla ilgili öğrenciler tarafından belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö7;

“Geçen yıl barınağa gitmiştik, çok keyifliydi. Bir telefon numaraları var onu öğrendik. Hatta gittikten birkaç gün sonra parkta iki tane çok hasta köpek gördüm. Uyuz olmuşlardı. Hemen bu numarayı aradım, haber verdim. İnanın barınağa gittikten sonra kardeşime doğum gününde barınaktan bir köpek aldım. Barınaklarda köpek sahiplenmek de mümkün. Ve bu vicdanen de sizi çok rahatlatıyor, huzur veriyor.”

Ö20;

“Büyük ölçüde etkiledi. Daha önce kızılı erkekli bir yere gittiğimde ağzımdan çıkanlara dikkat etmeden kadınların yanında konuşabiliyordum. Onların ne düşündüğü hiç umurumda olmuyordu. Onlar da zaten arkadaşım diye samimi davranıyordum. Samimi davranmak demek ağzından çıkan kelimelere dikkat etmemek demek değilmiş, bunu çok iyi anladım bu projeden sonra. Samimiyet dediğimiz şey böyle bir şey sanıyor insan. Aslında böyle değilmiş. Kalbinle, sevecen bir şekilde yaklaşırsan asıl bu samimiyet oluyormuş.”

Ö27;

“Artık o insana baktığımda neye ihtiyacı olduğunu, ne yapılması gerektiğini fark edebilmek hoşuma gitti. Eskiden yaşlı bir teyze gördüğümde yanından geçerken şimdi karşıdan karşıya geçerken yardım ediyorum. Zaten hep yer verirdim ama şimdi daha fazla yer veresim geliyor,

daha çok dikkat ediyorum.”

Ö44;

“Etkinlikten sonra eve geldiğimde, şunu fark ettim. Ne kadar az dikkat ediyordum çevremdeki engelli insanlara. Ne yapıyordum ki onlar için, onlara hangi konuda yardımcı olmuştum? Bu sanki beni kendime getirdi. Eve geldim ve herkese anlattım. Şimdi daha dikkatliyim. Eğer yolda bir engelli insan görmüşsem hemen yanına gitmeye çalışıyorum ya da takip ediyorum yapabiliyor mu yapacağı işi. Sosyal medyada gruplarına katıldım. Onların bu dünyada olmasını istediği şeyleri paylaşıyoruz. Sohbet ediyoruz. Anıların dinliyor ve onları anlamaya daha dikkatli olmaya çalışıyorum.”

Öğrencilerin %39'u üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “tecrübelerini paylaşma/ etrafındaki insanları teşvik etme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö14;

“Barınak ziyaretinden sonra arkadaşlarımla hayvanlara karşı hissiyatının çok farklılaştığını gördüm. Hepsisiyle biz bu konuları tartıştık. Bugün kapımızın önündeki hayvanlara yemek verdik, yaz geliyor sokağa bir kap su koyalım, hocamızın hatırlattığı gibi aracı olanlar hareket etmeden önce kaputa vursunlar gibi konularda konuştuk. Huzurevine gittikten sonra da çok konuştuk. Herkes birbirinin büyük annesini, dedesini tanıdı mesela.”

Ö31;

“Artık başkalarını geliştirmek lazım. Böyle insanlar arkadaşlarını dinliyor, ailelerini ve öğretmenlerini genellikle dinlemiyor. Öğretmenleri derste dinlemiyorlarsa bu konuda hiç dinlemezler.”

Ö36;

“Faaliyetlerimizden birinde Erenköy’de oturan evsiz bir bayana yardım ediyorduk. Bir arkadaşımız uzaktan kamerayla çekiyordu. Bir gün boyunca orada kamerayla bekledi Biz bayana yardım ettik ve etraftakiler bizim ona yardım ettiğimizi gördü. Bizden sonra 7-8 kişi daha bu bayana yardım etti, bunlar bizi bayana yardım ederken gören kişilerdi.”

Ö40;

“Çevremde bu alandan çok bağımsız yaşayan insanların da ekoloji, insan hakkı, gönüllülük, LGBT gibi kavramlar hakkında en azından “O da ne?” sorusunu sormalarına neden

olduğumu söyleyebilirim.”

Ö42;

“Bu etkinlikler sonrası sosyal hayatta karşılaştığım Down sendromlu bireylere karşı nasıl davranmam gerektiğini ve diğer bireyleri nasıl bilinçlendirmem gerektiğini öğrendim. Nasıl iletişim kurmam gerektiği konusunda endişelerimi yenmemi sağlayan bu güzel buluşma ile insanlara karşı nasıl ön yargılarımızdan arındırılmış şekilde davranışta bulunmamız gerektiğini anlatmaya çalışıyorum.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %32’si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “farklı hayatları tanıma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö1;

“İnsanlarla birebir sohbet etme şansımız olduğu için farklı hayatlar gördük. İnsanların ne şartlar altında neler yaşadığını görmüş olduk.”

Ö4;

“Ben bu kadar kötü durumda olanlar olduğunu bilmiyordum. Bu kadar yardıma ihtiyaçları olduğunu bilmiyordum. Bizim okula çok yakın semtlere gittik. Bazı evler bizim okuldan birkaç sokak ötedeydi ama hiç görmemiştik.”

Ö14;

“Yardım kampanyası projesinde gittiğimiz evlerde insanların ne kadar yokluk içinde olduklarını görünce çocukların hali beni çok etkiledi. Bu durum öğrenci arkadaşlarımızı da çok etkiledi. Çoğu bırakın böyle bir durumu görmeyi, öyle bir mahalleden geçmemişlerdi bile.”

Ö40;

“Hayatımda hiç engelli, alevi, gey, biseksüel, Ermeni, HIV+, kanser hastalığı olan vb. bireylerle bire bir temas etmemiştim. Bu projeler bana bu öğrenme ve deneyim ortamını sağladı. Milliyetçi ve Müslüman bir ailede büyümüş biri olarak çevremde bu tarz gruplarla hiç temas etme fırsatım olmamıştı. Ailem bana engel de olmadı ama bu deneyimleri bir gereklilik olarak da görmedi. Dolayısıyla sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla bu tarz gruplarla ilgili bilmediğim birçok şeyi öğrenmekle birlikte yanlış bildiğim doğruları da düzeltme imkanım oldu.”

Ö45;

“İnsan başkalarının hayatına uzaktan baktığında onların ne sıkıntısı olduğunu, nelere ihtiyaç duyduğunu anlayamıyor. Gerçekten tanımak için birlikte vakit geçirmek, konuşmak, dinlemek gerek. Biz o yaşlı insanlarla konuştuğunda onların bizimle vakit geçirmekten ne kadar mutlu olduklarını anladık.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %27’si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “empati becerisi kazanma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö6;

“Kesinlikle, duygu ve düşüncelerim tamamen değişti. Bu tarz olayları görüyordum, takip ediyordum ama canlı görmek benim kendimi onların yerine koymamı sağladı. Bende, her an her şey olabilir düşüncesi yarattı.”

Ö8;

“Açıkçası benim pek fazla empati duygum yoktu. Çevremde tanıdığım engelli insanlar falan yoktu. Ama bu projelere katıldıktan sonra empati duygum çok gelişti. Şimdi ne zaman görsem kendimi onların yerine koyuyorum ve ne kadar zor bir hayat yaşadıklarını anlıyorum. İnsanlar günün yoğunluğuna kapılıp duygularını tamamen unutmak üzereler. Ama ben silkelenip kendime geldim ve insan olmanın gerekliliklerini tekrar hatırladım.”

Ö29;

“Genelde toplumumuzda yaşlı görünce direk kaçarlar; otobüslerde ayağa kalkmazlar, uyumuş numarası yaparlar. Biz huzurevini gördüğümüz için bu bize çok şey kattı. Biz yardım ediyoruz. Biz de ileride onlar gibi olacağız. Biz de yaşlanacağız. Bence öyle olmak istemeyiz, bize de yardımcı olsunlar isteriz. Kendimi onların yerine koydum. İleride ben de böyle bir şey yaşayacağım için onlara daha sevgiyle şefkatle yaklaşıyorum”

Ö38;

“Onları (huzurevindeki yaşlıları) görünce asla kendi anne babamı buralara bırakmamalıyım dedim. Çünkü ilk kez kendimi onların yerine koydum. Ben bu durumda olmak istemezdim, anne babamın da olmasını istemem.”

Öğrencilerin %27'si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “ön yargıların kırılması” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö11;

“İnsanlara bakış açımız değişti ve daha kibar davranmaya başladık. Görünüşlerini ya da yaşadıkları yerleri herhangi bir şekilde aşağılamamak gerektiğini anladık.”

Ö13;

“Ben huzurevleriyle ilgili çok ön yargılıydım. İnsanlar oraya gidince sürekli şikayet, sürekli olumsuzluk duyuyorlar diye düşünüyordum. Ve niye oraya gideyim de böyle negatif etkileneyim diyordum. Halbuki, biz oraya gittiğimizde kendimizi negatif etkilemiyoruz aslında. Onlara yoldaş oluyoruz. Onlarla sohbet edip dertlerini dinlerken onların dertlerini azaltıyoruz ama kendi dertlerimizi arttırmıyoruz.”

Ö23;

“Bu çok önemli bir şey çünkü ben onların da insan olduğunu kulüp sayesinde öğrendim. Dedim ki bir kere şans ver onlara, bir kere dön ve nasılsın de, güneşin altında iyi misin de. Onları insan yerine koyduğun takdirde gerçekten çok iyi davranıyorlar. Burada kışın bir etkinlik yaptık, bizde torba torba yiyecek kaldı Akşamı bekledik, o kadar iyi biliyoruz ki o çocukların oraya geleceğini. Çünkü her gün orada ateş yakıp ısınmaya çalışıyorlar. Gittik yemek verdik, önce korktular onları zehirleyeceğiz diye. Dedim ki nasıl bir algı yaratmışız! Sonra bak ben yiyorum şimdi sen ye dedim. O günden beri oradan her geçtiğimde bana teşekkür ediyorlar. İnanılmaz bir şey bu! Bize kıyafetler geliyor, ilk olarak onlara götürüyorum. Alın ablacığım giyin diyorum. Ben eskiden onlardan korkuyordum bilmediğimiz, tanımadığımız için. Toplumun ötekileştirilmişlerini biraz daha içimize aldığımız zaman onların ne yaşadığını çok iyi anlayacağız.”

Ö36;

“Önceden bana sürekli ön yargıyla yaklaşılırdı. Neden olduğunu bilmiyorum. Doğal olarak ben de karşımdakine ön yargı ile yaklaşıyordum. Bu sefer bu insan aslında böyle olmayabilir, aslında farklı bir insan olabilir diye düşünüp daha girişken olmaya başladım. Çünkü farklı kesimlerle konuşuyorsunuz, farklı hikayeler dinliyorsunuz. Bu hayatınızı komple değiştirebiliyor.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %16'sı üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “mevcut durumundan memnuniyet duyma /şükretme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin bir kısmının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö8;

“Şimdi ne zaman bir görme engelli görsem, tutayım kolundan evine kadar götüreyim istiyorum. İnanılmaz duygulandım, çok ağladım bu projeden sonra. Bir şey daha öğrendim, ben görme engelli deyince “bize engelli değil, kör deyin, bu daha doğru” dedi. Sonra, “Benim aşık olduğum iki renk var: sarı lacivert. Aşık olduğum takımın renklerini bilmiyorum ama biliyorum” dedi. Ben her şeye isyan ederken, bu insanlar ne kadar hayata bağlıymış diye düşündüm.”

Ö43;

“Son olarak, insan onların yaşadığı zorlukları görünce haline şükretmeyi öğreniyor. Çok basit şeylerden bile şikayet ettiğimiz zamanlar oluyor. Bunu yapmamalıyız. Bizden daha zor şartlarda olduğu halde müylü olmayı başaran insanları örnek almalıyız.”

Ö56;

“Ben bu kadar zorluk çeken insanları ilk kez gözümle gördüm. Ne kadar zorluk çektiklerini ilk kez fark ettim. Benim hayatım çok rahatmış dedim ve şükrettim.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %16'sı üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “aile bireylerine karşı daha dikkatli / sorumlu davranma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrenciler bu konu ile ilgili şu şekilde görüş bildirmişlerdir;

Ö3;

“Huzurevine gittiğimizden beri dedem bir şey istediğinde ona hayır demek, onu kırmak hiç istemiyorum. Hiçbir isteğini geri çeviremiyorum. Değerini anladım yani. Babaannemin ve dedemin yaşadığı hayat ile huzurevindikilerinin hayatının farklı olduğunu gördüm. Bir sürü çocuğu olduğu halde oraya bırakılan birisiyle sohbet ettim mesela. Bir tek bana baksınlar istedim ama bakmadılar dedi. Ben anne babamı asla oralara bırakmam”

Ö35;

“Çocuk esirgeme kurumundan çıktığım zaman tabi ki her seferinde tutum ve davranışlarım

değişiyor. Mesela anne ve babaya olan tutumum ve davranışım. Daha yakın olmaya çalışıyorum. Hayattaki her şeyin bir anlamı olduğunu ve boş olmadığını anlıyorum.

Ö48;

“Gerçek hayatımda yaşlılarla pek iyi anlaşamazdım ve hatta kimi zaman tahammülsüz olurdum. Ancak bu deneyimin ardından ciddi bir dönüşüm yaşadığımı düşünüyorum. İlk iş büyükanne ve büyükbabamı arayarak onlardan özür dilemek oldu.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %12’si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “yardım etmeyi öğrenme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö5;

“Hatta sonra davranışlarında değişiklik oldu. Eskiden o kadar yardım etmezdim, pek bir diyalogum olmadığı için kime nasıl yardım edeceğimi bilmezdim. Ama bu projeler sayesinde böyle insanlarla da görüşme imkanımız oldu. Hemen bir gün sonra aklımda projeler çizmeye başladım. İşim gereği çevremde geliri iyi olan insanlar var. Onlarla yardım projesi yürütmeye karar verdim.”

Ö27;

“Sonuçta insan beyni kendi açısından bir şey üretebilen bir beyin ama insanlar daha fazla kapılar açtıkça insan beyni bir dağ gibi, ağaç gibi gittikçe dallanıyor budaklanıyor. Bu sayede bir sürü bilgi öğrendim. İnsanlara nasıl yardım edebileceğimi öğrendim. Fikirlerim çok gelişti. Bana çok yardımcı oldu. Yardım edebileceğim şeyler daha çok genişledi. İhtiyacı olan insanları daha çok fark etmeye başladım diyebilirim.”

Ö54;

“Kötü durumdaki hayvanları görünce hepimiz üzülüyoruz, ama sadece üzülmek yetmiyor. Yardım etmemiz gerektiğini anlamamız gerekiyor. Nasıl yardım edeceğimizi bilmemiz gerekiyor. Ben bu bilinci kazandım.”

Öğrencilerin %12’si üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “israftan kaçınma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir;

Ö4;

“Eskiden daha fazla israf yapabiliyordum. Artık eşyalara daha değer vermeye başladım. Önceleri bazı şeyleri birkaç kez kullanıp attığım oluyordu. Şimdi atmıyorum, bir gün ihtiyacı olan birine veririm diye saklıyorum. Sadece kıyafet de değil yemek, kalem, kitap her konuda daha dikkatli davranıyorum. Bazen bir kalem yere düştüğünde almadığım bile oluyordu. Şu anda bomboş şeyler alıp tek sefer kullanıp atmıyorum.”

Ö29;

“Ben gereksiz harcamaları yapmamam gerektiğini öğrendim. Çünkü bizler her şeyi alabiliyoruz, fakat o insanlar ihtiyaçları olduğu halde alamıyorlar. Bu bana fazla harcamamayı ve onlara yardım etmeyi öğretti. Ben giymediklerini kullanmadıklarımı ihtiyacı olan insanlara veriyorum artık.”

Ö10;

“Bana bir şey oldu, çok etkilendim. Artık hiçbir şeyi atamıyorum. Çevremdekilere de söylüyorum atmayın diye.”

Öğrencilerin %9'u üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “duyarlılık kazanma” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö9;

“Rehberimiz kör bir insandı. Ona nasıl yemek yapabildiğini sordum, “Mecburen öğreniyoruz. Ben zaten sonradan kör olduğum için örneğin patatesin ne olduğunuz zaten biliyordum, asıl doğuştan görme engelliler için çok zor. Mesela ona maviyi anlatamazsınız, ona göre mavi kendi düşlerinde kurduklarıdır” dedi. Böyle şeyler duyunca çok farklı geliyor gerçekten. Ondan sonra daha duyarlı bir insan olmaya başladım. Artık yolda bir engelli gördüğümde yardım ediyorum. Bence bunları mutlaka öğrenmemiz gerekir.”

Ö19;

“Bu projelere katıldığımda kendimi çok iyi bir insan olarak hissettim. Zaten iyi olduğumu düşünüyordum kendi çapımda ama aslında değilmişim bunu fark ettim. Ne yapıyormuşum ki eskiden? Kime yardım ediyormuşum? Kimin kötü durumda olduğunu biliyormuşum? Daha duyarlı bir insan olmaya başladım.”

Ö55;

“Evet kesinlikle etkiledi. Daha duyarlı bir insan olmamı sağladı. Eskiden hiç dikkatimi çekmeyen şeyler bile beni etkilemeye başladı.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %5’i üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “korkuları yenme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Bu şekilde görüş bildiren öğrencilerin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir;

Ö16;

“Bir tepki yürüyüşüne katıldığımda daha önce dile getirmekten korktuğum, yüzleşmekten hatta duymaktan dahi çekindiğim bazı gerçeklerle yüzleşmiş oldum.”

Ö24;

“İlkokulda bizim sınıfın tam karşısındaki sınıf engelliler sınıfıydı. Biz de küçüktük, onlar da. Ama bize bunula alakalı hiçbir bilgi, oryantasyon verilmedi. Aynı sınıflardaydık, birbirimize adapte olamadık. Bazı velileri olmayan öğrenciler saldırgan olabiliyorlardı, biz korkuyorduk. Sınıflarına girmeye çok çekinirdik. Hiçbir hoca onlardan korkmamamız ya da nasıl yaklaşmamız gerektiğiyle alakalı bilgi vermemişti bize. O yüzden küçüklük travmamdır. Ben üniversiteye gelene kadar hiç yaklaşmazdım. İçten içe kırmaktan mı korkuyordum, yanlış bir şey yapmaktan mı, dokunmaktan mı... Ben onlarla iletişim kurmakta problem çekerdim. Üniversiteye kadar da kuramadım.”

Ö32;

“Ben aslında otizmli insanlardan korkuyordum. Çünkü ne yapacaklarını kestiremiyor gibi hissediyorsun, korkarak yaklaşıyorsun acaba saldırır mı diye. Aslında hiç öyle değil. Ben oradaki insanlarla tanıştığımdan beri tamamen zararsız olduklarını gördüm ve artık onlarla arkadaş olmaya çalışıyorum. Sokakta gördüğümde bile yardım etmeye çalışıyorum. Normalde kaçırdım onlardan.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %4’ü üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “kariyer/iş” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö23;

“Ben bu sene staj için hukuk bürosuna başvurduğumda direk bana şunu sordular ‘Sosyal sorumluluk alanında ne yapıyorsun? Aslında önemli olan puan ya da kaçınıcı derecede olduğun değilmiş. Sosyal sorumluluk anlamında ne yapıyorsun dedi ve ben ona anlattım. Anlattım ve fark ettim ki ileriki hayatımda bu konuyla ilgilenen insanlarla birlikte olmak bana kesinlikle huzur verecek. Sonrasında engellilerin haklarından, ailelerin haklarından söz ettik. Ve ben o an şu hareketi gördüm, CV’mi bir kenara aldı ve tamam dedi, Ağustos’ta mı geliyorsun diye sordu”

Ö51;

“Birlikte yaşamamanın, farklılığın, renklerin güzelliğinin farkına varmamı sağladı. Tüm bu algılar sanırım davranışlarıma da yansımaya başladı. Artık kullandığım dile, karar alırken değerlendirmelerime çok daha bütünleyici (ama kendi içindeki farklılıkların farkında olarak) yaklaşmamı, politik bakış açımı ve kariyerimi çokça yönlendirdi.”

Öğrencilerin %4’ü üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendilerini nasıl etkilediği sorusuna “çevre edinme” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö15;

“Aynı zamanda bir sürü insanla tanıştım gönüllü olarak yardımda bulunan. Herkes birlik olmuş, tanımasa bile kardeşmiş gibi davranıyor yanındakilere çünkü herkes tek bir amaç için toplanmış; yardım etmek.”

Ö16;

“Sosyalleşmenin yanı sıra faydalı bir sosyal çevre edindiğimi düşünüyorum.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin, bu kategorilerin dışında kalan yanıtları eğitim ve olumlu değişim yaratma konularına vurgu yapar niteliktedir.

Bu konuyla ilgili belirtilen görüşler şu şekildedir;

Ö47;

“Yaşamıma da yansdı. Şu an bu alanda yüksek lisans yapıyorum.”

Ö33;

“İnanılmaz olumlu etkileniyorlar çünkü başını okşuyorsun, sarılıp öpüyorsun. Onların o kadar sevgiye ihtiyaçları var ki... Onlar da bize sarılıyor. Çocuk yuvasına ilk gittiğimizde sürekli birbirlerine vuruyorlardı. Bize de vuruyorlardı. Ama biz onları öyle bir alıştırdık ki şimdi sarılıyorlar, öpüyorlar, birbirlerine karşı da daha iyi oldular.”

4.7.3 Katılımcıların Sosyal Sorumluluk Bilinci Kazanmada Deneyimlemenin Önemine İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin %27’si, katıldıkları sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kendileri üzerindeki etkilerini anlatırken deneyimlemenin önemine değinmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden bir bölümünün bu konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir;

Ö28;

“Görmek lazım. Önceden ben de duyuyordum ama gidip gördükten sonra her şey çok farklılaştı. Bakış açım çok değişti. Yaşayınca, görünce anlarsın derler ya aynen öyle.”

Ö30;

“Sana başkalarının bir şey anlatması duygularını bir nebze etkiliyor olabilir. Ama sen kendin yapınca, kendin görünce daha çok içine işliyor.”

Ö31;

“Herkes bir şeyler duyar, ama iki dakika sonra normal hayata döner. Ama gittikten sonra hemen değişiyorsunuz. Akşam yatınca, o yastığa başını koyunca o gün yaşadıklarınız aklınıza geliyor. Bu sefer her gün onları düşünmeye başlıyorsunuz.”

Ö50;

“Konuşmadığımız paylaşmadığımız her şey değişimin önündeki engeldir. Bilgi edinmek ve deneyimlemek başka bir dünya yaratır.”

4.8 KATILIMCILARIN YÜKSEKÖĞRENİM DÖNEMİNDE DÜZENLENEN SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE ÖNEM VERİLMESİ GEREKEN KONULARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

4.8.1 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin yükseköğrenim döneminde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde önem verilmesi gereken konulara ilişkin görüşleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Konulara İlişkin Görüşleri

Konular	Öğrenci Sayısı	Yüzdeler
Engelli bireyler	30	%54
Hayvanlar	23	%41
Kadınlar	22	%39
Çocuklar	18	%32
Yaşlı insanlar	18	%32
Çevre	9	%16
Şiddet	7	%13
Yardım kampanyaları	5	%9
Ayrımcılık	4	%7
Eğitim	4	%7
Evsiz insanlar	3	%5
Barış	3	%5
Toplam	56	%100

Araştırmaya katılan öğrencilerden, buldukları toplumun ve üniversite gençliğinin eksiklerini, yanlışlarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yükseköğrenim döneminde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde yer verilmesi gereken en önemli üç konuyu belirlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin %54'ü yükseköğrenim döneminde “engelli bireyler” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö28;

Aslında engelliler konusunda bizde hiç proje yapılmadı. Yapılması çok da iyi olur çünkü en basiti bir otobüse bindiğinizde bir engelliye hiç önem göstermeden, öncelik tanımadan direkt kendimiz otobüse biniyoruz. Onu hiç görmüyoruz bile. Engellilerle ilgili daha çok bilinçlensek, farkına varsak, onları gidip görsek, onlardan bir şeyler dinlese belki öğreniriz. Ben nasıl hayvanlar ve yaşlılar hakkında bir şeyler öğrendiysem, engellilerle ilgili de öğreniriz ve çok iyi olur.

Ö36;

“Engelliler için bazı donanımlar var ama onlar sadece gösteriş için yapılmış. İyi bir mühendis görse bunlar işe yaramaz der. Ben çok gördüm. Mesela görme engellilerin durması için yapılan yuvarlak yere direk koymuşlar. Ya da bazı trafik ışıklarındaki sensöre bastığımızda hiç ses çıkmıyor. Bu konularda daha duyarlı olmak lazım. Bazı özel üniversitelerde ve İstanbul Üniversitesi'nde görme engelliler için kabartmalı kitaplar var diye duydum. Ama çoğu üniversitede yok.”

Ö38;

“Engelliler konusunda hiç bilinçli değiliz. Sokaklarda engellileri pek görmüyoruz çünkü onların yaşayabilmesi için gerekli düzenlemeler yok. Onları gördüğümüzde de nasıl davranacağımızı bilmiyoruz. Yanlış bir şey söyleyip kırmaktan çekiniyoruz. Bazı insanlar onları kendilerinden aşağı görüyor. Çok aşağılayıcı şeyler söylediklerini duyuyoruz. Eğer daha iyi tanısalar, onların da kendileriyle eşit olduğunu öğrenseler belki bu davranışları değişir.”

Ö39;

“Engelliler. Çünkü onlar da toplumun bir parçası haline geldiği zaman ancak medeni ve yüzyılın gerektirdiği bir toplum olmayı başarabiliriz.”

Ö43;

“Engelliler. Yalnızca Down sendromlular değil her türlü engeli olan kişiler ile ilgili çalışmalar olmalı. Toplumumuzdaki gençler de yaşlılar da bu konuda çok bilinçsiz. Engelliler hakkında daha fazla bilgi sahibi olursa onlara da olumlu yaklaşabilirler. Ayrıca, engellilere karşı çok duyarsız olduğumuzu düşünüyorum. Engellilerin park yerine park edebiliyoruz, onların yaşayacağı zorluğu düşünmüyoruz bile. AVMLerde, sokaklarda hatta okullarda engellilerin ihtiyaç duyduğu şeylerin hiçbiri yok. Bu da onları yok saydığımızı gösteriyor.”

Öğrencilerin %41’i yükseköğrenim döneminde “hayvanlar” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrenciler bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

Ö8;

“Bence gençler bilinçli değil. Bazıları bir hayvan alıp evde kapalı tutuyorlar, ona bakıyorlar. Biz hayvan seviyoruz diyorlar ama bir tek sahip olduğun hayvanı sevmek, hayvan sevmek değildir.”

Ö14;

“Ülkemizde bu konuda o kadar çok eksik var ki... Çocuklarımızı, gençlerimizi bu konuda temelden bilinçlendirmemiz lazım. Öyle kanımızı donduran şeyler görüyoruz ki! Bunlara engel olmak adına gençleri eğitmeliyiz. Hayvana sevgisi olmayanın insana sevgisi olmaz.”

Ö19;

“Çünkü ben sokakta yaşayan insanları görünce evet üzülüyorum ama bir yerde onların bir umudu var. Yani onlar bir işte çalışabilir ve bir şekilde karınlarını doyurabilir. Ama hayvanların öyle bir şansı yok. Sen ekmek verirsen onlar ekmek yer, sen vermezsen yiyemez. Çünkü onların yaşam alanını da ellerinden aldık. Biz bir sürü binalar diktik, arabalardan dolayı karşıdan karşıya geçemiyorlar, geçerken ölen birçok hayvan var. Bunlar için bir şeyler yapılmasını isterdim. İnsanların bu konuda bilinçli olduğunu düşünmüyorum.”

Ö34;

“Sokak hayvanları. Bilinçsizce sahip olunan ve hevesi geçince insanlar tarafından sokağa terk edilen tüm hayvanların çektikleri acılar, verdikleri yaşam savaşı ve katlandıkları zor şartların etkilerini ön plana alarak bunları olabildiğince aza indirmeye yönelik çalışmalar yapılmalı.”

Ö45;

“Birinci, sokak hayvanları olurdu. Toplum olarak bu konuda çok eksiklerimiz var bence. Hayvanların yaşam alanlarını yok ettiğimizin bilincinde değiliz. Bilincinde olsak bile bunu önemsemiyoruz. Onların yaşamaya hakkı yokmuş gibi davranıyoruz. Bu kadar duyarsız olmamız gerek. Birçok aile çocukları istedi diye hayvan satın alıyorlar. Sonra da sıkılıp o hayvanları sokaklara bırakıyorlar. Hayvanların sokakta başına her şey geliyor. Dayak yiyorlar, tecavüze uğruyorlar. Bu yüzden insanları bu konuda eğitmek şart bence. Ayrıca bunların çok ağır cezaları olmalı bence.”

Öğrencilerin %40’ı yükseköğrenim döneminde “kadınlar” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini ifade ederken, “kadın”, “kadın hakları”, “kadına karşı şiddet”, “kadın-erkek eşitliği”, toplumsal cinsiyet eşitliği” gibi ifadeler kullanmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö20;

“Öncelikle, kesinlikle kendi yaptığım projeyi desteklemek ve kadına şiddet demek istiyorum. Kadına şiddet dediğimiz olay sadece kadını korumakla ilgili değildir. Aynı zamanda erkeği bilinçlendirmektir.”

Ö26;

“Kadınlara yönelik bu şiddet ile ilgili çok bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. En okumuş insanda bile görebiliyoruz neredeyse. Kadınların toplumsal rolleri olarak hep ev işi, çocuk bakımı, sanki hep bu tip rolleri üstlenmesi gerektiğine yönelik algı. Üniversitede ve yüksek lisansta bile devam ediyor gibi o algı.”

Ö37;

“Kadın. Türkiye’de bu çok büyük sorun çünkü erkekler kadınlara karşı çok saygısız davranabiliyor. Bazı aileler kız çocuklarını okutmuyor, istemediği halde evlendiriyor. Bazıları eşlerinin çalışmasına, dışarı çıkmasına, istediğini giymesine izin vermiyor. Bunların artık aşılması lazım. Dilimizde kadınları aşağılayan çok söz var. Birisine hakaret etmek için kız gibi diyorlar, övmek için de erkek gibi diyorlar. Bu da Türkiye’de kadına verilen değeri gösteriyor.”

Ö43;

“Kadın hakları. Türkiye’de kadınların hayatları birçok açıdan zor. Bazı kesimlerde aileler kız çocuklarına aşırı baskı uyguluyor. Okumasına izin vermiyor, hatta zorla evlendiriyor. Dışarıda

da kadınlar kendisini güvende hissedemiyor. Kötü bir olay yaşandığında bunun kadının suçu olduğu düşünülüyor. Bunun değişmesi için gençlerin bilinçlenmesi şart. Kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu öğrenmeleri gerek.”

Ö56;

“Kadına karşı şiddeti önlemek için projeler yapılmalı. Haberlerde her gün kadınlara eziyet, cinayet, taciz haberleri okuyoruz. Türkiye’de bu önemli bir sorun.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %32’si yükseköğrenim döneminde “çocuklar” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı bu konudaki görüşlerini ifade ederken genel olarak çocuklardan, diğer kısmı kimsesiz çocuklardan bahsetmiştir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö10;

“İlk olarak çocuklar. Çevremizde çok görüyoruz, aileleri ilgilenmiyor, dilendiriliyorlar.”

Ö28;

“Birinci sırada kimsesiz çocuklar. Bazen sokakta çocuklara karşı davranışları görüyorum. Durumu olmayan küçük bir çocuğu bile ezebiliyorlar. Bizim yaşımızdaki üniversite öğrencilerinin ya da bizim yaşımızdaki diğer insanların davranışlarını görebiliyorum.”

Ö33;

“Çocuklar çünkü çocuklar ülkenin geleceği. Onlar yetişecek ve onlar sağlıklı bireyler olduğu zaman çok güzel yerlere gelebiliriz diye düşünüyoruz. Gençler bilinçli değiller. Çok üzüldüm. Birinci sıraya kesinlikle çocukları koyarım çünkü ülke onlara bağlı, hatta dünya onlara bağlı.”

Ö39;

“Çocuklar. Çünkü onlar toplumun geleceği, uzun süreli değişiklikleri topluma onlar gerçekleştirecektir.”

Öğrencilerin %32’si yükseköğrenim döneminde “yaşlılar” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri aşağıdaki gibidir;

Ö2;

“İkinci olarak, yaşlı insanlar. Yaşlılar konusunda gerçekten hiçbirimiz bilgi sahibi değiliz. Onların ne hissettiğini bilmiyoruz. Belli bir yaşa kadar da yaşayarak öğrenemeyeceğiz.”

Ö28;

“Huzurevindeki yaşlıları koymak isterim çünkü onları her zaman ziyaret etmeliyiz. Onlar bizleri görmeyi çok isterler çünkü evlatları tarafından dışlanmış olanlar var, kimsesiz olanlar var. O yüzden her zaman yanlarında olmalıyız. Ben öyle düşünüyorum. Ben etraftaki insanların bilinçli olduğunu düşünmüyorum çünkü görüyoruz dışarıda nasıl davrandıklarını. Gerçekten yaşlılara hiç saygıları yok, ağır kelimelerle hitapta bulunuyorlar, saygısız davranıyorlar.”

Ö38;

“Öncelikle yaşlılarla ilgili projeler olmalı. Çoğumuz onların ne hissettiğini, ne beklediğini, nelere üzüldüğünü bilmiyoruz. Aslında onları sevsek bile bunu onlara göstermiyoruz. Eğer üniversitede öğrenciler sık sık huzurevine gitseler, oradaki insanları daha iyi tanırlar ve aralarında bir bağ olur. O zaman da yaşlıların hayatını güzelleştirmiş oluruz. Biz de kendimizi daha huzurlu hissederiz.”

Öğrencilerin %16'sı yükseköğrenim döneminde “çevre” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini ifade ederken çevre, ekoloji, ağaç kesimi gibi ifadeler kullanmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö34;

“Ağaç katliamları. Bu konuda da toplumsal olarak üzerimize düşeni yapmazsak ileride gölgesinde oturacak bir ağaç bile bulamayabiliriz.”

Ö36;

“Üçüncü sırada çevre temizliği. Tam tarihleri hatırlamıyorum ama sanırım son 60 yıl içerisinde dünyanın ısı derecesi, çevre kirliliği iyice artmaya başladı. Bilinçli olanların sayısı çok az. Herkese anlatmaya çalıştık. Kimisi anlıyor, kimisi işine gelmediği için anlamıyor. Anlamak istemeyen çok var. Ben nasıl olsa Türkiye'yi bırakıp gideceğim diyorlar. Ama olay sırf Türkiye'de bitmiyor. Türkiye'de bir olay olsa diğer ülkeler de etkilenecek. Bütün dünya etkilenecek.”

Ö40;

“Ekoloji. Çünkü kimse kabul etmek istemese de dünyamızın kaynaklarını hakkımızı aşacak derece sömürdük. Şu kritik zamanlarda harekete geçmezsek elimizde değiştirecek veya daha mutlu olabileceğimiz bir dünyamız kalmayacak. Ekolojik bilincin sosyal sorumluluk projelerinde en temel değerlerden biri olması gerektiğini düşünüyorum.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %13’ü yükseköğrenim döneminde “şiddet” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı genel olarak şiddet konusunda projeler üretilmesi gerektiğini dile getirirken bir kısmı çocuklara ve kadınlara karşı şiddet konusunda projeler yapılmasının önemi üzerinde durmuştur.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö22;

“Ben inanç ve milliyet temelli ayrımcılık, ön yargı ve neden olduğu şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği konularına öncelik verilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö42;

“Çocuklara ve kadınlara karşı şiddete dur denmeli. Aslında çoğu kişinin şiddet olarak algılamadığı sözel şiddet bile başlı başına kişilerin psikolojisine rahatsızlık vermektedir. Bu nedenle belki de şiddet tanımlaması yapılarak, ne olduğunu anlamlandırmamız gerekmektedir.”

Öğrencilerin %9’u yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk projelerinde yardım kampanyalarına yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmada yer alan öğrenciler bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir;

Ö5;

“En önemlisi, bazı gençlere sorumluluk sahibi olmayı öğretmek gerek. Onlar yardıma muhtaç kişilere karşı “bana ne ya, ben kendimi zaten idare ediyorum, o da kendi kaderi” gibi düşünüyorlar. Böyle düşünmemek gerek. Onlara yardımcı olmanın varken neden kafanı çeviresin?”

Ö37;

“Maddi imkanı olmayan insanlara yardım. Toplumdaki çoğu insan başka insanlara karşı duyarsız. Yakınlarında yemek alacak, çocuğunu okula gönderecek parayı bulamayan insanlar

olduğunun farkında değiller. Onlara yardım etmeleri gerektiğini de bilmiyorlar. İnsanlar başkalarına yardım ederken kırıcı davranmamayı da öğrenmelidir. Televizyonlarda bazen yardım ya da yemek dağıtılırken insanları çok rencide ettiklerini görüyoruz. Sadece yardım etmemiz gerektiğini bilmek yetmez. Nasıl yardım edeceğimizi de öğrenmemiz gerek.”

Araştırmada yer alan öğrencilerin %7’si yükseköğrenim döneminde “ayrımcılık” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bu konuda belirtmiş oldukları görüşler şu şekildedir;

Ö4;

“Bir, herkesin insan olduğunu, din-dil-ırk gibi bir ayırım yapmadan herkese aynı davranılmasını isterdim.”

Ö17;

“Bu konunun dışında farklılıklara saygı duymamız ve hatta birbirimizi farklılıklarımızla beraber sevmeyi öğrenmemiz gerekli. Din, dil, ırk, cinsiyet ayırımı yapmadan sevmeyi, anlamayı öğrenmeliyiz. Bu konulara değinen faaliyetler hepimiz için çok önemli ve gerekli.”

Öğrencilerin %7’si yükseköğrenim döneminde “eğitim” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Ö13;

“İlk başta eğitimle ilgili bilgi verilmeli, bizden daha küçük yaşta olup okuma şansı bulamayanlarla ilgili bir şeyler olmalı.”

Ö27;

“Ben toplumumuzun en büyük eksikliğinin eğitim olduğunu düşünüyorum. Küçük yaşta, ailede başlaması gereken bilgilendirme konusunda çok eksik olduğunu düşünüyorum. Eğer ailem bana bilgilendirme konusunda yardımcı olmasaydı, duygusal, şefkatli yetiştirmeseydi ben böyle bir insan olacağımı düşünmüyorum. O yüzden aileleri eğitip, sonra da küçük çocuklardan başlayıp çok büyük bir eğitim açlığımız olduğunu düşünüyorum. Bence bilgilendirmeye oradan başlamalıyız. Ağacın kökünü sağlamlaştıralım ki sonra dalları bize meyve versin.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin %5'i yükseköğretim döneminde “evsiz insanlar” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ö1;

“Üçüncüsü de bence sokakta yaşayan insanlar olmalı. Maddi anlamda yardım ediyorlar ama aslında gönülden gelen şeyler daha önemlidir. Bir insanın karnını doyurmak önemlidir ama o insanla sen bir insansın, senden bir beklentim yok ama seninle bir şeyler paylaşabiliriz, ben seninle oturup konuşabilirim mesajı daha önemlidir.”

Ö19;

“İkinci sırada, sokakta yaşayan evsizler, özellikle yaşlılar. Huzurevine bile gidemeyen ya da evleri barkları işleri olmayan fakir aileler. İnsanların bu konuda bilinçlendirilmesi gerekiyor.”

Öğrencilerin %5'i yükseköğretim döneminde “barış” ile ilgili sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

Ö40;

“Toplumsal Barış. Çünkü dünyanın savaşlar ve adaletsizlikle kol kola yürüdüğü bu zamanda en çok da toplumsal barışın git gide önemini arttığını görüyoruz. İnsanların özellikle de gençlerin ve çocukların bile kutuplaştığı şu günlerde birbirimizle empati kurmaya, sarılmaya ihtiyacımız var. Bunun tohumlarının ekilebileceği en verimli yerler olan üniversitelerde, gençliğe sosyal sorumluluk bilinci kazandırmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.”

Ö51;

“-Farklılıklar

-İnsan Hakları

-Barış

Konularına öncelik verilmesini, içinde bulunduğumuz dönemi de gözeterek önemli buluyorum.”

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal sorumluluk projelerinde yer verilmesi gereken konular ile ilgili bu kategorilerin dışında kalan görüşleri “ifade özgürlüğü, iletişim, insan, gençlerin katılımının desteklenmesi, demokrasiyi geliştirme, dezavantajlı

bireyler, madde bağımlılığı, hasta insanlar, Türkiye'nin doğusunda yaşayan insanlar, farklılıklar, israf, genel ahlak eğitimi ve cinsel eğitim, bölgesel meseleler, duyarlılık, empati, mülteciler, sosyal sorumluluk teorik ve uygulamalı eğitim, arkadaşlık, insan hakları, öğrencilerin ilgi alanlarına giren her konu” şeklinde sıralanabilir.

Bu şekilde görüş bildiren öğrencilerin kullandıkları ifadeler aşağıdaki gibidir;

Ö15;

“Asıl yapılması gereken tek bir sosyal sorumluluk projesinde bilinci arttırmak yerine, insanların hangi sosyal sorumluluğa daha duygusal baktığını bulmak ve hepsinin kendi tercihine göre bir projede yer almasını sağlamak. Asıl amaç, onların projelere katılmasını sağlamak. Bir hareketiyle neler değiştirebileceklerini göstermek. Üşenmemelerini sağlamak. Aktif bireyler yapmak onları. Hangi sosyal projede olduklarının bir önemi yok. Kimisi huzurevlerine yardım eder, kimisi kimsesiz çocuklara. Herkes farklı bir projenin elinden tutsa, beklide dünyada sorun kalmayacak.”

Ö26;

“Madde bağımlılığı konusunda çalışılabilir. Başladıktan sonraki süreç değil de bunun önlenmesine yönelik bilinçlendirmek adına. Bunun zararları nelerdir, nasıldır, hangi konularda yardım alınması gerekir gibi. Sadece üniversite öğrencileri değil artık lise, hatta ilkokula kadar düştüğü söyleniyor. Tüm gençlere yönelik bir kampanya düzenlenebilir.”

Ö42;

“Bence ülke olarak etkilendiğimiz ve sosyal hayatımızın bir parçası haline gelen mültecilerle ilgili faaliyetler yapılabilir. Özellikle çocukların eğitim-öğretimle ilgili sıkıntılarına destek olunmaya ve sokakta karşılaştığımız kişilere sözel şiddet uygulanmaması gerektiğine yönelik farkındalık artırıcı çalışmalar yapılabilir.”

Ö48;

“Ben özellikle gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımının ve geleceğe yönelik önerilerde bulunmalarının önemli olduğuna inanıyorum. Bu hem demokrasiye hem eşitliğe hem de toplumsal güçlenmeye aracılık edecek en güzel çalışma olur.”

Ö49;

“1. İNSAN

2. İNSAN

3.İNSAN

Çünkü genel olarak insan kavramı üzerinde eksiklerimiz var. Sürekli karşımızdaki insanları bir sınıfa koyup onları değersizleştiriyoruz. Ataerkil bir toplumda yaşıyoruz ve kadına değer nerdeyse yok belki biraz biraz bir şeyler değişiyor ama çok şeyin değişmesi gereken bir ülkede maalesef o birazlar çok az yer kaplıyor. Artık mesela insanların eşcinselliğin bir tercih olduğunu bilmeleri gerekiyor ve eşcinsellerde heteroseksüeller kadar rahat bir şekilde bu ülkede yaşamına devam etmeli. Engelli bireyler için biraz daha anlayışlı olunmalı. Sokak hayvanlarına işkence yapıp onlara zarar vermektense bir günü sokakta nasıl geçirirdik sorusunu kendimize sorarak davranışlarımıza yön vermeliyiz. Ayrımcılık gören her kesim hakkında ders kitaplarında yer verilmeli”

4.8.2 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Düzenlenen Sosyal Sorumluluk Projelerinde Önem Verilmesi Gereken Projelerin Sıralamasına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerden, yükseköğrenim döneminde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde yer verilmesi gereken en önemli üç konuyu sırasıyla belirlemeleri istenmiş; katılımcıların %20’si birinci sırada “engelli bireyler” konusuna önem verilmesi gerektiğini ifade ederken, %14’ü “kadınlar”, %11’i “çocuklar”, %9’u yaşlı insanlar”, %7’si hayvanlar ve %7’si şiddet konusunda sosyal sorumluluk projeleri düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

4.8.3 Katılımcıların Yükseköğrenim Döneminde Önem Verilmesini Gerekli Gördüğü Konular ile Kendilerinin Katılmış Oldukları Sosyal Sorumluluk Projeleri Arasındaki İlişkiye Dair Bilgiler

Araştırmaya katılan öğrencilerin %73’ünün sosyal sorumluluk projelerinde öncelikli olarak önem verilmesi gereken konuları belirlerken, üniversitede kendilerinin katılmış oldukları projeler ile ilgili konuları seçtikleri görülmüştür. Katılımcıların %27’si ise, kendilerinin katılmış oldukları sosyal sorumluluk projelerinden farklı konular seçmişlerdir.

4.8.4 Katılımcıların Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılmalarının Önemine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bölümü, öğrencilerin yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılmalarının hem kendilerine hem de

içinde buldukları topluma fayda sağlayacağı ve olumlu bir fark yaratılmasına imkan yaratacağı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Katılımcıların üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk projelerinde yer almalarının önem ve gereğine ilişkin görüşleri şu şekildedir;

Ö34;

“Kesinlikle olumlu sonuç doğuracağına inanıyorum çünkü bugün bu sorumluluğu taşımayan insanlar yerine bundan 5-10 yıl sonra bu bilinci kazanmış insanlar toplumda çeşitli noktalara dağılmış olacak. Her şeyi değiştirmek bizim elimizde.”

Ö40;

“Sosyal sorumluluk projelerinde yer almaları önemli öğrenmeleri yaşamalarına ve toplumu daha iyi bir noktaya taşımak için bireysel olarak sorumluluk almalarına teşvik edecektir.”

Ö41;

“Bu yardım kampanyalarını ve projelerini iyilik zincirinin halkaları olarak düşünebiliriz. Her etkinlik zincirin başka bir halkasını tamamlayacak ve toplumda büyük bir farkındalık oluşacaktır. En önemlisi insanların git gide daha da bencil hale geldiği bu ortamda, kişiler bu bencillikten biraz da olsa kurtulacak diğer insanları da düşünmeye başlayacaktır. Böylece başkalarına fayda sağlamaya çalışacaklardır diye düşünüyor ve bunu umut ediyorum.”

Ö43;

“Sosyal sorumluluk projelerine katılarak daha bilinçli ve daha yararlı bireyler olabilirler. Böylece mezun olduktan sonra da başkalarının hayatını değiştirmeye, iyileştirmeye devam edebilirler. Bu iyilikler arttıkça toplumda herkes daha mutlu huzurlu yaşayabilir.”

Ö48;

“Gençlerin bu tip projelerde yer alması büyük bir değişim yaratır ve toplumu değiştirir. Çünkü benim deneyimlerim gösteriyor ki; ‘Gençlerle İyilik Her Yerde!’”

Ö52;

“Gençler değişirse, toplum da değişir. Tüm üniversite öğrencilerine bu fırsat verilmeli.”

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçların tartışılmasına ve bu sonuçlar doğrultusunda sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın öğrenciler üzerindeki etkilerinin üniversite öğrencilerinin görüşleri doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma verileri, yükseköğrenimleri sırasında sosyal sorumluluk projelerine katılmış olan 56 öğrenci ile yapılan yüz yüze görüşmeler ve görüşme formuna verdikleri yazılı cevaplar ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiş, belirlenen kategoriler öğrencilerin ilgili yanıtlarından birebir alıntılar ile desteklenerek sunulmuştur.

Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük kısmının üniversite öncesinde sosyal sorumluluk konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. “Yükseköğrenime başlamadan önce sosyal sorumluluk konusunda derinlemesine bilgi sahibi miydiniz?” sorusuna öğrencilerin yalnızca %16’sı evet cevabı verirken, %23’ü sosyal sorumluluk konusunda yüzeysel olarak bilgi sahibi olduğunu, %61’i ise hiç bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin büyük bölümünün üniversiteye kadar sosyal sorumluluk kavramı ile hiç tanışmadığını gösteren bu sonuçlar, üniversite döneminde sosyal sorumluluk faaliyetlerine yer verilmesinin önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Yükseköğrenim öncesi eğitim dönemlerinde sosyal sorumluluk eğitimi ile ilgili durum incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %11’inin sosyal sorumluluk

konusunun ilkököl, ortaokul ve/veya lise dönemlerinde eğitim-öğretimlerinin bir parçası olduğunu, %89'unun ise bu konunun eğitim öğretim programlarında hiç yer olmadığını ifade ettiği görülmektedir. Araştırmada yer alan öğrencilerin %27'si ilkököl, ortaokul ve/veya lise dönemlerinde öğretmenlerinin derslerde sosyal sorumluluk konusuna değindiğini ifade etmiştir. Bu şekilde görüş bildiren öğrencilerin büyük bölümü öğretmenlerinin yalnızca bir ya da birkaç tanesinin derslerde bu konularda konuştuğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %73'ü ise öğretmenlerinin derslerde sosyal sorumluluk ile ilgili konulara hiç değinmediğini ifade etmişlerdir. Dünyada, özellikle gelişmiş ülkelerde öğrencilere sosyal sorumluluk kazandırma işi önemli görülmekte ve ilköğretimden üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde iş ahlakı, sosyal sorumluluk, topluma hizmet uygulamaları gibi dersler verilmektedir (Annette 2002: 87, akt. Toker ve Tat, 2013). Türkiye'de ise ilkököl, ortaokul ve liselerin eğitim programlarında sosyal sorumluluk dersleri bulunmamaktadır. Sezer ve diğ.'nin (2017) araştırma sonuçları, öğretmenlerin ortaokul öğretim programlarının sosyal sorumluluk değeri kazandırma açısından yetersiz olduğu görüşünde olduğunu ortaya koymaktadır.

Kepenekçi'nin (2003) ilköğretim okullarında insan hakları ve sosyal sorumluluk eğitiminin mevcut durumunu ortaya koyma amacı ile gerçekleştirdiği çalışma, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal sorumluluk konusuna çok az yer verildiğini; bu konuların yalnızca bilgi düzeyinde sunulduğu ve öğrencilerin derse aktif olarak katılmasına olanak sağlayacak etkinlikler bulunmadığını göstermektedir.

Gözütok ve diğ.'nin (2015) Eğitim Bilimleri Fakültesinden 21 uzman kişinin değerlendirmeleri doğrultusunda elde ettikleri araştırma sonuçlarına göre, İlkokul 1. Sınıf Hayat Bilgisi öğretmen ve öğrenci kitaplarında öğrencilerin başarısızlık hissi yaşamamasına, sorumluluk almamasına, sorgulamamasına, her türlü hatanın hoş görüleceğine inanmasına ve ayrımcılık yapmasına sebep olabilecek örtük iletiler bulunmaktadır. Çayır ve Ergün'ün (2013) 68 ders kitabını inceleyerek hazırladıkları rapora göre, 34 ders kitabında engelli bireyler ile ilgili hiçbir kavram ve görsel bulunmamakta; bazı ders kitaplarında engellilik konusunda farkındalık yaratacak iyi örnekler bulunsa da (Çayır, 2014) engelli kişileri normal bireyler olarak göstermeyen, olumsuz yargıları pekiştirici ve acımacı ifadelerle yer verilmektedir. Yükseköğretim öncesi eğitim kademelerindeki mevcut eğitim programlarının sosyal sorumluluk bilinci kazandırma konusunda yeterli olmadığını belirleyen bu sonuçlar, araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Öğrencilerin üniversite öncesinde sosyal sorumluluk tecrübesi edinme durumuna bakıldığında, öğrencilerin %32'sinin yükseköğrenime başlamadan önce de sosyal sorumluluk projelerinde yer almış olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin yarısına yakını yalnızca bir ya da iki kez sosyal sorumluluk faaliyetine katıldıklarının altını çizmiştir. Öğrencilerin %68'i ise yükseköğrenim dönemi öncesinde hiçbir sosyal sorumluluk projesine katılmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin büyük kısmının üniversiteye sosyal sorumluluk deneyimi edinmeden geldiğini ortaya koymaktadır.

Özetle, öğrencilerin üniversite öncesinde sosyal sorumluluk konusunda bilgi ve deneyim durumlarına ilişkin sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin büyük kısmının üniversiteye başladıklarında sosyal sorumluluk konusunda bilgisiz ve deneyimsiz olduğu görülmektedir. İlkokul, ortaokul ve lise dönemlerinde sosyal sorumluluk bilinci kazanmalarına yardımcı olacak bir eğitim programından uzak yetişen öğrenciler için üniversiteler bu eğitimin verilmesi için 'son şans' olarak görülebilir. Toker ve Tat'ın (2013) ifade ettiği gibi, formal eğitimin son basamağı olan üniversiteler sosyal sorumluluk bilinci edindirme anlamında kritik rolü olan kurumlardır. Öğrencilerin diğer tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi üniversitede de sosyal sorumluluk kavramı ile tanışmamaları hem bireysel gelişimleri hem de toplumsal gelişim açısından önemli bir kayıp olacaktır.

Yükseköğrenim dönemindeki sosyal sorumluluk eğitimi ile ilgili duruma bakıldığında, katılımcıların %61'inin üniversitede sosyal sorumluluk konusunun eğitim faaliyetlerine hiçbir şekilde dâhil edilmediğini belirttiği görülmektedir. Öğrencilerin %16'sı eğitim gördükleri yükseköğretim kurumunda sosyal sorumluluk dersleri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %16'sı eğitim gördükleri üniversite, fakülte ya da bölümde sosyal sorumluluk dersleri olmadığını, fakat bazı bölüm derslerinde bu konuda ödev, araştırma ve/veya ders içi etkinlikler yapıldığını; %7'si ise sosyal sorumluluk dersleri olmadığını, fakat bazı ders kitaplarında sosyal sorumluluk ile ilgili konular bulunduğunu ifade etmişlerdir. Tüm dünyada sosyal sorumluluk konusunun gerek iş gerekse eğitim hayatında giderek daha fazla önemsenmekte olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, özellikle gelişmiş ülkelerde 1970'li yıllardan bu yana sosyal sorumluluk bilincini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Toker ve Tat, 2013). Yükseköğretim kurumlarında sosyal sorumluluk eğitimi, sosyal sorumluluk ile ilişkili konuların bölüm derslerine entegre edilmesi veya

sosyal sorumluluk konusunun ayrı bir ders olarak verilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Yapılan araştırmalar sosyal sorumluluk bilincini geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetlerinin öğrencilerin kişisel, akademik ve sosyal gelişimlerini olumlu etkilediğini göstermektedir. Türkiye’deki yükseköğretim kurumları ise sosyal sorumluluk eğitim faaliyetlerine yer vermeye çok daha ileriki yıllarda başlamıştır. İlk olarak 2006 yılında eğitim fakültelerinde vermeye başlanan Topluma Hizmet Uygulamaları dersi (Toker ve Tat, 2013) zaman içerisinde bazı diğer fakültelerde de eğitim programlarına dahil edilmiş ve birçok üniversitede Sosyal Sorumluluk, Sosyal Sorumluluk Projesi, Toplumsal Duyarlılık Projeleri gibi farklı isimlerle yeni dersler vermeye başlanmıştır. Bu gelişmeler umut verici olmakla birlikte, sosyal sorumluluk dersleri hala yeterince yaygın olmadığından çok sayıda öğrencinin sosyal sorumluluk konusu ile tanışma fırsatı bulamadan üniversiteden mezun oldukları bir gerçektir. Bu nedenle, gerek sosyal sorumluluk kavramının farklı disiplinlere entegre edilmesi gerekse öğrencilerin bilgi edineceği, mevcut sorunların nedenleri ve çözüm yolları üzerine akıl yürüteceği ve projelerde aktif olarak yer alacağı sosyal sorumluluk derslerinin sayısının artması yoluyla üniversitede eğitim gören her bir öğrencinin sosyal açıdan sorumlu bir birey olmasına yardımcı olması önemli görölmektedir.

Araştırmada yer alan öğrencilerin yükseköğrenim dönemlerinde katılmış oldukları sosyal sorumluluk projeleri içerik bakımından çeşitlilik göstermektedir. Öğrencilerin bir kısmı tek bir konuda sosyal sorumluluk projelerinde yer alırken, bir kısmı farklı alanlarda projelere katılmıştır. Öğrencilerin yükseköğrenim dönemlerinde katıldıkları sosyal sorumluluk faaliyetlerinin içeriklerine ilişkin ifadeleri incelendiğinde, katılımcıların %46’sının *yaşlı insanlar*, %43’ünün *hayvanlar*, %32’sinin *yardıma kampanyaları*, %32’sinin *engelli bireyler*, %25’inin *çocuklar*, %11’inin *gençler*, %9’unun *kadınlar*, %9’unun *çevre*, %7’sinin *ayrımcılık*, %7’sinin *kanser hastaları*, %5’inin *demokrasi*, %5’inin *barış*, %5’inin *insan hakları*, %2’sinin *kitap okuma*, %2’sinin *iletişim*, %2’sinin *LGBT* (lezbiyen, gey, biseksüel ve transeksüel) *bireyler* ve %2’sinin *toplumsal cinsiyet rolleri* ile ilgili sosyal sorumluluk projelerinde yer aldığı görölmektedir. Bu sonuçlara göre, araştırmada yer alan öğrencilerin üniversitede en fazla katılım gösterdiği projeler yaşlı insanlar, hayvanlar, yardıma kampanyaları ve engelli bireylere yönelik projelerdir.

Araştırmada yer alan öğrencilerin %21’i üniversitede daha fazla sosyal sorumluluk projesine katılmak istemelerine rağmen kişi sayısı sınırlaması veya sosyal sorumluluk

projelerinin sayısının az olması nedeniyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin büyük kısmı, daha fazla projeye katılma konusunda hevesli olmalarının nedeninin kendi yaşadıkları sosyal sorumluluk deneyimlerinden ve projelerde yer alan arkadaşlarının anlattıklarından etkilenmeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Üniversite öğrencilerinin büyük bölümünü oluşturan Y kuşağı gençlerin etik, sosyal sorumluluk konularına önem verdikleri (Altıntuğ,2012) ve yaptıkları işlerde anlam aradıkları (Yüksekbilgili, 2013) bilinmektedir. Bu özellikler, kendilerine fırsat verildiğinde sosyal sorumluluk konusunda son derece aktif bireyler olabileceklerine dair umut vericidir. Tam tersi durumda, yani istek duymalarına rağmen projelere katılmalarına imkân verilmediğinde ise heveslerini, motivasyonlarını kaybetmeleri mümkündür. Bu nedenle üniversitelerde gerek kulüpler gerekse akademik birimler tarafından farklı alanlarda çok sayıda sosyal sorumluluk projesi düzenlenmesi son derece önemli görülmektedir.

Araştırmanın en dikkat çekici sonuçlarından biri, öğrencilerin %98'inin yükseköğrenim döneminde katıldıkları sosyal sorumluluk projelerinin duygularını, düşüncelerini ve bakış açılarını etkilediğini ifade etmeleridir. Öğrencilerin görüşleri bu etkilerin tamamının olumlu olduğu şeklindedir. Katıldıkları sosyal sorumluluk projelerinin kendileri üzerindeki etkilerini tarif ederken öğrencilerin %61'inin "*sosyal sorumluluk projelerine katılmaya devam etme isteği/kararı*", %50'sinin "*farkındalık kazanma*", %46'sının "*mutluluk/vicdani rahatlama*", %43'ünün "*bilinçlenme*", %43'ünün "*sosyal çevrede daha dikkatli/sorumlu davranma*", %39'unun "*tecrübelerini paylaşma/etrafındaki insanları teşvik etme*", %32'sinin "*farklı hayatları tanıma*", %27'sinin "*empati becerisi kazanma*", %27'sinin "*ön yargıların kırılması*", %16'sının "*mevcut durumundan memnuniyet duyma/şükretme*", %16'sının "*aile bireylerine karşı daha dikkatli/sorumlu davranma*", %12'sinin "*yardım etmeyi öğrenme*", %12'sinin "*israftan kaçınma*", %9'unun "*duyarlılık kazanma*", %5'inin "*korkuları yenme*", %4'ünün "*kariyer/iş*", %4'ünün "*çevre edinme*" ifadelerini kullandığı görülmüştür.

Araştırma sonuçları, yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın öğrencilerde son derece olumlu değişimler meydana getirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Genç bireyler kendi içlerinde başlayan değişimin hayatlarının birçok alanına yansıdığını ve gerek aile gerekse toplum içerisindeki tutum ve davranışlarını ciddi biçimde etkilediğini ifade etmişlerdir. Araştırmada en sık rastlanan ifadelerin

başında “sosyal sorumluluk projelerine katılmaya devam etme isteği/kararı” (%61) olması son derece önemli görülmektedir. Bu durum, öğrencilere sosyal sorumluluk faaliyetlerinde görev alma fırsatı verildiğinde bu faaliyetlere katılımlarının sürekli olmasının ve öğrencilerin toplumda aktif rol almaya devam etmesinin mümkün olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin yine sıklıkla kullandıkları “farkındalık kazanma” (%50), “mutluluk/ vicdani rahatlama” (%46) ve “bilinçlenme” (%43) ifadeleri öğrencilerin daha fazla sosyal sorumluluk projesinde yer alma isteği duymalarının nedenlerini açıklar niteliktedir. Bu projelerin öğrencilerin birçok konuda farkındalık kazanmalarına, bilinçlenmelerine ve farkında oldukları konularda sorumlu da olduklarını idrak etmelerine yardımcı olduğu açıktır. Öğrencilerin projelerde yer almaktan dolayı kendilerini iyi hissetmelerinin de daha fazla projeye katılma anlamında teşvik edici olduğu görülmektedir. Öğrenciler, sosyal sorumluluk etkinliklerinde yer aldıklarında mevcut sorunlara çözüm üretebildiklerini ve olumlu bir fark yaratabildiklerini gördükleri için daha mutlu, umutlu ve vicdanen huzurlu hissettiklerini açıkça ifade etmişlerdir. Jerry Bachman’ın her yıl 17.000 lise öğrencisi ile gerçekleştirdiği anket sonuçlarına göre, 1978’ten sonraki anketlerde öğrencilerin %45’i “Dünyayı değiştirebilmek için yapabileceğim çok az şey olduğunu hissediyorum” ifadesine katıldığını belirtmiştir. Berman (1990) Amerika’da gençlerin olumlu sosyal ve politik bir değişim yaratma gücüne sahip olmadıklarına inandıklarını, bu nedenle topluma aktif olarak katılmadıklarını, yalnızca kendi istekleri ile ilgilendiklerini ifade etmektedir. Bu araştırmalar, gençlerin kendiliğinden gelecekte umutlu, kendine güvenli ve mevcut durumu iyileştirmeye gayretli olacağını farz etmenin yanlış olduğunu göstermektedir. Schlechty (1990) “Ümitsizlik ve çaresizlik eylemsizlik getirir.” fikrini savunur. Bu görüşten hareketle, anlamlı bir fark yaratma gücüne sahip olmadığına inanan bir birey toplumu iyileştirme adına eyleme geçmeyecek; bu sebeple zaman içerisinde hem kendisi hem de toplum için daha ümitsiz ve çaresiz hissetmeye başlayacaktır denebilir. Öğrenciler katıldıkları sosyal sorumluluk projeleri sayesinde ümitsizlik hissi yerine mutluluk, vicdani rahatlama, umut, kendine güven gibi duyguları koyduklarından dolayı buldukları toplumu ve hatta dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için harekete geçebilmektedir. Bu durum katılımcıların “sosyal çevrede daha dikkatli/sorumlu davranma” (%43) şeklinde tarif ettikleri bir etki yaratmaktadır. Öğrenciler, farkındalık ve bilinç düzeylerinin artması ile sosyal hayatta etraflarında engelli bireyler, yaşlı insanlar, çocuklar veya sokaklarında hayvanlar olduğunu “görmeye” başladıklarını ifade ve itiraf etmişlerdir.

Gördükleri her insana, hayvana, duruma karşı sorumlu olduklarını anlamaları onları daha özenli ve dikkatli davranmaya itmiştir. Öğrencilerin projelerin yarattığı etkileri tanımlarken kullandıkları ifadelerden bir diğeri “*tecrübelerini paylaşma/etrafındaki insanları teşvik etme*” (%39) şeklinde tanımlanmaktadır. Öğrencilerin tecrübelerini aile, okul ve arkadaş çevreleri ile paylaşmaları hissettikleri olumlu duyguları pekiştirmekle kalmayıp, başka insanların bilinçlenmesine ve hatta harekete geçmesine vesile olabilmektedir. Akran gruplarının gençler üzerinde güçlü bir etkisi olması nedeniyle öğrencilerin bu projelere dair kişisel deneyimlerini, hislerini, edindikleri bilgileri yaşatları ile paylaşmalarının teşvik edici olması mümkündür. Öğrenciler ayrıca katıldıkları projelerin “*farklı hayatları tanıma*” (%32), “*empati becerisi kazanma*” (%27) ve “*ön yargıların kırılması*” (%27) gibi etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler sosyal sorumluluk projelerinde yer almadan önce ekonomik, sosyal, kültürel veya fiziksel açılarından farklı bazı kesimlerin hayatı hakkında tamamen bilgisiz olduklarını, bazıları ile ilgili ise eksik veya yanlış bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerinininkinden farklı hayatlar ile temas kurma fırsatı bulan öğrencilerin kişileri ve durumları doğru anlamaya çaba sarf ettiği ve ortak paylaşımlarda bulunmaya daha açık hale geldiği görülmektedir. Bu sayede doğru iletişim kurma yetisi kazanan öğrenciler buldukları toplumda sağlıklı ilişkiler kurulması anlamında önemli bir adım atmış olmaktadır. Öğrenciler kendilerini başkalarının yerine koymaya başladığında onların hislerini, tutumlarını, davranışlarını daha iyi anlamaya başlamakta; bu da onlara karşı daha saygılı, anlayışlı ve yardımcı olmalarına sebep olmaktadır. Diğer bir deyişle, insanlar birbirini tanıdıkça, anladıkça daha fazla saygı duymaya, dolayısıyla birbirleri ile daha sağlıklı ilişkiler kurmaya başlamaktadır denebilir. Bu durum genç bireylerin empati becerisi kazanmasının önemini açıkça göstermektedir. Öğrenciler yetersiz ya da yanlış bilgilendirme neticesinde geçmişte kendilerini belli gruplarla iletişime geçmekten alı koyan ön yargıları olduğunu, sosyal sorumluluk projelerinin yardımı ile bu ön yargılardan kurtulduklarını ifade etmişlerdir. Çoğu kişi bilgi sahibi olmasa bile toplumdaki her kesim veya her durumla ilgili bir fikre sahiptir ve bu kesimlerle birebir temas edene kadar bu fikirleri gerçek kabul etmektedir. Öğrencilerin sosyal sorumluluk deneyimleri, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmanın yanlış olduğunu fark etmeleri açısından da önemli görülmektedir. Öğrencilerin bir kısmı projelerin etkisini “*mevcut durumundan memnuniyet duyma /şükretme*” (%16) olarak tarif etmişlerdir. Yalnızca kendi hayatlarındaki zorluklardan haberdar iken başka yoklukların, eksiklerin,

problemlerin farkına varmaya başlayan öğrenciler kendileri için mutsuzluk sebebi olan birçok konunun aslında önemsiz olduğunu, hayatlarında minnet duymaları gereken çok şey olduğunu fark ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin yalnızca yabancı oldukları hayatlar hakkındaki değil kendi hayatları hakkındaki algılarının da olumlu yönde değiştiği şeklinde yorumlanabilir. Bu sayede genç bireylerin sadece kendileri ile ilgili konularla ilgilenmektense toplumsal önemi olan meselelere odaklanmaları mümkün olmaktadır. Öğrenciler ayrıca sosyal sorumluluk projelerine katılmaya başladıktan sonra “*aile bireyelerine karşı daha dikkatli/sorumlu davranma*” (%16) anlamında bir değişim yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle huzurevlerindeki yaşlı insanlar ile vakit geçirme fırsatı bulan öğrenciler artık onları “anlamaya” başladıkları için aile içinde daha özenli, daha sabırlı ve daha ilgili davranmaya özen gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerinden, yaşlı insanların üzüntülerine, hayal kırıklıklarına neden olan durumları bizzat kendilerinden dinlediklerinde daha iyi anlamaya başlamalarının ve onların hayat kalitesini artırmak için yapabilecekleri şeyler olduğunu fark etmelerinin bunda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler ayrıca sosyal sorumluluk projelerinde yer almanın “*yardım etmeyi öğrenme*” (%12), “*israftan kaçınma*” (%12), “*duyarlılık kazanma*” (%9), “*korkuları yenme*” (%5), “*kariyer/iş*” (%4) ve “*çevre edinme*” (%4) gibi etkiler yarattığını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin %27’si katıldıkları sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kendileri üzerindeki etkilerini anlatırken deneyimlemenin önemine değinmişlerdir. Sosyal sorumluluk ile ilişkili konularda başka kaynaklardan duyduklarının, okuduklarının kendileri üzerinde büyük bir etki yaratmada yetersiz kaldığını, ancak olaylara bizzat dahil olduklarında ve kişilerle temas ettiklerinde gerçek anlamda bir değişim yaşadıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Dewey’in (2007) her türlü eğitim faaliyetinde öğrencilere ‘deneyimleyerek öğrenme’ fırsatı sunulmasının önemine vurgu yapan ifadeleri de bu sonucu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden, buldukları toplumun ve üniversite gençliğinin eksiklerini, yanlışlarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak üniversitelerde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde yer verilmesi gereken en önemli üç konuyu belirlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin %54’ü “*engelli bireyler*”, %41’i “*hayvanlar*”, %40’ı “*kadınlar*”, %32’si “*çocuklar*”, %32’si “*yaşlılar*”, %16’sı “*çevre*”, %13’ü “*şiddet*”, %9’u “*yardım kampanyaları*”, %7’si “*ayrımcılık*”, %7’si

“eğitim”, %5’i “*evsiz insanlar*” ve %5’i “*barış*” ile ilgili projeler yapılmasının önemli olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, bu kategorilerin dışında belirledikleri konular “*ifade özgürlüğü, iletişim, insan, gençlerin katılımının desteklenmesi, demokrasiyi geliştirme, dezavantajlı bireyler, madde bağımlılığı, hasta insanlar, Türkiye’nin doğusunda yaşayan insanlar, farklılıklar, israf, genel ahlak eğitimi ve cinsel eğitim, bölgesel meseleler, duyarlılık, empati, mülteciler, sosyal sorumluluk teorik ve uygulamalı eğitim, arkadaşlık, insan hakları, öğrencilerin ilgi alanlarına giren her konu*” şeklinde sıralanabilir. Özetle, üniversite öğrencilerinin toplumun genel olarak bilinçsiz olduğu düşüncesi ile belirlediği konuların başında “engelli bireyler, hayvanlar, kadınlar ve çocuklar” gelmektedir.

Öğrencilerin yükseköğrenim döneminde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde önem verilmesi gereken konulara ilişkin görüşlerinde dikkat çekici bir nokta, öğrencilerin %73’ünün üniversitede kendilerinin katılmış oldukları projeler ile ilgili konuları seçmeleridir. Bu sonuçlar, öğrencilerin bizzat deneyimleyerek tanıdıkları, anladıkları, mevcut ihtiyaçları ve gerçekleştirilebilecek olumlu etkiyi bildikleri konularda daha hassas ve harekete geçmeye daha istekli hale geldiği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bölümünün, öğrencilerin yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılmalarının hem kendileri hem de içinde buldukları toplum için faydalı olacağı ve olumlu bir fark yaratacağı yönünde görüş bildirdiği görülmüştür. İlgili alanyazında öğrencilerin üniversitede sosyal sorumluluk faaliyetlerine yer verilmesi gerektiğine dair görüş bildirdiği çalışmalarla rastlamak mümkündür. 2007 yılında Amerika Üniversiteler ve Yüksekokullar Birliği (AAC&U) tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında anket yapılan 23.000 öğrencinin %90’ından fazlası bireysel ve sosyal sorumluluk konusunun üniversite eğitiminin ana odak noktası olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir (Dey and Associates, 2008). Toker ve Tat’ın (2013) 238 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırma sonuçları, öğrencilerin %91’inin üniversitelerin sosyal sorumluluk çalışmalarını yapmasını desteklediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırmada elde edilen bulgular öğrencilerin büyük kısmının üniversiteye sosyal sorumluluk bilinci ve deneyimi edinmemiş şekilde geldiklerini ve üniversitede sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılmanın kendileri üzerinde son derece olumlu etkiler yarattığı görüşünde olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Günümüz

koşullarında öğrencilerin akademik başarı elde etmelerinin yanı sıra sosyal açıdan sorumlu bireyler olarak da yetişmeleri son derece önemli görülmektedir. Genç bireyler eğitim gördükleri alanda gerekli tüm bilgi ve becerilere sahip olsalar dahi sosyal sorumluluk bilinci kazanmadıklarında üniversiteden önemli eksikler ile mezun olmakta, bu eksiklikler tamamlanmadıkça aile, iş ve toplum hayatında mevcut durumu iyileştirmek için çaba sarf etmeleri zorlaşmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında sosyal sorumluluk bilinci ve duyarlılığı kazandırmaya yönelik projeler yürütülmesi ve öğrencilerin bu projelere katılmaya teşvik edilmesi bu nedenle gereklidir. Toplumu oluşturan fertlerin, saygı, empati, yardımseverlik gibi kavramların önemli; doğanın, insanların, hayvanların değerli ve korunmaya değer olduğunu defalarca okumuş, duymuş olsalar bile, gözleri, elleri, yaşamları bu yaşamlara değmedikçe gerçek anlamda empati kurmayı, saygı ve hoşgörü ile davranmayı ve üzerine düşeni yapmayı öğrenmesi zordur. Öğrencilerin, kendi hayatlarının dışına çıkarak başka hayatları tanımaları, bu hayatları daha yaşanır kılmaya katkı sağlayacak güç ve beceriye sahip olduklarını fark etmeleri, dünyanın bir yerindeki mevcut olumsuz durumu iyileştirmek için çalıştıklarında özsaygılarının ve güven duygularının arttığını anlamaları ve kendilerinden 'aşağı' durumdaki 'acınası' bir gruba yardım etmiş olma kibiri ile değil sorumluluk bilinci ile hareket etmeyi öğrenmeleri her şeyden önce kendi kişiliklerine yapacakları bir yatırımdır. Bu yatırımın zamanla aile, toplum ve hatta dünyada büyük bir zenginliğine dönüşmesi mümkündür. Başka hayatları daha yaşanır kılmaya çabasının aslında en çok bireyin kendisi için bir mutluluk kaynağı olduğunu fark etmeleri onların kendilerini algılama biçimini olumlu etkilemekle kalmayıp hem aileleri hem de sosyal çevrelerindeki herkese ve her şeye karşı daha olumlu ve yapıcı bir tutum içerisinde olmalarına vesile olmaktadır. Bu değişim, insanların birbirleri ile sağlıklı iletişim kurabildiği, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya çaba sarf ettiği, saygılı, duyarlı ve bilinçli davranmaya özen gösterdiği daha yaşanır toplumların yaratılmasına yönelik bir adım olarak görülebilir.

5.2 ÖNERİLER

5.2.1 Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Araştırma sonuçları gençlerin genel olarak üniversiteye sosyal sorumluluk bilinci ve deneyimi edinmemiş olarak geldiklerini ve üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın kendileri üzerinde önemli etkiler yarattığına inandıklarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin ifadeleri, bu etkilerin kendi içlerinde başlayan ve hayatlarının birçok alanına yansıyan son derece olumlu değişimlere yol açtığını göstermektedir. Öğrencilerdeki bu olumlu değişimin etkilerinin daha kalıcı olması için sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaya yönelik faaliyetlere okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar her kademedeki yer verilmesi gerekmektedir. Brandenberger'in (2005) ifade ettiği gibi, yükseköğretim kurumları öğrencileri iyi niyetlerini, dünyaya açıklıklarını ve entelektüel becerilerini çoğunluğun yararına kullanmaya yönlendirme anlamında önemli bir güce sahiptir. Bu nedenle de üniversitelerin öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirmeye yönelik faaliyetler yürütmeleri son derece önemlidir. Öğrencilerin yükseköğrenim döneminde sosyal sorumluluk projelerine katılımlarının genel olarak üniversite bünyesindeki kulüpler aracılığıyla gerçekleştiği bilinmektedir. Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin organize edilmesi, öğrencilere duyurulması, kulüp toplantıları ve diğer etkinlikler için gerekli mekanların ayarlanması, ilgili kurum ve kuruluşlarla yazışmalar yapılarak iş birlikleri oluşturulması gibi süreçlerde kulüplerin üniversite yönetimleri tarafından desteklenmesi gereklidir. Bu amaçla tüm üniversitelerde öğrencileri sosyal sorumluluk projelerine katılmaya teşvik etme ve onlara ihtiyaç duydukları danışmanlığı, uzman yardımını, fiziksel ve maddi desteği sağlama gibi konularda destekleyici birimler oluşturulması önemli görülmektedir.

Üniversite bünyesinde bulunan öğrenci kulüplerinin sosyal sorumluluk projeleri yürütmesi son derece önemli olmakla birlikte, sosyal sorumluluk bilinci kazandırma işinin yalnızca kulüpler tarafından üstlenilmesi yeterli değildir. Kulüp faaliyetlerine katılımın gönüllülük esasına bağlı olmasından dolayı öğrenciler sadece keyifli ya da önemli buldukları kulüplere katılmaktadır; bu da sosyal sorumluluk projeleri yürüten kulüplere genel olarak bu konuyla zaten az veya çok ilgili olan öğrencilerin katıldığı anlamı taşımaktadır. Bu durumda, sosyal sorumluluk konusuna uzak olan öğrenciler eğitim hayatlarını herhangi bir sosyal sorumluluk deneyimi edinmeden tamamlamış

olabilmektedir. Bu nedenle, herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm fakültelerde bölümlerin eğitim programlarına zorunlu sosyal sorumluluk dersleri konması önemli görülmektedir. Eğitim programları, sosyal sorumluluk, materyal geliştirme gibi alanlarda uzman kişilerin birlikte çalışması ve gerek Türkiye gerekse diğer ülkelerde yürütülen başarılı sosyal sorumluluk uygulamalarının incelenmesi yoluyla etkin sosyal sorumluluk eğitim programları hazırlanmalıdır. Bunun için hedef öğrenci grubunu doğru tanımak ve hazırlanan eğitim programlarının içerik açısından zengin ve anlamlı olmasına, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına hitap etmesine, onlara deneyimleme fırsatı sunmasına özen göstermek gerekmektedir. Aksi takdirde öğrencilerin sosyal sorumluluk konusuna ilgi duyması ve projelere katılımlarının devamlı olması zorlaşacaktır. Sonuç olarak, öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma amacı ile bazı fakültelerde “Sosyal Sorumluluk Projesi”, “Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik”, “Küresel Yurttaşlık ve Vicdan” gibi farklı isimlerle verilen derslerin ülkedeki tüm üniversitelerde yaygın hale gelmesi ve lisans eğitimi alan her bir öğrenciye ulaşması sağlanmalıdır. Bu derslerin yanı sıra öğrencilerin sosyal sorumluluk konusunun diğer disiplinler ile ilişkisini kavramasına ve ileride mesleklerini sosyal sorumluluk bilinci ile yapmasına yardımcı olacak ders içi etkinlik, ödev ve araştırmaların bölüm ders kitaplarına dahil edilmesi son derece önemlidir.

Öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırma anlamında önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen sosyal sorumluluk eğitiminin en fazla göz ardı edildiği dönemin yabancı dil hazırlık dönemi olduğu söylenebilir. Çok sayıda öğrenci için yükseköğrenimin ilk basamağı olan ve genel olarak bir yıl süreyle yabancı dil eğitimi verilen hazırlık sınıflarında sosyal sorumluluk konusuna ilişkin eğitim faaliyetlerine sık rastlanmamaktadır. Yabancı dil eğitiminde kullanılan ders kitapları eğitim bilimleri alanındaki gelişmeler takip edilerek etkili öğrenme metodlarına ve uluslararası standartlara uygun olacak şekilde yenilenmekte, fakat günümüzde bir gereklilik olarak kabul edilen sosyal sorumluluk bilincini geliştirme anlamında eksik kalmaktadır. Günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilen ders kitapları hazırlamayı amaçlayan yayınevlerinin bu durumu göz ardı etmemesi; öğrencilerin evrensel değerleri benimsemesine ve insan hakları, barış, saygı, vatandaşlık, çevre, engelli bireylerin hakları gibi sosyal sorumluluk ile ilişkili konularda daha duyarlı ve bilinçli olmasına yardımcı olacak bir içerik hazırlanması önemlidir. Ayrıca okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmeye yönelik derslerde öğrencilere sosyal sorumluluk

konusunda öğretici metinler okuma, paragraf ve kompozisyonlar yazma, sunum ve drama hazırlama fırsatı verilmesi faydalı olacaktır. Bu şekilde bir yandan yabancı dil becerileri gelişirken diğer yandan sosyal sorumluluk sahibi bireyler olmaları için önemli bir adım atılmış olabilir. Barber ve Venkatachalam'ın (2013) gerçek bir amaca hizmet eden projelerin öğrencilerin derse karşı ilgisini artırdığı ve daha iyi öğrenmelerini sağladığı görüşünden hareketle, sosyal sorumluluk konusunu merkezine alan bir yabancı dil eğitiminin hazırlık sınıfı öğrencilerinin akademik başarılarını da olumlu etkileyeceği düşünülebilir. Birçok üniversitenin hazırlık okulunun bölümlerden farklı yerleşkelerde bulunmasından dolayı hazırlık sınıfı öğrencileri çoğu zaman kulüp faaliyetlerinden haberdar olmamaktadır. Hazırlık okulları bünyesinde üniversitede gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projeleri, seminerler ve konferansların duyurulması ve öğrencilerin katılım için teşvik edilmeleri görevini üstlenen birimler olması da yararlı olacaktır. Ülkemizde 2006 yılından bu yana eğitim fakültelerinde Topluma Hizmet Uygulamaları dersleri verilmekte, öğretmen adaylarının sosyal sorumluluk ve topluma hizmet kavramları ile tanışmaları sağlanmaktadır. 2006 yılından önce mezun olan öğretmenlerin ise herhangi bir sosyal sorumluluk eğitimi almadıkları bilinmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerine sorumluluk duygusu kazandırabilmeleri için öncelikle kendilerinin bu duyguyu taşıması gerektiği (Talaş ve Karataş, 2012) görüşünden hareketle, hazırlık sınıflarında görev yapan yabancı dil öğretmenlerine bu anlamda kendilerini geliştirme fırsatı verilmesi önemlidir. Kurumlarda verilen hizmet içi eğitimlerde ve ELT (İngiliz Dili Eğitimi) konferanslarında sosyal sorumluluk konusuna yer verilmesi bu anlamda önemli bir katkı sağlayacaktır.

Gerek akademik programlar dahilinde yürütülen ders içi sosyal sorumluluk faaliyetleri gerekse kulüpler tarafından gerçekleştirilen gönüllü sosyal sorumluluk projelerinin hem nicelik hem de nitelik açısından doyurucu olması önemlidir. Bunun için öğrencileri ülkede, dünyada cereyan eden önemli meseleler hakkında bilgilendirerek merak ve ilgi duymalarını sağlamak ve mevcut sorunların nedenlerini anlamak için araştırma yapmaya teşvik etmek gerekmektedir. Projeler öncesinde öğrenciler ile katılmayı planladıkları faaliyetlere neden ihtiyaç duyulduğu, nasıl bir fark yaratılabileceği gibi konularda karşılıklı konuşmalar yaparak yaptıkları işi daha anlamlı bulmaları sağlanabilir. Aynı zamanda, fark yaratan başarılı sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştiren kişiler ile biraraya gelmeleri ilham verici olabilir. Bazı sosyal

sorumluluk faaliyetleri öncesinde öğrencilere eğitim verilerek temas kuracakları kişiler, hassasiyetleri, süreçte karşılaşmaları muhtemel sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin bilgilendirme yapma gereği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca projelerin her aşamasında öğrencilere geribildirim sağlanması ve öğrencilerin deneyimlerini birbirleri ile paylaşmalarına imkân sağlayacak ortamlar yaratılması projelere katılımlarının devamlılığı açısından önemlidir. Üniversitelerde birbirinden farklı alanlarda projeler üretilmesi, öğrencilerin farklı alanlarda deneyim edinmelerine ve yabancı oldukları kişiler, konular hakkında farkındalık ve duyarlılık kazanmalarına yardımcı olacaktır. Araştırmada öğrencilerin istek duymalarına rağmen kişi sayısı sınırlaması nedeniyle bazı projelere katılmadıkları yönündeki ifadelerinden hareketle, bu projelerin sayıca fazla olmasının da önemli olduğu ifade edilebilir. Aksi takdirde hayal kırıklığı yaşamaları ve heveslerini kaybetmeleri olasıdır.

Üniversite yönetimlerinin akademisyenlerin sosyal sorumluluk konusunda bilimsel çalışmalar yürütmesini desteklemesi son derece önemlidir. Bu araştırmalar sayesinde sosyal sorumluluk derslerinin ve projelerinin öğrenciler üzerindeki etkilerini, akademisyenlerin ve öğrencilerin karşılaştıkları güçlükleri ve bu süreçte beklentilerinin karşılanma durumunu tespit etmek ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırma sürecini daha etkili yürütmek mümkün olacaktır.

Son olarak, Nejatı ve diğ.'nin (2010) belirttiği gibi, üniversitelerin temel ilkeleri arasında sosyal sorumluluk konusuna yer ver vermeleri için yasal bir zorunluluk bulunmaması ve sosyal sorumluluk konusunun üniversitelerin akademik başarı değerlendirme kriterleri arasında yer almaması nedeniyle, bu faaliyetlerin yürütülmesi tamamen üniversitelerin gönüllülük esasına bağlıdır. Üniversitelerin eğitim programlarına sosyal sorumluluk konusunu dâhil etmesine, bu konuda araştırmalar yürütmesine ve öğrencileri ders dışı sosyal sorumluluk projelerine katılım için teşvik eden birimler oluşturmasına yönelik yasal düzenlemeler olması gerekli görülmektedir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası değerlendirmelerde üniversitenin sosyal sorumluluk konusundaki performansının (bilimsel araştırma, konferans ve seminerler gibi yollarla sosyal sorumluluk alanına katkıda bulunma; sosyal sorumluluk anlayışına uygun bir kampüs ortamı yaratma; öğrencilere sosyal sorumluluk projelerine katılım için imkan ve motivasyon sağlama, vb) ölçülmesine yönelik kriterler belirlenmesi de son derece önemlidir.

Öğretim programlarının ve ders dışı gönüllü faaliyetlerin öğrencilere sosyal

sorumluluk bilinci kazandırma anlayışı ile yeniden düzenlenmesi ve tüm öğrencilere katılım imkanı sağlayacak şekilde kapsamlı hale getirilmesine yönelik bu öneriler öğrenciler de bu projelere katılmaya istekli olduğunda daha anlamlı olacaktır. Dolayısıyla, öğrencilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılma konusunda hevesli olmaları ve bu faaliyetlere gerekli zamanı ayırmaları son derece önemlidir.

5.2.2 İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Üniversitede sosyal sorumluluk projelerine katılmanın öğrenciler üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma 56 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarının daha kapsamlı olabilmesi için çalışmanın daha fazla sayıda öğrenci ile gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Üniversitelerde verilmekte olan sosyal sorumluluk derslerinin öğrencilerin bilinç, farkındalık ve motivasyon düzeyleri üzerindeki etkisini saptamak amacıyla öğrencilere bu dersleri almaya başlamadan önce ön-test ve dönem sonunda son-test uygulanabilir. Bu şekilde, öğrencilerin derslerin duygu ve düşünceleri üzerinde ne gibi değişimlere yol açtığı belirlenebilir.
- Üniversite bünyesinde bulunan kulüpler ve ilgili birimler aracılığıyla yürütülmekte olan sosyal sorumluluk projelerinin öğrencilerin bilinç, farkındalık ve motivasyon düzeyleri üzerindeki etkisini saptamak amacıyla öğrencilere projelere katılmadan ön-test ve projeler tamamlandığında son-test uygulanabilir. Böylece bu projelerin öğrencilerin duygu ve düşünceleri üzerinde ne gibi değişimlere yol açtığı belirlenebilir.
- Sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılan öğrenciler ile katılmayan öğrencilerin Bloom'un duyuşsal alan öğrenme basamaklarına göre karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Sosyal sorumluluk projelerinin, faaliyetlerin odağında bulunan kişiler/gruplar üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla, bu kişiler ile yüz yüze görüşmeler yapılabilir.
- Yaşlı insanlar, engelli bireyler gibi farklı kesimlerden insanların yaşadıkları problemleri, çözüm önerilerini, beklentilerini, ihtiyaçlarını, hayatlarını olumlu ve olumsuz etkileyen durumları bizzat kendilerinden öğrenmek amacıyla yüz

yüze görüşmeler/anketler yapılabilir; böylece üniversitelerde sosyal sorumluluk çalışmalarının en etkili şekilde planlaması ve yürütülmesi sağlanabilir.

- Öğretim elemanları ile görüşmeler yapılarak sosyal sorumluluk konusuna bakışları ve kendilerini öğrencilere bu bilinci kazandırma anlamında yeterli görme dereceleri hakkında bilgi sahibi olunabilir.
- Farklı bilim dallarından öğretim elemanları ile görüşülerek alanlarında sosyal sorumluluk konusunun önemine ve sosyal sorumluluğun bölüm derslerinin eğitim programlarına dahil olması durumunda hangi konulara önem verilmesi gerektiğine dair görüşleri alınabilir. Bu çalışma bölümlerde eğitim programlarının sosyal sorumluluk konusuna önem veren bir anlayışla yenilenmesi, geliştirilmesi açısından yararlı olabilir.
- Sosyal sorumluluk kavramının doğru anlaşılması ve eğitim faaliyetlerinin etkin yürütülmesi için sosyal sorumluluk eğitiminin temel ilkelerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bunun için, gelişmiş ülkelerde oluşturulan sosyal sorumluluk eğitimi standartlarının incelenmesi, standartların belirlenmesi sürecinde yapılan araştırmaların sonuçlarından yararlanılması ve ülkenin durumuna, şartlarına uygun, ihtiyaçlara cevap verebilecek standartların oluşturulması anlamlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abed, H., Pernelle, P., Talbot, S., Kredens, E. ve Carron, T. (2015). Teaching Generation Y and Z with Mixed Reality: From Virtual with Serious Game to Real with IoT. *In Proceedings of E-Learn: World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education 2015*, 981-989. Chesapeake, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Andrzejewski, J., ve Alessio, J. (1999). Education for Global Citizenship and Social Responsibility. *Progressive Perspectives*, 1(2), 2-15.
- Aydın, P. (2001). *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Barber, A. N. ve Venkatachalam, V. (2013). Integrating Social Responsibility into Business School Undergraduate Education: A Student Perspective. *American Journal Of Business Education*. 6 (3), 385-396.
- Berman, S. (1990) Educating For Social Responsibility. *Service Learning, General. Paper 11*, 75-80
- Bhagat, L.N. (2011). Educational Social Responsibility. *Siddhant*. 11, 258-264
- Brandenberger, J.W. (2005) *College, Character, and Social Responsibility Moral Learning through Experience. Psychology and Education*. Indiana: University of Notre Dame.
- Carroll, A. B. (2001) The Moral Leader: Essential for Successful Corporate Citizenship. *Perspectives on Corporate Citizenship* In M. McIntosh ve J. Andriof. 139-140. Sheffield, UK: Greenleaf Publishing.
- http://www.academia.edu/860794/The_moral_leader_Essential_for_successful_corporate_citizenship adresinden 13.12.2015 tarihinde erişimmiştir.
- Chen, S., H., Nasongkhla, J., Donaldson, J., A. (2015) University Social Responsibility (USR): Identifying an Ethical Foundation within Higher Education Institution.

The Turkish Online Journal of Educational Technology. October 2015, 14, 4, 165-172. <http://www.tojet.net/articles/v14i4/14416.pdf> adresinden 01.03.2017 tarihinde erişilmiştir.

Çankaya, İ. (2010). Öğrencilerin Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Artırılmasında Okulun Rolüne İlişkin Yönetici Görüşleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 35,17-25

Çayır, K. (2014). “Biz” Kimiz? Ders Kitaplarında Kimlik, Yurttaşlık, Haklar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Çayır, K. ve Ergün, M. (2013). Ders Kitaplarında Engellilik Raporu 2013.

http://secbir.org/images/haber/2012/07/derskitaplarindaengellilik_rapor.pdf adresinden 06.01.2016 tarihinde erişilmiştir.

Çetindamar, D. ve Hopkins (2008) T. Enhacing Students' Responsibility Towards Society Through Civic Involvement Projects. *Innovations in Education and Teaching International* 45, 401-410. http://research.sabanciuniv.edu/9515/1/cetindamar_tara.pdf adresinden 21.10.2014 tarihinde erişilmiştir.

Jongh, D. de., and Prinsloo, P. (2004). Why Teach Corporate Citizenship Differently? *Journal of Corporate Citizenship*, 18, 113–122

Dewey, J. (2007). *Deneyim ve Eğitim*. (Çev. Sinan Akıllı). Ankara: Odtü Yayıncılık Yayıncılık. (Eserin orijinali 1938'te yayımlandı.)

Dey, E. L., and Associates. (2008) Should Colleges Focus More on Personal and Social Responsibility? Washington, DC: Association of American Colleges and Universities.

www.aacu.org/core_commitments/documents/PSRII_Findings_April2008.pdf adresinden 21.10.2014 tarihinde erişilmiştir.

Demirtaş, Z. (2014). *Nitel Araştırma Yöntemleri Ders Notları*, 2013-2014 II. Dönem, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü. *Ege Eğitim Dergisi*. 3,1, 102-111.

- Ekşi, Z. ve Cinoğlu, M. (2012). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Değerlendirilmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.10,2,3-22.
- Elena, B., and Adriana, B. (2014). Teaching Y Generation- Influencing Factors and Consequences for Economic Education. *Annals of the University Of Oradea, Economic Science Series*, 23(1), 1117-1124. <http://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2014/n1/123.pdf> adresinden 01.01.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Eraslan, L. (2011). Bireysel Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin (BSS) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Aile ve Toplum*, 7(24), 81-91
- Erdoğan, E. (2012). TEGV Gönüllülük Araştırmaları, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı.http://www.academia.edu/1529426/TEGV_G%C3%B6n%C3%BCll%C3%BCl%C3%BCk_Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1 adresinden 13.01.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Ertürk, S. (1988). Türkiye'de Eğitim Felsefesi Sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 11–16.
- European Comission (2015) *Comparative Research on University Social Responsibility in Europe and Development of a Community Reference Framework* Final Public Report of the EU-USR Project, 52709-LLP-2012-1-RO-ERASMUS-ESIN, February 2015. <http://www.eu-usr.eu/wp-content/uploads/2015/04/D1.4-Final-Report-Public-Part-EN.pdf> adresinden 11.11.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. (3) Ankara: Pegem Akademi
- Fish, S. (21 May 2004). Why We Built the Ivory Tower. *The New York Times*.
- Flores, M. E. (2004). English Language Teaching Management: Rethinking Organizations to Educate for Social Responsibility. Paper from the TESOL Symposium on Social Responsibility. Belo Horizonte, Brazil. <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjyuJHTpdvRAhVnKvwKHWeYBeEQfgfMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.tesol.org%2Fdocs%2Fdefault->

source%2Fnew-resource-library%2Fsymposium-on-social-responsibility-3&usg=AFQjCNGdWWb6hblFQ7kjmXZbubtO2VRHPA&sig2=rvoVByscM FtVwfrTyGWnTA adresinden 08.01.2015 tarihinde erişilmiştir.

Friedman, M. (03 September 1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*.

Geryk, M. (2011). Are Universities Socially Responsible? *EFMD Global Focus*, Vol. 05, Issue 03

Gözütok, F. D., Taş, İ. D., Rüzgar, M. E., Akçatepe, A. G., Yetkiner, A. (2015). İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarının Değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(3), 825-844.

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000071080/5000119310> adresinden 01.02.2017 tarihinde erişilmiştir.

Gürşimşek, I. (1998). Öğretmen Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. *Hacettepe Üniversitesi Dergisi* 14, 25-28.

Hope, J. K. (2015). New Learning for New Students. In V. C. X. Wang (Ed.) *Hand Book of Research on Learning Outcomes and Opportunities in the Digital Age* (pp. 819-837). United States: IGI Global. DOI [10.4018/978-1-4666-9577-1.ch036](https://doi.org/10.4018/978-1-4666-9577-1.ch036)

Jaleniauskiene, E., ve Juceviciene, P. (2015). Reconsidering University Educational Environment for the Learners of Generation Z. *Social Sciences* 88(2), 38-53. <http://socsc.ktu.lt/index.php/Social/article/view/12737/7179> adresinden 01.01.2016 tarihinde erişilmiştir.

Karagül, M. ve Masca, M. (2005). Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2005, 1:37-52

Keleş, H. N., (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyonlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 3, 2, ISSN: 1309 -8039

Keleş, E. ve Çepni, S. (2006). Beyin ve Öğrenme. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*. 3,2, 66-

82. <http://egitimarastirmasi.ueuo.com/ogrenme/2006aralik.pdf> adresinden 23.06.2016 tarihinde erişilmiştir.

Kepenekci, Y., (2003). İlköğretimde İnsan Hakları ve Sorumluluk Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 34, 280–299

Keynan, I. (2014). Knowledge as Responsibility: Universities and Society. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*. 18, 179-206
<http://openjournals.libs.uga.edu/index.php/jheoe/article/view/1254/778>
adresinden 21.01.2015 tarihinde erişilmiştir.

Kocadere, S.A., Seferoğlu, S.S. (2013). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin İşlenişi: Uygulama Örnekleri ve Sürece İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 34 (Temmuz 2013/II), 75-89

Köknel, Ö. (1997). *Kişilik*. İstanbul; Altın Kitapları.

Kömürcü, A. H. (2012). *Toplumsal Beklentilerin Özel Öğretim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Uygulamalarına Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuran, E. (2011). X+ Y Kaç Bilinmeyenli Denklem. *Yenibir İş Dünyası İş ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 37, 60-61

Kuran, E. (2013). Bir Kuşağı Anlamak. *Martı Dergisi*. Aralık.

<http://www.martidergisi.com/bir-kusagi-anlamak/> adresinden 25.01.2017 tarihinde erişilmiştir.

Kuran, E. (2017). Gençler Gelecekte Ne İstiyor? *Hürriyet Gazetesi Ayşe Arman Röportajı*.

Küçüköğlü, A. (2012). Öğretmen Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları

Deneyimsel Bir Öğrenme Yaklaşımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1/4 2012 s. 214-226,

Musil, C.M. (2011) Education for Personal and Social Responsibility: Applying the

Life of the Mind to the Work of the World. *Diversity and Democracy*. Winter 2011, Vol. 14, No.1 <http://www.aacu.org/publications-research/periodicals/education-personal-and-social-responsibility-applying-life-mind-0> adresinden 07.12.2014 tarihinde ulaşılmıştır.

Nejati, M., Shafaei, A., Salamzadeh, Y. Ve Daraei, M. (2010). Corporate Social Responsibility and Universities: A Study of Top 10 World Universities' Websites. *African Journal of Business Management*. 5(2), 440-447 <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=543090115005100082072120098086082031000088051011052055098092019112029116031087103022038102053054023043125071119126070029112080105039082035013126030093030072000107116038055022078084008119119088069116001092015021065116090090120027121001100093021011064022&EXT=pdf> adresinden 06.02.2017 tarihinde erişilmiştir.

O'Neill, N. (2012). Promising Practices for Personal and Social Responsibility, Findings from a National Research Collaborative. *Association of American Colleges and Universities*. http://www.aacu.org/sites/default/files/files/core_commitments/promising_practices_rc2012.pdf adresinden 28.10.2014 tarihinde erişilmiştir.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Özdemir, N., Sefer, N. ve Türkdoğan, D. (2008). Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar". *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305

Pirpir, D.A., Büyükbayraktar Ç., G., Çiçekler, Y.G. ve Konuk Er, R. (2014). Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünde Okuyan Öğretmen Adaylarının topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Mayıs, 2014 22,2, 539-554

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-2. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> adresinden 05.04.2016 tarihinde

erişilmiştir.

Reason, A. Ryder, A.J., Kee, C. (2013). Higher Education's Role in Educating for

Personal and Social Responsibility: A Review of Existing Literature. *New Directions for Higher Education*. 164, 13-22 DOI:10.1002/he.20072

Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde Sosyal

Sorumluluk Bilincinin Geliştirilmesi: Ege Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Üzerine Bir Araştırma. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 22(6) 3732-3747

Schlechty, P. (2014). *Okulu Yeniden Kurmak*. (Çev. Y. Özden). Ankara: Nobel

Akademi Yayıncılık. (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı.)

Sezer, A., Çoban, O., ve Akşit, İ. (2017). Öğretmenlerin Sorumluluk Değeri Algılarının

İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 122-144

Somyürek, S. (2014). Öğrenme Sürecinde Z Kuşağının Dikkatini Çekme: Artırılmış

Gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*. 4, 1, 63-80 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/etku/article/view/5000055450/5000052755> adresinden 21.06.2016 tarihinde erişilmiştir.

Sönmez, Ö.F. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet

Uygulamaları Dersine Yönelik Görüşlerinin Kazanım Boyutunda Değerlendirilmesi. *The Black Sea Journal of Social Sciences*. 2(2), 53-71. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/149921> adresinden 03.08.2015 tarihinde erişilmiştir.

Sullivan, W.M. (2003), The University as Citizen: Institutional Identity and Social

Responsibility. A Special Report. *The Civic Arts Review*, Vol. 16, No. 1, p. 1-14

Swaner, L. E. (2011). The Theories, Contexts, and Multiple Pedagogies of Engaged

Learning: What Succeeds and Why? In D. W. Harvard ve A. P. Finley (Eds.), *Transforming Undergraduate Education: Theory that Compels and Practices That Succeed* (pp. 73–89). Lanham, MD: Rowman & Littlefield. <https://books.google.com.tr/books?id=ER7Kme43iF8C&pg=PA1&hl=tr&sou>

[rce=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q=social%20responsibility&f=false](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5871009e257e57.74818442)
adresinden 11.05.2016 tarihinde erişilmiştir.

Şahin, B. (2005). Yöneticilerin Sosyal Sorumlulukları Üzerinde Ailenin Etkisi: Ankara Elektronik Sanayi Örneği. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şencan, H. (1987). İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları ve Sosyal Sorumluluk Biriminin Örgütlenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 2, 119–129

Şirin, H. (2005). Öğrencilerin Sosyal Sorumluluklarının Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Rolü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25 (1), 301–316.

Şişman, Mehmet. (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Talaş, M. Ve Karataş, A. (2012). Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Önemi: Niğde Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Programı Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*. 4, 1, 107-124.

Toker, H. ve Tat, M. (2013). Sosyal Sorumluluk: Kamu ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluğa İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Algılarının Ölçülmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 34-56

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2009). World Conference on Higher Education: The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development. Paris: UNESCO

URL1, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5871009e257e57.74818442 adresinden 07.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

URL2, http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-9_en.pdf adresinden 08.01.2017 tarihinde erişilmiştir.

URL3, <http://www.globalcompactturkiye.org/global-compact-turkiye/10ilke/> adresinden 11.08.2016 tarihinde erişilmiştir.

- URL4, <http://bigevent.tamu.edu> adresinden 11.03.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL5, <http://www.excite.com/education/blog/top-25-colleges-with-corporate-social-responsibility-communities> adresinden 05.09.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL6,
http://www.leadershipandservice.ufl.edu/programs/volunteer_organization_fa
[ir](http://www.leadershipandservice.ufl.edu/programs/volunteer_organization_fa) adresinden 05.09.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL7, http://www.leadershipandservice.ufl.edu/programs/projects_for_peace/
adresinden 05.09.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL8, <http://readingproject.exeter.ac.uk/> adresinden 26.02.2017 tarihinde
erişilmiştir.
- URL9, <http://www.socialresponsibility.manchester.ac.uk/about> adresinden
05.09.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL10, <http://www.engelsizkampus.bilkent.edu.tr/index.html> adresinden 01.11.2016
tarihinde erişilmiştir.
- URL11,
http://www.bilgi.edu.tr/site_media/uploads/files/2016/05/09/bilgide_sosyal_sorumluluk-brosur.pdf adresinden 11.08.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL12, http://www.espn.com/college-football/story/_/id/13275600/florida-state-university-require-athletes-take-course-social-responsibilities-says-president-john-thrasher adresinden 12.08.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL13, <http://bilimk.yasar.edu.tr/kurumsal-temel-dersler/sosyal-sorumluluk-dersi/>
adresinden 01.06.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL14, <http://www.sabanciuniv.edu/tr/fakulteler-programlar/toplumsal-duyarlilik-projeleri> adresinden 01.07.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL15, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.587a4db2629de5.48820645 adresinden 02.07.2016 tarihinde erişilmiştir.
- URL16, https://www.bced.gov.bc.ca/perf_stands/sintro.pdf adresinden 03.04.2015

tarihinde erişilmiştir.

Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi Raporu (2013).

Toplum Gönüllüleri Vakfı. <https://drive.google.com/file/d/0BxqYKH5uZE-CMXZwVIR4dlR2RHc/view?ts=58f60761> adresinden 07.01.2015 tarihinde erişilmiştir.

Vallaey, F. (2013). *University Social Responsibility: A Mature and Responsible*

Definition. http://www.guninetwork.org/files/ii.4_1.pdf adresinden 02.03.2017 tarihinde erişilmiştir.

Vasilescu, R., Barnab C., Epurec M., Baicud C. (2010). Developing University Social

Responsibility: A Model for the Challenges of the New Civil Society. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2, 4177–4182
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810007007>

adresinden 27.06.2016 tarihinde erişilmiştir.

Vazquez J.L., Aza C.L., Lanero, A. (2015) Students' Experiences of University Social

Responsibility and Perceptions of Satisfaction and Quality of Service. *God.*

XXVIII, Posebno Izdanje. 25-39 <http://hrcak.srce.hr/file/202499> adresinden 19.12.2015 tarihinde erişilmiştir.

Wilhite, S.C. ve Silver, P.T. (2005). A False Dichotomy for Higher Education:

Educating Citizens vs. Educating Technicians. *National Civic Review*. 94,46-54

<http://www.uscrossier.org/pullias/wp-content/uploads/2012/06/wilhite-silver.pdf> adresinden 14.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Wong, M., Gardiner, E., Lang, W. ve Coulon, L. (2008). Generational Differences in

Personality and Motivation: Do They Exist and What are the Implications for the Workplace? *Journal of Managerial Psychology*, 23, 878-890.

<https://www.researchgate.net/publication/235251893> adresinden 01.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Wortock, J., M., M., (2002). Brain Based Learning Principles Applied to the Teaching

of Basic Cardiac Code to Associate Degree Nursing Students Using the Human Patient Simulator, Doctor of Philosophy, University of South Florida, Florida,

USA.

Wray-Lake, L., and Syvertsen, A. (2011). The Developmental Roots of Social

Responsibility in Childhood and Adolescence. In C. Flanagan & B. Christens (Eds.), *Youth Development: Work at the Cutting Edge. New Directions for Child and Adolescent Development*, 134, 11-25. doi: 10.1002/cd.308 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cd.308/pdf> adresinden 03.02.2017 tarihinde erişilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (6.

Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi

Yılmaz, K. and Horzum, M.B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversiteler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 103–121.

Yılmaz, K. (2011). Eğitim Fakültelerinin Sosyal Sorumluluğu Ve Topluma Hizmet

Uygulamaları Dersi: Nitel Bir Araştırma. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 4, 86-108

Yiğittir, S. ve Ercan, O. (2012). Sosyal Projelerde Yer Alan Öğretmen Adaylarının

Görüşlerinin Değerler Perspektifinden İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9, 18, 281-297.

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.

Bahar-2013, 12, 45 (342-353).

<https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwigk5bpsLRAhVFliwKHafKARgQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fdergipark.ulakbim.gov.tr%2Fesoder%2Farticle%2Fdownload%2F5000068606%2F5000063667&usg=AFQjCNFF25LrLUGIYo6EYmZRYp4LBOZMaw&sig2=hD5yc3UTOOnqQ9fhHTAypw>

adresinden 20.06.2016 tarihinde erişilmiştir.

EK-1 GÖRÜŞME FORMU

ÜNİVERSİTEDE SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNE KATILMANIN ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

GÖRÜŞME SORULARI

Adınız Soyadınız:

Üniversite:

Sevgili öğrenci,

Bu araştırmanın ilk amacı, yükseköğrenim döneminde katıldığınız sosyal sorumluluk projelerinin sizi ne şekilde etkilediğine dair görüşlerinizi almaktır. Görüşme sorularına vereceğiniz cevapların detayları ve kimliğiniz ile ilgili bilgiler araştırma raporunda yer almayacak ve bu araştırma dışında kullanılmayacaktır. Kabul ettiğiniz takdirde görüşme ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkürler.

Hüma Taş

1. Yükseköğrenime başlamadan önce, engelli bireyler, kimsesiz çocuklar, sokak hayvanları, huzurevlerindeki yaşlılar gibi sosyal sorumluluk ile ilgili konularda derinlemesine bilgi sahibi miydiniz?
Sosyal sorumluluk konusu ilkökul, ortaokul ve lisede eğitim-öğretiminizin bir parçası mıydı? Öğretmenleriniz derslerde bu konulara değinir miydi?
2. Üniversiteye başlamadan önce herhangi bir sosyal sorumluluk projesinde yer almış mıydınız?
3. Üniversite eğitiminiz süresince kullandığınız ders kitaplarında sosyal sorumluluk konuları yer alıyor muydu?
Sınıf içi etkinliklerde ya da ödevlerde, bu konularda düşünmenizi, araştırma yapmanızı gerektiren çalışmalar oldu mu?
4. Yükseköğreniminiz sırasında katıldığınız sosyal sorumluluk projelerinden bahseder misiniz? (Kulüp faaliyetleri, gönüllü faaliyetler, vb.)
5. Katıldığınız sosyal sosyal sorumluluk projeleri duygu, düşünce veya bakış açınızı etkiledi mi?
 - Evet ise, duygu ve düşüncelerinizdeki bu değişiklik yaşamınıza yansdı mı? Tutum ve davranışlarınızı nasıl etkiledi?
 - Hayır ise, sizde bir etki bırakmamasının sebebi ne olabilir?
6. Lütfen bu soruyu, içinde bulunduğunuz toplumda fark ettiğiniz eksikleri, yanlışları ya da değişmesi/gelişmesi gereken konuları göz önünde bulundurarak cevaplayın. Üniversite döneminde düzenlenen sosyal sorumluluk projelerinde önem verilmesi gereken ilk 3 konu nedir? Neden?

Ekleme istedikleriniz:

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Hüma Taş 1982 yılında Ankara’da doğdu. Sakarya Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesinden mezun olduktan sonra Gazi Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği bölümünde okudu. Toronto Üniversitesinde Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi eğitimi aldı. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi Hazırlık Programında okutman olarak görev yapmaktadır.

E-posta: huma.tas@bilgi.edu.tr

humatas@hotmail.com